

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKÇE TEFSİRLERDE
AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ AYETLERİN
MUKAYESELİ İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Saniye KARGAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mesut OKUMUŞ

Ankara–2008

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKÇE TEFSİRLERDE
AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ AYETLERİN
MUKAYESELİ İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Saniye KARGAN

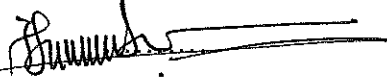
Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mesut OKUMUŞ

Ankara–2008

ONAY

Saniye KARGAN tarafından hazırlanan "Cumhuriyet Dönemi Türkçe Tefsirlerde Aile Hukuku ile İlgili Ayetlerin Mukayeseli İncelemesi" başlıklı bu çalışma, tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/ oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri/ Tefsir dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[i m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

Prof. Dr. İdris SENGÜL

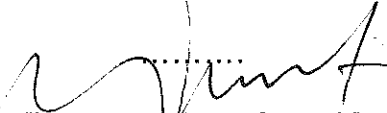
[i m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Doç. Dr. Mehmet OKUMUŞ

[i m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Doç. Dr. Yasar KURT

ÖNSÖZ

Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de Rum Suresi 21. ayette şöyle buyurmaktadır: “Yine O'nun ayetlerindendir ki, sizin için nefislerinizden kendilerine ısınırırsınız diye eşler yaratmış, aranızda bir sevgi ve merhamet koymuştur. Şüphesiz ki bunda düşünecek bir kavim için nice ibretler vardır.”

Allah Teala erkeğin ve kadının kalbinde, diğer cinse karşı bir sevgi yaratmıştır. Her iki tarafın rızasıyla bu sevgi, ömür boyu sürecektir evliliğe sebep olmaktadır. Aile; kişinin huzur bulduğu, biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı en güzel ortamdır. Aile, toplumu oluşturan ve devamını sağlayan en önemli kurumdur. Tarih boyunca hiçbir kurum onun görevini yerine getirememiştir. Tüm semavi dinler ve hukuk sistemleri katında da aile hukukunun önemli bir yeri vardır.

Tezimizin konusunu “Cumhuriyet Dönemi Türkçe Tefsirlerde Aile Hukuku ile İlgili Ayetlerin Mukayeseli İncelemesi” olarak belirledik. Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda aile ile ilgili ayetler geniş bir yer tutmaktadır. Yüksek lisans tezinin amacına uygun olması ve fazla hacimli olmaması için bu konunun sadece aile hukuku alanıyla ilgili bölümünü ele almayı uygun bulduk. Alanımızın tefsir olması itibarıyla hukuki konulara da gerektiği kadar yer verdik.

Kur'an-ı Kerim'de değişmeyen alan Allah, kainat ve insan hakkındaki temel bilgiler ve inançtır. Diğer konularda değişiklikler olabilir. Ya da zaruret gereği askıya alınabilir. Amacımız bu prensip gereğince Kur'an-ı Kerim'de aile hukuku ile ilgili ayetlerin yorumunda zaman içinde değişiklikler olup olmadığını ortaya koymaktır.

Araştırmamda bana yol gösteren değerli hocam, Doç. Dr. Mesut OKUMŞ'a, bana destek veren ve beni bu yönde cesaretlendiren sevgili eşim Bekir Kargan'a teşekkür ediyorum. Öğretmen arkadaşım Gözde Öz'e yardımlarından dolayı teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	iv
GİRİŞ.....	1
1.Konu ve Önemi	1
2.Amaç ve sınırları	3
3.Yöntem ve Kaynaklar.....	3

I. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK MÜFESSİRLERİ VE TÜRKÇE TEFSİRLER

1.1. Cumhuriyet Dönemi Türk Müfessirleri ve Türkçe Tefsirleri	5
1.2. Cumhuriyet Dönemi Türkçe Tefsirlerin Genel Özellikleri	5
1.2.1. Hak Dini Kur'an Dili.....	5
1.2.2. Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali Alisi ve Tefsiri.....	9
1.2.3. Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri.....	11
1.2.4. Kur'an Yolu.....	12

II. BÖLÜM

KUR'AN, KUR'AN İLİMLERİ VE AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ AYETLER

2.1.Kur'an-ı Kerim	16
2.1.1. Kur'an-ı Kerim'in Genel Özellikleri.....	17
2.1.2. Kur'an-ı Kerim'in İç Düzeni.....	18
2.2. Kur'an'ın Ahkam Ayetlerinin Tefsiri ve Aile Hukuku.....	19
2.2.1. Kur'an-ı Kerim'in Fıkhi Tefsiri.....	19
2. 2.2. Kur'an-ı Kerim'de Ahkâm Ayetleri.....	19
2. 2. 3. Aile ve Aile Hukuku Kavramları.....	20
2. 2. 4. Kur'an'da Aile Hukuku İle İlgili Ayetler.....	23

III. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKÇE TEFSİRLERDE AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ AYETLERE YAKLAŞIMLAR

3.1. Aile Hukuku ile İlgili Ayetlerin Tasnifi.....	25
3.2. Aile Hukuku ile İlgili Ayetlere Yaklaşımlar	25
3.2. 1. Nikâh	25
3.2.1.1. Evlenme Manileri.....	26
3.2.1 2. Daimi Memnuniyet.....	27
3.2.1 3. Muvakkat Memnuniyet.....	27
3.2. 2. Mehir	30
3.2. 3. Müşriklerle Evlenme.....	34
3.2. 4. Çok Eşlilik.....	37
3.2. 5. Boşanma.....	41
3.2. 5.1 .Nüşuz.....	43
3.2. 5.2. Lian.....	46
3.2. 5.3. İ'la.....	48
3.2 5.4 .Zihar.....	50
3.2.5.5 .Zina	54
3.2.6. Boşanma Şekilleri.....	59
3.2.7. Boşanma İle Başlayan Hususlar.....	61
3.2.7.1. İddet.....	61
3.2.7.2. Boşanma İddeti.....	62
3.2.7.3. Vefat İddeti.....	64
3.2.7.4 Nafaka	68
3.2.7.5 İddet Nafakası	68
3.2.7.6. Emzirme Nafakası	71
3.3. Miras Hukuku	72
SONUÇ	78
KAYNAKÇA.....	81
ÖZET.....	85
İNGİLİZCE ÖZET.....	86

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

terc. : Tercüme

s. :sayfa

Yay. : yayınevi

TDV. . Türkiye Diyanet Vakfı

c.c. : Celle Celaluhu

ö. : ölüm tarihi

Ans. : Ansiklopedi

DİBY. : Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

GİRİŞ

1-Konu ve Önemi

Aile, toplumu oluşturan en küçük birimdir. Tarih boyunca birtakım değişikliklere uğrasa da önemini hiçbir zaman yitirmemiştir. Son zamanlarda parçalanmış ailelerde meydana gelen aile içi şiddet haberleri, aile bütünlüğünün korunmasının önemi hakkında çok önemli şeyler ifade etmektedir. Hiçbir sosyal kurum, ailenin üstlendiği görevi yerine getirememiştir. İşte ailenin toplumdaki önemini ortaya koyup aile hukuku ile ilgili ayetlerin Cumhuriyet Dönemi Türkçe tefsirlerdeki yorumunu ve zaman içerisinde uğradığı değişiklikleri görme açısından bu çalışmayı yapmayı hedeflemekteyiz.

Tezimizin konusunu “Cumhuriyet Dönemi Türkçe Tefsirlerde Aile Hukuku ile İlgili Ayetlerin Mukayeseli İncelemesi” olarak belirledik. Kur’an-ı Kerim’e baktığımızda aile ile ilgili ayetler geniş bir yer tuttuğunu görürüz. Biz de çalışmamızda yüksek lisans tezinin amacına uygun olması ve fazla hacimli olmaması için bu konunun sadece aile hukuku alanıyla ilgili bölümünü ele almayı uygun bulduk. Alanımızın tefsir olması itibariyle hukuki konulara da gerektiği kadar yer verdik.

Aile, küçük bir toplum, toplum büyük bir ailedir. Bütün toplumların en küçük sosyal birimi ailedir. Ailenin mutlu ve huzurlu olması bir bakıma toplumun mutlu ve huzurlu olmasıyla eş anlamlıdır. Bu itibarla aile hiçbir toplumda vazgeçilemeyen ve korunmak zorunda olunan sosyal bir müessesedir. Aile, 21. yüzyılda bile alternatif kabul etmeyen sosyal, ekonomik, kültürel ve biyolojik görevler yerine getiren aktif bir kurumdur. Ailenin toplum ve fertler için taşıdığı önem, bir bakıma mutluluk ve üzüntülerin, gelecekle ilgili beklentilerin paylaşıldığı temel birim olmasından kaynaklanmaktadır.¹ Bu açıklamalar çalışmamızın önemini ortaya koyması bakımından önemlidir.

¹ Musa Yılmaz, **Kur’an Ailesi**, Urfa, 1994, s.18.

Değişen şartlar karşısında İslam'ın tavrı gelişmelere karşı direnme, mevcudu muhafaza etme, değişme ve yenileşmeye karşı çıkma şeklinde olmamıştır. Bunun en önemli delili, İslam'ın küçük bir site devletinde olduğu kadar, cihan hâkimiyetine ulaşmış büyük devletlere ve toplumlara da rehberlik yapabilmiş olmasıdır. İslam bunu, gerektiği yerde muhafazakâr olma, gerektiği yer ve zamanda da değişme ve gelişme özellikleri ile başarmıştır.

İslam'da değişmeyen alan, Allah, kainat ve insan hakkındaki temel bilgi ve inanç, müslümanın ulaşması gereken yüce amaçlar ve manevi yapısında yer vermesi gereken faziletler sahasıdır. İnsan tefekkür, ibadet, iyi işler ve iyi davranışlar sayesinde eğitilerek bu amaçlara ulaşır, dünya ve ahiret mutluluğunu elde eder. İslam'ın karşı çıktığı değişme; insanın yücelmesine ters düşen, insanı geriye götüren, şuursuz canlılar seviyesine indiren değişimlerdir. İnsanı, var oluş ve yaratılış amacına ulaştıran değişme ve gelişmeler ise, İslam'da daima teşvik görmüş, ibadet sayılmıştır.

Aile yapısı ve ilişkileri ile ilgili İslami kurallar ve düzenlemelerin örf ve âdete, içtihadı, mesalihe dayalı olanları, amaca uygun yenileri ile her zaman değiştirilebilir. Ayet ve hadislere dayalı olup devamlı oldukları anlaşılan kurallar ise uygulamada güçlük veya imkânsızlık görüldüğü zaman zaruret prensibi gereği askıya alınabilir.² Biz de bu yönüyle aile hukuku ile ilgili ayetlerin zaman içinde Türkçe Tefsir eserlerindeki yorumlarının değişikliğe uğrayıp uğramadığını ortaya koymak amacıyla belirlediğimiz tefsirlerden bu konuyu mukayeseli olarak incelemeye karar verdik. Bunun yanında aile kurumunun toplumun geleceği ve düzeni açısından önemini bir kez daha ortaya koymayı hedefledik.

Cumhuriyet dönemi Türkçe tefsirlerinden temsil gücü olduğuna inandığımız Elmalılı Hamdi Yazır, Ömer Nasuhi Bilmen, Süleyman Ateş ve son olarak Diyanet tarafından bir heyete yazdırılan Kur'an Yolu tefsirlerini inceledik. Cumhuriyetin ilk yıllarında yazılan Hak Dini Kur'an Dili adlı tefsirden

² Hayrettin Karaman, "Değişen Şartlar Karşısında İslam Aile Yapısı" **Diyanet İlmi Dergi**, Cilt,27, Sayı,2, 1991, s.26.

Kur'an Yolu adlı tefsire kadar aradan geçen süre zarfında Kur'an'ın ahkâm ayetleri içinde yer alan aile hukuku ile ilgili ayetlerin yorumunda ne gibi değişiklikler ve farklılıklar yaşandığını ortaya koyacak ve bu alanda önemli bir işlevi yerine getirecektir. Ayrıca aile kurumunun toplumun geleceği ve düzeni açısından önemi üzerinde durulacaktır.

2-Amaç ve Sınırları

Bu çalışmadaki amacımız, Cumhuriyetin kuruluşundan bugünlere kadar geçen süre zarfında Kur'an'ın aile hukuku ile ilgili ayetlerinin tefsir ve yorumunda, değişen zamana ve yaşanan gelişmelere bağlı olarak ne gibi değişimlerin yaşandığını tespit etmektir. Böylece dini nasslarla sosyal olgular arasındaki ilişkileri ve bunun aile kurumunu ilgilendiren ayetlerin yorumlarına etkilerini açığa çıkarmayı hedeflemekteyiz.

Tezin kapsamı, “Hak Dini Kur'an Dili, Kur'an Yolu, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri” adlı tefsirlerin Kur'an'ın fıkhi yönüne ait aile hukuku ile ilgili tefsirlerini içerecektir. Ancak fıkıh, tefsir, fikhî tefsir gibi bazı kavramlara ve Elmalılı Hamdi Yazır ve diğer yazarların tefsirlerdeki metodlarına konunun özüne sadık kalmak şartıyla yer verilecektir. Aile hukuku ile ilgili ayetlerin Kur'an-ı Kerim'de hangi surelerde ve hangi başlıklar altında ele alındığı tesbit edilecektir. Konular, bir fıkıhçı gözüyle ayrıntılı bir şekilde ele alınmayıp, tefsir alanında kalmak ve yüksek lisans tezinin özelliği ve süresi dikkate alınmak suretiyle bu eserlerin yalnızca mukayesesi ile yetinilecektir. Çalışmanın sınırlarını zorlayacağı gerekçesiyle Cumhuriyet döneminde Türkçe'ye çevrilen tefsirleri, meal çalışmalarını ve adı geçen tefsirlerin dışındaki diğer tefsirleri konumuz dışında tuttuk.

3-Yöntem ve Kaynaklar

Tezimizde kaynak olarak başta tezimizin konusu olan Cumhuriyet döneminde yazılan Türkçe tefsirlerden Elmalılı Hamdi Yazır'ın “*Hak Dini Kur'an Dili*” adlı eseri ile Diyanetin çıkarmış olduğu “*Kur'an Yolu*” tefsiri daha sonra Ömer Nasuhi Bilmen'in “*Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*”, Süleyman Ateş'in “*Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*” adlı eseri ele

alınmıştır. Elmalılı'nın tefsiri cumhuriyetin ilk yıllarında meclis kararıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın talebiyle yazdırılan bir tefsirdir. Kur'an Yolu ise yakın zamanda Diyanet tarafından bir komisyona yazdırılmıştır. Ele alınan bu tefsirlerin daha iyi anlaşılması ve konumuzun mukayese olması gereğiyle yazarların diğer eserlerine ulaşıp inceleme yoluna gidilmiştir. Elmalılı Hamdi Yazır'ın tefsirde nasıl bir metod izlediğini ortaya koyabilmek için hakkında yazılan makale ve eserler incelenip değerlendirilmiştir. Böylelikle tefsirlerin genel özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde belirlediğimiz tefsirlerin genel özellikleri ve yazarları hakkında bilgiler verdik

İkinci bölümde öncelikle Kur'an-ı Kerim'in genel özellikleri, Kur'an ilimleri, Kur'an-ı Kerim'in iç düzeni, Kur'an'da yer alan temel konular hakkında bilgiler verdik. Daha sonra esas konumuz Kur'an-ı Kerim'in aile hukuku ile ilgili ayetlerini incelemek olduğu için Kur'an-ı Kerim'in ahkâm ayetleri ve fıkhi tefsiri konusunda bilgiler verdik. Fıkhi tefsirle ilgili olarak yazılmış eserleri inceledik. Aile, aile hukuku kavramları hakkında bilgi verdikten sonra aile hukuku konusunun İslam hukukundaki yeri ve önemini belirlemeye çalıştık. Allah-u Teala Yüce Kitabımızda hiçbir şeyi eksik bırakmamıştır. Aile hukuku konusunda da insanlar için yol gösterici bilgiler mevcuttur. Bunlara ulaşabilmek için öncelikle Kur'an'da bu ayetlerin hangi surelerde olduğunu tespit ettik. Bu ayetlerin sayısı, dağılımı, ele aldıkları konuları belirledik. Bu ayetlerin yoğunlaştığı dönemler Mekke döneminde mi Medine döneminde mi olduğunu araştırdık.

Üçüncü bölümde Cumhuriyet döneminde yazılan Türkçe tefsirlerde konumuzla alakalı ayetlerin yorumunu karşılaştırmalı olarak inceledik. Uygulama açısından ne gibi farklılık ve benzerlikler olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Kur'an-ı Kerim'de aile hukuku ile ilgili ayetlerin hangi konularla ilgili olduğundan yola çıkarak tefsirleri alt başlıklar halinde incelemeye çalıştık. Bu konuları incelerken İslam hukuku ile ilgili kaynak eser ve kitaplardan da faydalandık. Alanımız tefsir olduğu için fıkıh konularına çok fazla girmedik.

I. BÖLÜM

1.CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MÜFESSİRLERİ VE TÜRKÇE TEFSİRLER

Tezimizin konusu Cumhuriyet Dönemi Türkçe Tefsirlerde Aile Hukuku ile İlgili Ayetlerin Yorumunun Mukayeseli İncelemesi'dir. İnceleme konumuz olan tefsirler şunlardır:

- 1- Elmalılı Hamdi Yazır'ın "*Hak Dini Kur'an Dili*"
- 2- Ömer Nasuhi Bilmen'in "*Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*"
- 3- Süleyman Ateş'in "*Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*"
- 4- Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. Mustafa Çağrı, Prof. Dr. İbrahim Kafi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş tarafından yazılan "*Kur'an Yolu*" adlı eser.

Bu eserlerde aile hukuku ile ilgili ayetlerin yorumunu mukayeseli bir şekilde inceledik. Alanımızın tefsir olması sebebiyle hukuki konulara fazla girmedik. Tefsirlerin hepsinde de aile hukuku ile ilgili konulara değinilmiştir. Kur'an Yolu ve Süleyman Ateş'in tefsirlerinde zamanımızda tartışılan bazı güncel meseleler hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Süleyman Ateş, eserde özellikle hüküm ayetleri üzerinde geniş olarak durmuş ve fıkıh mezheplerinin görüşlerini özetleyerek sonunda kendi fikrini beyan etmiştir.

2.CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKÇE TEFSİRLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.2.1.Hak Dini Kur'an Dili

Elmalılı Muhammed (Mehmed) Hamdi Yazır 1878/1295'de Yazır'da doğdu. Kendi ifadesiyle "halis Anadolu'lu öz, Oğuz, Yazır Türkü" olan müellif ilk ve ortaokul öğrenimini köyünde tamamladı. Hafızlığını bitirdi, Arapça, feraiz ve fıkıh usulüne giriş mahiyeti dersleri de köyünde aldı. Hamdi Yazır'ı 15 yaşındayken İstanbul'a dayısı Mustafa Sarılar getirmiştir. Küçük Ayasofya

medresesine gelerek Cami derslerine devam etmiştir. Özellikle de Sofu İbrahim Efendi ve kendisindeki ilmi meziyeti keşfeden Kayserili Mahmud Hamdi Efendi'nin Beyazıt Camiiindeki derslerini takip etmiştir. Tefsir, Kelam, Usûl-u Fıkıh ve Felsefeyle iştigal eden Yazır, öğrenimi sırasında özel olarak riyaziye, hikemiyye, tabiiyyat, kimya, ictimaiyyat ve edebiyat da okumuştur. Hatta Arapça, Farsça ve Türkçe manzumları vardır. 1905'de ruûs imtihanında başarılı olmuş ve uhdesine müderrislik verilmiştir. 1906'da Beyazıt dersiam'ı oldu. 1907'de mektebi nüvvab-ı (hukuk fakültesi) bitirdi. Meşrutiyetin ilanına müteakip Yazır, Antalya mebusu seçilir altı ay sonra da evlenir. Elmalılı 27 Mayıs 1942'de 64 yaşındayken vefat etmiştir.³Elmalılı tefsirini 1926 ile 1938 yılları arasında yazmıştır.

Elmalılı'nın tefsir anlayışını geleneksel Fatiha-Nas türü Kur'an Tefsiri yazan müfessirlerin anlayışından ve metodundan ayrı düşünmek doğru olmaz. Yani önceki Kur'an tefsirlerindeki unsurların hepsini Elmalılı'nın tefsirinde bulmak mümkündür. Kelimelerin lügati ve ıstılahi manalarının ele alınmasından, metnin eşsizliğinin, sûreler ve ayetler arası tenasübün vurgulanmasına, ayetlerin nüzûl sebeplerinden nasih-mensûh konusuna, sahabe ve tabiin müfessirlerinin görüşlerinden, daha sonraki müfessirlerin yorumlarına kadar akla gelebilecek bütün unsurlar mevcuttur. Zaten en çok başvurduğu kaynaklar da mütedavil Kur'an Tefsirleridir.⁴

Sûreler hakkında genellikle şu bilgileri vermiştir:

- a) Surenin ismini, şayet var ise muhtelif isimlerini,
- b) Var ise nüzul sebebini,
- c) Ayetlerin sayısını,
- d) Kelime sayısını,
- e) Harf sayısını,
- f) Fasılasını,
- g) Surenin Mekki veya Medeni oluşunu.

³ İsmail Albayrak, **Klasik Modernizmde Kur'an'a Yaklaşımlar**, İst. Mayıs 2004, s.160–162.

⁴Halis Albayrak, "Elmalılı Hamdi Yazır'ın Tefsir Anlayışı", **Elmalılı Hamdi Yazır Sempozyumu 4-6 eylül 1991**, Ankara, Diyanet Yayınları, 1993,s.153.

- 2- Elmalılı, Fatiha ve Bakara surelerinin tefsirlerini çok geniş ve tafsilatlı yazmış, bununla da Türkçe mükemmel bir tefsir meydana getirme gayesinin gütmüştür. Orta kısımlarını ise hastalığı sebebiyle daha kısa yazmıştır.
- 3- Üslubu ağır olmakla birlikte kendi neslinin güzel bir Türkçesidir. Elmalılı dilde taassuba sapmadığını, yabancı kökenli kelimelerden dilimizin malı haline gelmiş olanları kullanmakta tereddüt göstermediğini beyan etmiştir.
- 4- Kaynak gösterme tarzı, ilmi anlayışa uygun olmakla birlikte, okuyucuya güven verici niteliktedir. Birçok tefsirde meşhur ve yaygın olan her mana ve meselede kaynak göstermeye gerek görmediğini ifade eder.
- 5- Elmalılı ayetlerin tefsirinde hadisleri kullanmıştır. Rivayetlerin nakli hususunda titiz davranmıştır. Rivayetleri kritiğe tabi tutmuş, gerektiğinde onlar arasında tercih yapmıştır. İsrailiyata itibar etmemiştir. Elmalılı tefsirini yazarken ilmi verilerden de faydalanmıştır.⁵

Elmalılı Hamdi Yazır'ın diğer eserleri şunlardır:

1-Tahlili Tarihi Felsefesi Metalib ve Mezahip,

2-İrşadü'l-Ahkaf fi Ahkamu'l-Evkaf: M. Hamdi Efendinin Mülkiye mektebinde hoca iken okuttuğu dersleri ihtiva eder. 1911'de basılmıştır. Yazır, bu kitapta medeniyetlerin ancak ilmi yükselme ve toplumsal yardımlaşmanın sağlanması şahıslar arasında görev dağılımının yapılmasıyla mümkün olabileceğini, mubadele ve yardımlaşmanın en güzel şeklinin vakıf müessesesinde temerküz ettiğini söyler. Bu nedenle vakıflara yapılan itirazlara sosyolojik ve felsefi bir metodla cevap vermiştir.

3-Mantık İstintaci ve İstikrai, İngiliz filozof Alexander Bain'den Gabriel Compayre tarafından 1875'de Fransızca'ya tercüme edilmiş eserin (Lo Deductive and Inductive, London-New York 1870) çevirisidir. Basılmamıştır.

⁵ İsmet Ersöz, "Elmalılı Hamdi Yazır'ın Tefsirinin Özellikleri", **Elmalılı Hamdi Yazır Sempozyumu 4-6 Eylül 1991**, Ankara, Diyanet Yayınları, 1993, s.173-175.

4-Makaleler, Sebilürreşad (Sırat-i Müstakim), Beydnu'l-Hak ve Ceride-i İlmîyye dergilerinde çıkan 70'e yakın yazıdan oluşmaktadır. Bu makaleler, iki cild halinde Kitabevi tarafından basılmıştır.

5-Hüccetul-Baliğa çevirisi, Diyanet Reisliği adına başladı; fakat Yazır'ın kısa bir süre sonra vefat etmesi üzerine yarım kalmıştır.⁶

Elmalılı Hamdi Yazır, hukuki ayetlere gerektiği kadar yer vermiştir. Yazır, bir taraftan İslam hukukunun yeni problemler ve ihtiyaçlar karşısında çözüm üretme potansiyeline dikkat çekmekte, diğer taraftan da yapılması gerekenin bizatihi Müslümanlar tarafından gerçekleştirilmesinin lüzümüne da fazlasıyla vurgu yapmaktadır. Yeni ictihadlar, Yazır'a göre, kaçınılmazdır. Ayrıca Yazır, farklı yerlerde gündeme getirdiği gibi, bu işlerin gerçekten günün şartlarını çok iyi bilen bir uzman işi ve aynı zamanda da bir ekip işi olduğunu söylemektedir. Yazır, artık ictihadın kaçınılmazlığını vurgularken tamamen geçmişten kopmamaktadır. Evet devr-i icaz geçmiş, devr-i ictihat başlamıştır; fakat ictihatta devamlılık ve özellikle de istikrarın varlığı için gelenek çok önemlidir. Çünkü Yazır'a göre terakki, mazideki kıymetlerden istiğna değil, onları tadilat ve keşfiyat-ı cedide ile daha mütekâmil kıymetlere ulaştırmaktır. Yazır'ın terminolojisiyle ifade edecek olursak; "Serveti eslafa serveti ahlaf-ı eklemektir. Eş'ariyi bilmeyen Razi'likten dem vuramaz, Newton'u tanımayan Einstein'dan bir şey anlayamaz".⁷

Özellikle Kur'an ayetleriyle belirlenen hükümlerin bağlayıcılığı konusunda "Mevrid-i nasta ictihada mesağ yoktur" kaidesini temel alan Yazır, Kur'an hükümlerini tefsirinde olduğu gibi yansıtmaktadır. Sözelimi hırsızın elinin kesilmesi, başörtüsü, kadının şahitliği, çok evlilik, mirasta erkeğe kadının iki katının verilmesi ve bu konuyla ilişkili olarak Nisa süresi 34. ayette geçen "kavvam" ifadesinin anlaşılması hususundaki izahlarda da Yazır, Kur'an metnine son derece sadık kalmıştır. Yazır, sözlerine, "Erkeğin kadına hâkimiyetinin gelişi güzel değil bilakis 'kavmin efendisi onlara hizmet edendir' mazmunu üzere hizmetkârlığı içeren bir hakimiyettir" şeklinde başlamakta ve her iki nev'in de birbirlerinde bulunmayan bazı fitri meziyetlere sahip

⁶Albayrak, a.g.e., s.165.

⁷Albayrak, a.g.e.,s.184-185 .

olduklarını, bu nedenle birbirlerine ihtiyaçları olduğunu, bu suretle erkekle kadının fitraten mütefavit ve mütekabilen mütefadıl olduğunu söylemektedir. Sonra da bir bütün olarak karşılaştırıldıklarında kadınların erkeklere ihtiyacının, erkeklerin kadınlara ihtiyacından daha fazla olduğunu söyleyen Yazır'a göre bunun sebebi, ayette de beyan olunduğu üzere asıl ölçünün mal kazancı açısından erkeğin daha faal olmasından dolayıdır. Özetle, erkek aile reisliği hakkı dolayısıyla biri fitri, diğeri de infak sebebiyle kesb olan iki üstünlüğe haizdir ki kadınların mirastan yarım hak almaları da bununla alakalıdır demektedir.

Ayrıca Yazır, bu hükümlerle ilgili getirdiği açıklamalarda, farklı yerlerde yaşayan bazı muasırlarında olduğu gibi, Batı'ya şirin gözükmek gibi bir gaye de hedeflememiştir. Sir Seyyid Ahmed Han'da çok net bir şekilde görüldüğü gibi Müslümanların istikbalini Yazır, dönemin güçlü Batılı devletlere yamanma gibi bir çarede (çaresizlik) hiçbir zaman görmemiştir. Bunu Bakara süresinin 190. Ayetinin tefsiriyle ilgili getirdiği izahlarda rahatça görebiliriz. Yazır iki çeşit savaşın olduğunu söyler; birincisi mezuniyeti cevaz ifade eder ikincisi ise kıtal ve cihadı emrederek vucüb ifade eder. Yazır, benzer bir yaklaşımı da Maide süresinin 45. ayetinde geçen kısas hükmüyle ilgili sergilemektedir. Kısaca, kısas tecavüz edilen, telef olunan bir hakkın icabı olmak ve hakkı hayatın masuniyyetini temin etmek için meşru kılınmıştır. Yani cana can, göze göz yazılmak can almak, göz çıkarmak için değil, cana dokundurmak, göz çıkartmamak içindir.⁸

1.2.2.Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali Âlisi ve Tefsiri

Eserin müellifi Ömer Nasuhi Bilmen, 1882 yılında Erzurum'da doğdu. İlk tahsiline Ahmediye Medresesi müderrisi Abdürrezzak İlmî ile Erzurum Müftüsü Müderris Hüseyin Raki Efendilerden okuyarak başladı. 1908 yılında İstanbul'a gelen BİLMEN, Fatih Dersiamlarından Tokatlı Şakir Efendi'nin deslerine devam etti ve icazet aldı. Daha sonra Medreset'ül Kuzat'a girdi. Burada dört yıl hukuk tahsil etti. 1912 yılında açılan ruus imtihanını da

⁸ Albayrak, a.g.e. s.189–192.

kazandı. Fatih dersiamları arasına katıldı. Fatih Camiinde, Sahin Medresesinde ve Daruş-Şafaka'da dersler veren ve kısa bir zaman içerisinde istidat ve kabiliyeti ile kendisini tanıtan Ömer Nasuhi BİLMEN, ayrıca İstanbul İmam-Hatip Okulu ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nde usul-i fıkıh ve ilm-i kelim dersleri okuttu. Temyiz Mahkemesi Şer'iyye Dairesi Mümeyyizliğinde de bulundu. 1941 yılında seçimle İstanbul Müftülüğüne tayin oldu. 30 Haziran 1960 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığına getirilen Ömer Nasuhi BİLMEN, bir yıl kadar sonra emekliye ayrıldı. Tefsirini 1963 ve 1966 yılları arasında yazmıştır. 13 Ekim 1971 tarihinde Hakkın rahmetine kavuştu.

Ömer Nasuhi BİLMEN'in başlıca eserleri olan "*Hukuk-u İslâmiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye kamûsu*", "*Kur'an-ı Kerim'in Meâl-i Âlisi ve Tefsiri*" ile "*Büyük İslâm İlmihali*" yanında yayınlanmış ve yayınlanmamış pek çok eseri bulunmaktadır.⁹

Ömer Nasuhi Bilmen çeşitli tefsir eserlerinden faydalanarak bu meal ve tefsiri yazdığını bildirmektedir. Bunlar:

- 1-Abdullah Beyzavi'nin "*Envaru't-Tenzil*" (ö.685/1286)
- 2-Fahrüddin Razi'nin "*Mefatih'ul-Gayb*" (ö.606/1209)
- 3-Ebussuud Efendi'nin "*İrşadü Akli's-Salim*" (ö.982/1574)
- 4-İsmail Hakkı'nın "*Ruh'ul Beya'n*" (ö.1137/1725)
- 5-Şeyh Hatibi Şerbini'nin "*Siracü'l Münir*" (ö.590/1194)
- 6-İbrahim Bağdadi'nin "*Lübabu't Te'vîl*" (ö.463/1071)
- 7-Şeyh Nimetullah Nahçıvani'nin Tefsiri
- 8-Gazi Ebubekr Arabî'nin "*Tacü't Tefasi'r*" (ö.468–543/1148)
- 9-Aliyyu'l Mehayimi'nin "*Tabsiri'r Rahman*"
- 10-Muhammed Mahmut Hicazi'nin "*Tefsiru'l Vadih*"¹⁰

Kaynaklar listesine baktığımızda onun klasik ve çağdaş tefsirlerden yararlandığını görüyoruz.

⁹ www.kimkimdir.gentr, 27 Haziran 2008.

¹⁰ Ömer Nasuhi Bilmen, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri**, Sentez Yayınevi, İstanbul, 1996, c.1, s.4–5.

Ömer Nasuhi Bilmen'e göre Kur'an-ı Kerim'in hükümleri bütün insanlığa yönelik olmasına rağmen herkes bunu layığıyla anlamaya muktedir değildir. Ancak Arapçaya layığıyla vakıf olan ve bu alanda yeterince ilmi çalışmalar yapmış olan kimseler anlayabilir. Bu niteliklere sahip pek çok İslam âlimi bu alanda eserler vermiştir. Her Müslüman kendi kabiliyeti nispetinde bunlardan istifade edebilir.¹¹

1.2.3.Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri

Türkiye Cumhuriyeti'nin 12. Diyanet İşleri Başkanı olan Prof. Dr. Süleyman Ateş, 31 Ocak 1933 tarihinde Elazığ ili merkez Tadımlı Köyünde doğdu. 1964 yılında İlahiyat Fakültesini birincilikle bitiren Ateş, kısa bir dönem İmam-Hatip Okulunda öğretmenlik yaptıktan sonra Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin 1965 yılında açtığı asistanlık sınavını kazanarak Tefsir Kürsüsünde asistan oldu. 1968 yılında Pekiyi derece ile Doktor olan Ateş, askerlik görevini tamamladıktan sonra aynı kürsüde görevine devam ederken, Irak ve Mısırda araştırma yaptı. 1973 yılında "Üniversite doçenti" oldu. 16 Nisan 1976 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığına atanan Ateş 1978 yılında fakültedeki görevine dönerek, 1979 yılında Profesör oldu. 1979 yılında Almanya Bochum Ruhr Üniversitesi'nde sahasında araştırma yaptı. Prof. Ateş, daha sonra izinli olarak gittiği Suudi Arabistan Riyad İmam Muhammed Üniversitesi ve Cezayir Emir Abdulkadir Üniversitesi'nde Tefsir ve Tasavvuf derslerini okuttu. 1989 yılında yurda dönüşünde Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslami İlimler Bölüm Başkanlığı'na getirildi.¹² Tefsirini 1988–1989 yılları arasında yazmıştır.

Eserin yazılış metoduna baktığımız zaman öncelikle surelerin Mekki mi, Medeni mi olduğu, sonra iniş sırası ve özeti verilmiştir. Sayfaların üstünde sure ve cüz numaraları vardır. Ayetlerin mealinden sonra tefsir kısmına geçilmiş, önce ayetlerin içeriği özetlenmiş, sonra izaha muhtaç kelimeler ve ayetlerin işaret ettiği olaylar tefsir edilmiştir.

¹¹ Bilmen, a.g.e, c.1,s.4.

¹²<http://www.kimkimdir.gentr>, 27 Haziran 2008.

Bu eserde özellikle hüküm ayetleri üzerinde geniş olarak durulmuş ve fıkıh mezheplerinin görüşleri özetlenerek sonunda yazar kendi fikrini beyan etmiştir. Ayetleri açıklamakta kullanılan hadislerin kaynağı gösterilmiştir. Zayıf hadisler ve Kur'an'ın ruhuna ters düşen rivayetler delil olarak kullanılmaktan kaçınılmıştır.

İnsan ve kâinattan bahseden ayetler, modern ilmin ışığında izah edilmiştir. Peygamberlerin kıssalarını anlatan ayetlerin tefsirinde Kitab-ı Mukaddesle karşılaştırmalar yapılmıştır. Manası açık olan ayetler, eserin hacmini büyütmek için kısa tutulmuştur. Yazar, eserin amacını, "İslam'ı, zaman içinde dini kitaplara sokulan ve Kur'an'ın nurunu gölgeleyen basit, gecekondu düşüncelerden soyutlayarak günümüz insanına Kur'an'ı, Hz. Peygamber'in ve sahabelerin anlayışıyla sunmak; uyanmakta olan İslam gençliğine aydın bir mesaj vermek" olarak açıklamıştır.¹³

1.2.4. Kur'an Yolu

Kur'an Yolu Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. Mustafa Çağrı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş tarafından(2001-2003) yazılmıştır.

Hayrettin Karaman, Erzurumlu bir ailenin çocuğu olarak 1934 yılında Çorum'da doğdu. İlkokulu burada bitirdikten sonra özel olarak Arapça ve İslâmî ilimler tahsil etti. İlk İmam Hatip okullarından biri olan Konya İmam Hatip Okulu'na girdi ve ikinci dönem mezunları arasında yer aldı (1959). Yeni açılan İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde okudu ve ilk mezunlarından biri olarak 1963'te mezun oldu. İki yıl İstanbul İmam Hatip Okulu'nda meslek dersleri öğretmeni olarak çalıştıktan sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne fıkıh asistanı oldu. "Başlangıçtan Dördüncü Asra Kadar İslam Hukukunda İctihad" konulu tezi ile fıkıh öğretim üyesi oldu (1971). Aynı yıl İzmir Yüksek İslam Enstitüsü'ne tayin edildi. 1975'te tekrar İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne döndü. Yüksek İslam Enstitülerinin İlahiyat Fakülteleri'ne

¹³ Süleyman, Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988, c.1,s.59.

dönüşmesinin ardından akademik çalışmalarını tamamlayarak sırasıyla doktor, doçent ve profesör ünvanlarını aldı. Mukayeseli İslam Hukuku (Üç cilt), İslam Hukuk Tarihi, İslam Hukuku'nda İctihat, İslam'ın Işığı'nda Günün Meseleleri, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, Anahatlarıyla İslam Hukuku (Üç cilt), İslam'da Kadın ve Aile Hayatımızdaki İslam Hayrettin Karaman'ın eserlerinden bazılarıdır.¹⁴

Prof. Dr. Mustafa Çağrı, Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Taşlıhöyük Köyünde, 1950'de dünyaya geldi. İlkokulu ayın ilçede okudu. Kayseri'de hafızlığını tamamladıktan sonra 1963 yılında Sivas İmam-Hatip Lisesi'ne kaydoldu; 1968–69 öğretim yılında 6. sınıftayken 7. sınıfın bitirme sınavlarına da katılarak Haziran'da mezun oldu. Aynı yıl girdiği İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nü (bugünkü Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) 1973'te bitirdi. 1977 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde İslam felsefesi anabilim dalında lisansüstü çalışmalarına başlayan Mustafa Çağrı, ahlak felsefesi alanında hazırladığı doktora tezini tamamladıktan sonra 1982 yılında M. Ü. İlâhiyat Fakültesi'nde İslâm Felsefesi Anabilim Dalında Yardımcı Doçent oldu. 1990'da aynı anabilim dalında Doçent, 1996'da Profesör unvanım aldı. Aynı fakültede eğitim-öğretim ve yazım gibi akademik faaliyetleri yanında, Bölüm Başkanlığı, Anabilim Dalı Başkanlığı, Fakülte Yönetim Kurulu Üyeliği gibi idari görevlerde bulundu.¹⁵

Sadrettin Gümüş, 1945 Erzurum Narman'da doğdu. 1972'de Erzurum İmam-Hatip Okulu'nu 1976'da İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nü bitirdi. Öğrencilik yıllarında başladığı memuriyet görevini, çeşitli müftülüklerin emrinde din görevlisi olarak sürdürdü. 1977'de İstanbul Müftü yardımcısı oldu. Fakültemizdeki görevine Yüksek İslam Enstitüsü döneminde, asistan olarak 1977 yılında başladı. 1983 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal

¹⁴[http:// www. Hayrettinkaraman.net](http://www.Hayrettinkaraman.net),27 Haziran 2008.

¹⁵ <http://ansiklopedi.turkcebilgi.com>, 27 Haziran 2008.

Bilimler Enstitüsü'nde "Seyyid Şerif Cürcâni ve Arap Dilindeki Yeri" adlı teziyle doktor oldu. 1989 Yılında doçentliğe. 1996'da profesörlüğe yükseldi.¹⁶

Bu tefsir, eserin mushaf tertibine göre yapılmış dirayet tefsirlerine benzemektedir. Eserin özellikleri giriş bölümünde şöyle sıralanmıştır:

Eser, din üzerine uzmanlık düzeyinde araştırma yapan ilim adamlarına değil öncelikle Kur'an'ı doğru anlamak ve hayatında rehber edinmek isteyen kültürel birikimi olan insanların ihtiyaç ve beklentilerine göre hazırlanmıştır. Tefsir, günümüz insanının sıkılmadan, zorlanmadan okuyacağı bir tefsirdir. Ayetlerde verilmek istenen mesajlar kısa ve öz bir şekilde açıklanmıştır.

Bazı özel terimler ve kavramlar hakkında konunun önemiyle orantılı olarak daha geniş bilgiler verilmiştir. Bu tür bilgiler, ağırlıklı olarak işlenen ayetlerde verilmiştir.

Daha çok geçmiş dinler, peygamberler ve kavimlerle ilgili ayetler bağlamında gerektiğinde mukayese imkanı sağlamak ve ihtiyaç halinde İslami inançlarla ve ilkelerle çelişmeyen ek bilgiler vermek maksadıyla, Kitab-ı Mukaddes'ten de bilgiler aktarılmıştır.

Eserde, tefsir kitaplarıyla Kur'an ilimleri çerçevesinde diğer eserlerin yanında, öncelikle Kur'an'daki kullanımlardan ve ilgili konuyu özellikle inceleyen ilmi çalışmalardan, ayrıca sahih hadislerden, umumi tarihten, Hz. Peygamber'in devrini ve hayatını anlatan eserlerden, dinler tarihinden yararlanılmıştır.¹⁷

Eserde aşağıdaki tefsirlerden yararlanılmıştır.

İbni Cerir et-Taberi (ö. 310/922), *Camî'u'l-beyan*; Ebü Bekir er-Razi el-Cassas (ö. 370/980) *Ahkamü'l-Kur'an*; Zemahşeri (ö. 538/1143), *el -Keşşaf*; Ebü Bekir İbnü'l-Arabi (ö.543/1148), *Ahkamü'l-Kur'an*; Abdülhak b. Galip b. Atıyye (ö. 546/1151), *el-Muharrerü'l-Veciz*; Fahreddin er-Razi (ö.606/1209) *Mefatihü'l-Gayb*; İbn Kesir (ö. 774/1372), *Tefsirü'l Kur'an'il Azim*, Ebü'l-

¹⁶ <http://www.biyografi.net>, 27 Haziran 2008.

¹⁷ Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. Mustafa Çağrı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, **Kur'an Yolu**, DİBY, Ankara, 2006, c.1, s.48-50.

Berekat en-Nesefi (ö. 710/1310), *Medariku't-tenzil*; Kurtubi (ö.611/1214) *el-Cami'li-Ahkami'l-Kur'an*; Muhammed b. Ali eş-Şevkani(1250/1832), *Fethu'l-kadir*; Mahmüd el-Alüsi (ö. 1270/1854), *Rühu'l Meani*; Muhammed Tahir b. Aşür (ö. 1393/1973), *et-Tahrir ve't-tenvir*; Muhammed Hamdi Yazır (ö. 1942), *Hak Dini Kur'an Dili*; Muhammed İzzet Derveze (ö. 1404/1984), *et--Tefsiru'l-Hadis*; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*; Muhammed Esed (ö. 1412) *Kur'an Mesajı*.¹⁸

Bu çalışmada ayetlerin mealleri ve yorumları verilirken öncelikle onların indirildiği dönemdeki manalar, yani hitap ettiği ilk toplumun ilahi mesajlardan anladıkları veya bu mesajların onlara anlatmak istedikleri tesbit edilmeye çalışılmış; bunun için de imkan ölçüsünde o toplumun dili, kültürü, inançları ve telakkileri, dünya görüşü, sosyal yapısı ve ilişkileri gibi faktörler dikkate alınmıştır. Bununla birlikte Kur'an'ın ilk muhataplarına verdiği bilgiler, açıklamalar, yönelttiği eleştiriler, uyarılar, getirdiği düzenlemeler aynı zamanda evrensel anlam, değer ve amaçlar taşıdığından, olabildiğince bunları da ortaya koyan yorumlar yapılmıştır.¹⁹

Yukarıda da ifade edildiği gibi hukuki, özellikle de araştırma konumuz olan aile hukuku ile ilgili ayetlerin tefsirine baktığımız zaman, öncelikle sebebi nüzul veya konuyla ilgili tarihi bilgiler verilmiştir. Daha sonra Peygamberimizden hadisler ortaya konulmuştur. Günümüze kadar gelen rivayetler özet olarak verilmiş, daha sonra bunlar arasından bir tercih yapılmıştır. Açıklamalar yapılırken günümüzün bilimsel verilerinden de faydalanılmıştır. Özellikle çağımızda tartışılan, eleştirilen birtakım konularda günümüzün ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla yorumlar yapılmıştır. Örneğin; kadın-erkek eşitliği, imam nikâhı, kadınların dövülmesi, başörtüsü, çok eşlilik gibi.

¹⁸Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1, s.48.

¹⁹ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1, s.49.

II. BÖLÜM

KUR'AN, KUR'AN İLİMLERİ VE AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ AYETLER

2.1. KUR'AN-I KERİM

Kur'an, Resulullah (s.a)'a indirilmiş, Mushaflarda yazılmış ve ondan tevatür yoluyla nakledilmiş olan muciz bir kelimedir.²⁰

Tefsirin tanımı ise şu şekilde yapılmıştır: Tefsir, "fesr" kökünden türemiş, "tef'il" vezninde bir masdardır. Fesr, örtülü bir şeyi açmak, açıklamak ve ortaya çıkarmak manalarına gelir. İstilahta ise tefsir şöyle tanımlanmıştır: Tefsir, insan gücü ve Arapça dil bilgisinin verdiği imkan nisbetinde Kur'an metninin manasından bahseden bir ilimdir.²¹

Kur'an yirmi üç yılda parça parça indirilmiştir. On üç yıl kadar süren Mekke döneminde inen âyet ve sûreler daha çok İslâm inanç ve ahlâkı ile ilgili konuları kapsar. Allah'ın birliğine, meleklerle, peygambere, kitaplara ve âhiret gününe iman gibi. Hz. Âdem (a.s)'den beri gelen tevhid inancı işlenir. Allah'a ortak koşma ile mücadele edilir ve geçmiş milletlerden ibretli kıssalar anlatılır. Bu arada tevhid inancından ayrılmış olan atalarının bu yanılığı şöyle ifade edilir: "Onlara; Allah'ın indirdiğine uyun, denilince, hayır biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız, derler. Ya ataları bir şeye aklı ermeyen ve doğru yolda olmayan kimseler idiyseler?" (el-Bakara, 2/170).

Cenab-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'in, Hz. Âdem'den sonra peygamber olan Hz. Nuh'tan itibaren devam eden vahiy zincirinin devamı olduğunu da açıklar:

"Şüphesiz biz, Nuh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a,

²⁰ Sadrettin Gümüş, **Kur'an Tefsirinin Kaynakları**, 1990, İstanbul, s.18.

²¹ Gümüş, a.g.e. s.21.

*torunlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a da vahyettik. Dâvud'a Zebûr'u verdik"*²²

Medine'de inen âyet ve sûrelerde daha çok hukuk kuralları yer almıştır. Aile ve devletin tanzimi, insanların birbiriyle veya devletle olan ilişkileri, akitler, sulh ve savaş halleri bu âyetlerde açıklanır

2.1.1. Kur'an-ı Kerim'in Genel Özellikleri

Kur'an-ı Kerim Allah tarafından indirilmiştir. Günümüze kadar değişmeden gelen tek kitaptır.

*"Ey Muhammed! De ki: Onu göklerin ve yerin sırrını bilen indirmiştir. Şüphesiz O, bağışlayandır, merhamet edendir."*²³

*"Şüphesiz Kur'an, âlemlerin Rabbinin indirmesidir."*²⁴

*"Doğrusu Kitab'ı Biz indirdik, onun koruyucusu elbette Biziz."*²⁵

Kur'an-ı Kerim eşsizdir. Peygamber Efendimiz'in en büyük mucizesidir. Müşrikler Kur'an'ın bir benzerini ortaya koyamamışlardır.

*"De ki: İnsanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, and olsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar."*²⁶

Kur'an-ı Kerim toplu olarak değil parça parça indirilmiştir.

*"Yine o inkâr edenler dediler ki: "O Kur'ân ona, hepsi birden indirilseydi ya"! Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk."*²⁷

Kur'an-ı Kerim hem lafız hem de mana itibarıyla Kur'an'dır.²⁸ Arapça olarak indirilmiştir.

*"Muhakkak ki, biz onu anlayasınız diye Arapça bir kitap olarak indirdik."*²⁹

²² Nisa: 4/163.

²³ Furkan:25/6.

²⁴ Şuara:26/192.

²⁵ Hicr:15/9.

²⁶ İsrâ:17/88.

²⁷ Furkan: 25/32.

²⁸ Muhammed Ebu Zehra, **Fıkıh Usulü**, Terc: Abdülkadir Şener, Ank.1994, s.83.

Kur'an-ı Kerim insanların okuyup öğüt almaları için gönderilmiştir. İnsanlara doğru yolu gösterir.

“Doğrusu bu Kur'an, en doğruya götürür...”³⁰

2.1.2.Kur'an-ı Kerim'in İç Düzeni

Kur'an'ın İç Düzeni İle İlgili Kavramlar (Ayet, Sure, Cüz, Mushaf)

Ayet: Sözlükte, açık alamet, işaret, nişane manalarına gelen bu kelimenin çoğulu ay veya ayat'tır. Bir şeyin tanınmasına sebep olan emare manasına da kullanılır. Allah'ın varlığına delalet eden her şeye de ayet denilmiştir. Peygamberlerin hak olduğunu isbat edici mucizelere de ayet denebilir. Bunlardan başka ayet kelimesi ibret manasında da kullanılabilir. Terim olarak ise, surelerin içinde evvelinden ve sonundan munkati olan, bir veya birkaç cümleden mürekkep bir kelimadır. Bununla beraber, Kur'an'ı ayetlere ayırma kesin bir kaideye tabi değildir. Yani ayetlerin tayini kıyasi değil tevkifidir.³¹ Ayetler çok nadir kelime ve harf olarak da görülürler. Hatta bir sayfadan oluşan ayetler de vardır. Kur'an'da 6666 ayet vardır. Ayetlerin sıralaması vahiy yoluyla bildirildiği kabul edilmektedir. Kur'an'ın ilk inen ayetleri, Alak suresinin ilk beş ayetidir.

Sure: Sure kelimesinin lügat manası, yüksek rütbe, mevki, şeref, binanın kısmı veya katları manasına gelir. Çoğulu suverdir. Terim olarak ise Kur'an'ın muhtelif kısım ve tabakaları teşkil eden parçalarına sure denir.³² Kur'an'da 114 sure vardır. Tevbe suresi hariç diğer sureler Besmele ile başlar. Kur'an'ın en kısa suresi 3 ayetten oluşan Kevser Suresi; en uzun suresi de 286 ayetten oluşan Bakara Suresidir. Kur'an'ın ilk suresi Fâtiha ve son suresi ise Nâs Suresidir. Kur'an'ın son 10 suresi kısa olduğundan namazda okunur. Bundan dolayı bu surelere namaz sureleri denilir. Mekke döneminde gelen ayet ve surelere Mekkî Sure ya da Mekkî ayet denilir. Mekkî sureler daha çok inanç konularından bahseder. Hicretten sonra Medine'de gelenlere ise Medenî sure ya da Medeni ayet denir. Medeni

²⁹ Yusuf: 12/2.

³⁰ İsrâ: 17/9.

³¹ İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir Usulü**, TDV. Yayınları, 2004, Ankara, s.55.

³² Cerrahoğlu, a.g.e., s.57.

sureler daha çok ibadet, toplumsal ilişkiler gibi konulardan bahseder.

Cüz: Kur'an'ın her bir 20 sayfalık bölümüne cüz denir. Kur'an'da toplam 30 cüz vardır.

Mushaf: Peygamber Efendimiz döneminde dağınık halde bulunan Kur'an metinlerinin, onun vefatından sonra iki kapak arasına toplanmış ve sayfalandırılmış anlamına getirilmiş haline Mushaf denir.

2.2.KUR'AN'DA AHKAM AYETLERİNİN TEFSİRİ VE AİLE HUKUKU

2.2.1. Kur'an-ı Kerim'in Fıkhi Tefsiri

Fıkhi tefsir, Kur'an-ı Kerim'in amelle yani ibadet ve muamelat yönleri ile meşgul olan, bu konu ile ilgili bulunan ayetleri açıklayan ve onlardan hükümler çıkarmaya çalışan bir tefsir koludur.³³ Bu çeşit tefsirin gayesi, İslam'ın ilk temel kaynağı olan Kur'an'ı, ihtiva ettiği ameli hükümleri ve prensipleri ortaya çıkarıp onları açıklamak ve onların nasıl uygulanacaklarını göstererek, insanlara dünya ve ahiret saadetini temin etmektir.

Kur'an-ı Kerim'in iman, ibadet ve ahlak olmak üzere üç yönü vardır. Bunların ilk ikisinden Akaid, Kelam ve Ahlak ilimleri doğmuş, bu hususta kelami ve tasavvufi tefsirler yazılmıştır. Kur'an'ın amelle ilgili yönünden ise fıkıh ilmi doğmuş ve onun bu cephesini konu alan fıkhi tefsirler yazılmıştır.³⁴ Fıkhi tefsirin konusu, Kur'an'ın ahkâm, yani amellerle ilgili yönüdür. Konumuz olan aile hukuku ise Kur'an'ın ahkâm ayetleri içinde yer alır.

2.2.2. Kur'an-ı Kerim'de Ahkâm Ayetleri

Kur'an-ı Kerim'deki ahkâm ayetlerini şöyle sınıflandırabiliriz:

İbadet hükümleri: Namaz, oruç, hac, adak, yemin... vs. gibi, insanın Rabbine karşı olan vazifelerini düzenleyen ayetler, 140 kadar

Aile ve Miras Hukuku: 70 kadar.

Borçlar Hukuku: Alışveriş, kira, rehin, kefalet, ortaklık, borçlanma ve

³³ İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir Tarihi**, Diyanet yay, Ankara,1988, c.2,46.

³⁴ Mevlüt Güngör, **Kur'an Tefsirinde Fıkhi Tefsir Hareketi**, İstanbul, 1996, s.15.

taahhüt gibi işleri düzenleyen ayetler: 70 kadar.

Ceza Hukuku: 30 kadar.

Usul Hukuku: 13 kadar.

Anayasa Hukuku: 10 kadar.

Devletler Hukuku: 25 kadar.

İktisadi, Mali Hukuku: 10 kadar.

Görüldüğü gibi 368 sayısını bulan ayetler, bugün kullandığımız modern hukukun bütün dalları ile ilgili hükümler getirmiştir.³⁵

Kur'an-ı Kerim'de ibadetler, aile, miras, cezalar gibi konulardaki ahkam ayetlerinde teferruata inilmiştir. Fakat bunların dışında, anayasa, devletler, usul, borçlar hukuk alanlarındaki ayetlerde, teferruata girilmemiş, sadece genel bazı hüküm ve prensipler koyulmuştur. Çünkü bu alanlarda zaman ve mekânın değişmesiyle gelişme meydana gelmesi mümkün; hatta zorunludur. Bu sebeple, buralarda teferruata girilmeyerek, müctehidlerin Kur'an'da konulan genel esaslara aykırı olmamak şartıyla toplumun ve zamanın ihtiyaçlarını göz önüne alıp birtakım yenilikler yapmalarına fırsat verilmiş ve bu teşvik de edilmiştir. Böylece Kur'an Ahkâmı, eskimeden daima yürürlükte kalmış olacaktır. Bu bakımdan bazılarının iddia ettiği gibi, İslam hukuku dogmatik bir hukuk olmayıp fikir hürriyetine ve gelişmeye açık bir hukuktur.³⁶

Kur'an'da ahkâm ayetleri genelde icmalidir. Fakat miras hukuku ile aile hukuku sahasında Kur'an, tafsilatlı hükümler ihtiva eder. Kur'an'da kadın ve aile hukuku ile ilgili olarak yüzün üzerinde ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerin önemli bir bölümü, evlilik ve evlilik sonrasıyla ilgilidir.

2.2.3. Aile ve Aile Hukuku Kavramları

Aile, sözlükte bir çatı altında yaşayan ana, baba ve çocukların meydana getirdiği topluluk ya da aralarında kandaşlık bulunan ve çocukların meydana getirdiği topluluk anlamına gelir. Aynı zamanda eş, karı manasına

³⁵ İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir Tarihi**, Diyanet yay, Ankara, 1988, c.2, 46–47.

³⁶ Mevlüt Güngör, **Kur'an Tefsirinde Fıkhi Tefsir Hareketi**, İstanbul, 1996, s.20.

gelir. Temel nitelikleri bir olan dil, hayvan veya bitki toplulukları da aile olarak nitelendirilir.³⁷

Aile, adamın ehli ve aşireti anlamına gelir. ³⁸Müfredatta “ehl” kelimesi bir adamla kendilerini bir nesebin veya bir dinin ya da benzer bir şekilde bir zanaatın bir evin ve bir şehrin ya da ülkenin bir araya getirdiği kimseler manasındadır.³⁹

Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde ailenin tanımı, akrabalık ilişkileri ile fertlerin biraraya getirdiği topluluk olarak geçer. Aileyi teşkil eden fertler devirlere, bölgelere, sosyal ve iktisadi yapıya göre değişmektedir. Geniş aile, bir aile reisinin başkanlığında eş, çocuk, torun, gelin, damat, amca, dayı, hala ve teyzelerden oluşmaktadır. Ailenin ataerkil veya anaerkil oluşuna göre onu meydana getiren fertler de değişmektedir. Dar veya çekirdek aile karı-koca ile çocuklardan meydana gelmektedir. Ailedeki hâkimiyetin anne veya babada oluşuna göre aileler ikiye ayrılmaktadır: Baba hâkimiyetine dayanan, onun çocuk ve yakınlarını içine alan aileye ataerkil; anne hâkimiyetine dayanan onun çocuk ve yakınlarının teşkil ettiği aileye de anaerkil aile denir. Ataerkil aile daha yaygın olmakla birlikte insan topluluklarında her iki tip aileye de rastlanmaktadır. Ayrıca aile eşlerin sayısına göre de tek eşliliğe dayanan aile, çok eşliliğe dayanan aile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁴⁰

Aile toplumun en küçük yapı taşıdır. Ailenin mutlu ve huzurlu olması bir bakıma toplumun mutlu olması anlamına geliyor. Ailede bir bozulma, bir yozlaşma meydana geldiği zaman bu toplumun bütün katmanlarına yansiyabilir. Bu nedenle toplum düzeni için aile çok önemlidir.

Kur'an-ı Kerim'de aile “âl, ehli beyt, aşîret, ehl, erham” gibi kelimelerle de ifade edilir.

“Âl” kelimesi kavim ve ev halkı manasındadır.⁴¹

³⁷ Kemal Demiray, Ruşen Alaylıoğlu **Ansiklopedik Türkçe Sözlük**, İstanbul 1970, s.12.

³⁸ İbrahim Enis, **Mucemu'l Vasit**, İstanbul 1990, c.1, s.17.

³⁹ Ragıb el-İsfahani, **Müfredat**, çev. Yusuf Türker, Pınar Yay. İst. 2007, s.152.

⁴⁰ Komisyon, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, c.2, İstanbul 1989, s.196.

⁴¹ Hasan b. Muhammed ed-Damegani, **el-Vücuḥ ve'n-Nezair Li-Elfazı Kitabillahi'l Aziz**, Kahire1992, c.1, s.76

“Hem hatırlayın ki, bir zaman sizi Firavun'un ailesinden kurtardık. Size azabın en kötüsünü reva görüyor, oğullarınızı boğazlıyor ve kızlarınızı sağ bırakıyorlardı. Ve bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardı.”⁴²(al)

“Elçiler: "Sen Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketi var üzerinizde. Ey ev halkı, şüphe yok ki, O, övülmeye layık ve lütfü çok olandır." dediler.”⁴³(ehl-i beyt)

“ En yakın hısımlarını uyar .”⁴⁴(aşiretun)

“Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun Allah'a ve peygamberine karşı kanunlar koymaya kalkışan kimselerle sevişir bulamazsın; babaları veya oğulları, kardeşleri veya akrabaları olsalar bile. İşte Allah öyle kimseleri sevmeyen bir topluluğun kalplerine imanı yazmış ve kendilerini tarafından bir ruh ile desteklemiştir. Onları içlerinde sonsuza dek kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın taraftarıdır. Uyanık ol ki, Allah'ın taraftarları hep kurtuluşa erenlerdir.”⁴⁵(aşiretun)

“Nasıl, döner de yeryüzünü fesada verir ve yakınlarınızı doğratabilir misiniz?”⁴⁶(erham)

“Kıyamet gününde ne yakınlarınız, ne de evlatlarınız size fayda vermezler. O, aranızı ayıracaktır. Allah, bütün yaptıklarınızı görür.”⁴⁷(erham)

“Ve ona, bütün ailesini ve beraberlerinde bir misli daha tarafımızdan bir rahmet olarak bahşettik ki, temiz akıllılar için bir ibret olsun.”⁴⁸(ehl)

⁴² Bakara Suresi: 2/49.

⁴³ Hud Suresi: 11/73.

⁴⁴ Şuara Suresi: 26/214.

⁴⁵ Mücadele Suresi:58/ 22.

⁴⁶ Muhammed Suresi: 47/22.

⁴⁷ Mümtetine Suresi: 60/3 .

⁴⁸ Sad Suresi:38/43.

Aile Hukuku: Aileyi oluşturan bireylerin karşılıklı hak ve görevlerinin tümünü düzenleyen hukuk dalıdır.⁴⁹

Ailenin diğer yönlerine ilaveten bir de hukuk yönü vardır ki bu, “Aile Hukuku” olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer hukuk sistemlerinde nisbeten geç devirlerde müstakil olarak ele alınan aile hukukunun, İslam hukuku içerisinde başlangıçtan itibaren hukukun diğer dallarından ayrı olarak ele alınması yanında, titiz ve teferruatlı bir şekilde işlendiği de görülmektedir. İslam hukukunun ana kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de hukuka ait ayetler içerisinde aile hukukuna ait olanlar önemli bir yekün teşkil ettiği gibi, hadis koleksiyonlarında mevcut olan bu saha ile ilgili hadisler de büyük bir sayıya ulaşır.⁵⁰

Aile hukuku, İslam hukukunun müstakil bir bölümünü teşkil eder. Klasik İslam hukuku kitaplarında bu bölüm, “nikah” ve “talak” başlıkları altında incelenir. İslam hukukçuları hukuku, ibadat, muamelat ve ukubat olmak üzere kısımlara ayırmışlardır. Aile hukuku ise burada ibadetlerle muamelat arasında yer alır. Çağdaş İslam hukukçuları ise bu üçlü ayrımı terk ederek daha geniş bir ayrıma gitmekte ve aile hukukuna ahval-i şahsiye içerisinde yer vermektedir. Gerek kaynaklarda aile hukukuna ait malzemenin bol oluşu, gerek insanların bu sahaya daha fazla ihtiyaç duymaları ve gerekse aile hukukunun, İslam hukukunun en çok uygulanma imkanı bulan sahalarından birisi oluşu, hukukçuların bu saha üzerinde daha fazla durmalarına sebep olmuştur. Öyle ki İslam hukuku kitapları içerisinde aile hukuku bölümü büyük bir hacim teşkil etmekte ve ele alınan meseleler teferruatlı bir biçimde işlenmiş bulunmaktadır.⁵¹

2.2.4. Kur’an’da Aile Hukuku İle İlgili Ayetler

Kur’an-ı Kerim’de aile hukuku ile ilgili ayetler Medine Döneminde indirilmiştir. Ayetlerin dağılımına baktığımız zaman Bakara Suresi, Nisa

⁴⁹ Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, 1992, s. 15.

⁵⁰ M.Akif Aydın, **İslam-Osmanlı Aile Hukuku**, 1985, İstanbul, s.4.

⁵¹ M.Akif Aydın, **İslam-Osmanlı Aile Hukuku**, 1985, İstanbul, s.3-4.

Suresi, Nur Suresi, Ahzab Suresi, Mücadele Suresi, Talak Suresi ve Tahrir Suresi'nde bulunmaktadır. Bu surelerin hepsi de Medine'de indirilmiştir. Bu Sureleri ele alınan konular itibarıyla değerlendirdiğimiz zaman evlilik ve sonrası ile ilgili hükümlerden bahsedildiğini görürüz. Öncelikle Bakara Suresi'nde müşriklerle nikâh, i'la(yemin), iddet, çocuğun nafakası gibi konulardan bahsedilir. Nisa Suresi Medine'de indirilmiştir. Nisa Suresi'nde nikâhın önemi, mehir, birden fazla kadınla evlilik, miras ile ilgili konular, nikâhı haram olan kadınlar, erkeğin ailedeki görevi, karı koca arasında hakemlik, zina ve hükümleri ile ilgili konulardan bahsedilir.

Nur Suresi'nde ilk ayetlerde zina ve cezası, zina eden erkek ve kadının nikâhı ile ilgili hükümler, zina isnadının cezası, lian(lanetleşme) ve hükümleri, kadınların örtünmesi, başkalarının evlerine girme adabı konularından bahseden ayetler mevcuttur. Ahzab Suresi'nde zihar ile ilgili hükümler, Peygamber eşleri ve örtünme ile ilgili ayetler mevcuttur. Mücadele Suresi'nin ilk ayetlerinde zihar konusundan bahsedilir. Talak Suresi'nde boşanma ve hükümlerinden bahsedilir. İddet, nafaka ve emzirme ile ilgili hükümlerden bahsedilir. Tahrir Suresi'nde ise i'la olayı ve Peygamber eşlerinden bahsedilir.

Kur'an'da ahkâm ayetleri genelde icmalidir. Fakat miras hukuku ile aile hukuku sahasında Kur'an, tafsilatlı hükümler ihtiva eder. Kur'an'da kadın ve aile hukuku ile ilgili olarak yüzün üzerinde ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerin önemli bir bölümü, evlilik ve evlilik sonrasıyla ilgilidir.⁵²

⁵² Mevlüt Güngör, **Kur'an Tefsirinde Fıkhi Tefsir Hareketi**, İstanbul, 1996, s.21

III. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKÇE TEFSİRLERDE AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ AYETLERE YAKLAŞIMLAR

3.1. AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ AYETLERİN TASNİFİ

Kur'an-ı Kerim'de aile hukuku ile ilgili ayetlerin geçtiği surelerin içeriğine baktığımız zaman alt başlıklar nikâh ve boşanma altında toplanmaktadır.

3.2. AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ AYETLERE YAKLAŞIMLAR

3.2.1. Nikâh

Sözlükte “evlenmek, cinsi ilişkide bulunmak” anlamına gelen nikâh, bir fıkıh terimi olarak, karşı cinsten iki kişinin, birlikte yaşamalarına ve karşılıklı yardımlaşmalarına imkân veren ve taraflara karşılıklı hak ve sorumluluklar yükleyen bir sözleşmedir.⁵³ Nikâh kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de evlenme, cima, hibe etme ve bülûğ çağına ulaşma manalarında kullanılmıştır.⁵⁴

Kur'an-ı Kerim'de nikâh kelimesi ve türevleri 20 yerde geçmektedir.⁵⁵ Bu ayetlerde evlenmenin fazileti, nikâhı helal olan kadınlar, yetim kızların nikâhı, evlatlıkların hanımlarıyla nikâh, ehl-i kitabın nikâhı, cariyelerin nikâhı, talaktan sonra nikâh, üçüncü talaktan sonra nikâh, nikâhı haram olan kadınlar, müşriklerin nikâhı gibi konulardan bahsedilmektedir.

*“Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi davranışta olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir.”*⁵⁶

⁵³ İsmail Karagöz, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, DİBY, Ankara 2005, s.522.

⁵⁴ Hasan b. Muhammed ed-Damegani, **el-Vücuḥ ve'n-Nezair Li-Elfazı Kitabillahi'l Aziz**, Kahire1992, c.2, s.247-248.

⁵⁵ Nevzat Yüksel, **Konularına Göre Kur'an-ı Kerim Fihristi**, 1980, s.195, 196.

⁵⁶ Nur: 24/32

Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de bu ayet ile evlenmeyi teşvik etmiştir. Evlilik, kişinin gayri meşru yollara sapmasını önler. Toplumun devamını sağlar ve nesillerin sağlıklı biçimde yetişmesinde önemli rol oynar.

Evliliğe engel olarak kabul edilen durumlardan biri yukarıdaki ayette de belirtildiği gibi fakirliktir. Eğer kişinin kendi imkânlarıyla evlenmeye gücü yetmiyorsa bu görev toplumsal bir sorumluluk olarak herkese aittir. Çünkü İslam toplumunda bir insanın ortalama refahtan yararlanması esastır.⁵⁷ Fakat burada unutulmaması gereken bir durum sözkonusudur ki o da Allah'tan hiçbir zaman ümidimizi kesmemeliyiz. O dilediğine umulmadık yerden lütuf ve cömertliği ile geniş rızıklar verir.⁵⁸ Daha sonra gelen ayette ise evlenememe sebebi ne olursa olsun insanın hiçbir zaman gayri meşru yollara sapmaması gerektiği bildirilmektedir.

Ömer Nasuhi Bilmen tefsirinde Nisa Suresinin ilk ayetinin açıklarken nikah konusuyla ilgili olarak nikahın mahiyetini açıkladıktan sonra nikahın farz, sünnet, mekruh ve haram olacağı durumları açıklamıştır. Nikâhın meşruiyetinin hikmetini insanlık âleminin devamı olarak belirtmiştir. Nikâh dışında gayri meşru ilişkiler insan tabiatına aykırıdır. Böyle bir durum hem erkek hem de kadın için zilletir.⁵⁹ Bu yüzden nikâh sadece zenginlere özgü bir şey olmaktan çıkarılmalıdır. Namuslu, iffetli bir insan fakir de olsa evlenmesi kolaylaştırılmalıdır.⁶⁰

3.2.1.1 Evlenme Manileri

İslamiyet'te menedilmiş olan evlenmeler, ya daimi ve yahut muvakkat olmak üzere iki grup halinde tasnif edilir.

Daimi memnuiyet grubuna girenler: Nesep ve sıhrî hısımlık ile süt hısımlıdır.

⁵⁷ Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kafı Dönmez, Sadrettin Gümüş, **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2006, c.4, s.76.

⁵⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Sadeleştiren: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Azim Dağıtım, İstanbul, Tarihsiz, c.6, s.39.

⁵⁹ Bilmen, a.g.e. c.2, s.544-551.

⁶⁰ Ateş, a.g.e., c.6, s.188

Muvakkat memnuiyet grubuna dâhil olanlar: Üçüncü derecedeki boşanma, nisap haddi, aynı anadan doğan iki kardeşin birleştirilmesi, dinsizlik, sınıf ihtilafı, evli olanlar, iddet bekleyenler ve kölelerdir.⁶¹

3.2.1.2.Daimi Memnuiyet

Kan bağı sebebiyle haram olanlar

“Size şunları nikâhlamak haram kılındı: Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek ve kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kızkardeşleriniz ve karılarınızın anneleri ve kendileri ile zifafa girdiğiniz kadınlarınızdan olan ve evlerinizde bulunan üvey kızlarınız. Eğer üvey kızlarınızın anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur. Sulbünüzden gelen (öz) oğullarınızın hanımları ile evlenmeniz ve iki kız kardeşi birlikte nikâhlamanız da haramdır. Ancak cahiliyyet devrinde geçen geçmiştir. Şüphesiz ki Allah gafur (çok bağışlayıcı) ve çok merhamet edicidir.”⁶²

Evlenmeden doğan hısımlık sebebiyle haram olanlar

“Cahiliye devrinde geçenler müstesna, babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyiniz. Şüphe yok ki o, pek çirkindi, iğrenç idi, o ne fena bir âdetti”.⁶³

Süt hısımlığı sebebiyle haram olanlar ise çocukla annesi dışında ona süt veren kadın ve akrabaları arasında meydana gelen hısımlıktır. Bunlar da yukarıda ayette belirtildiği gibi daimi memnuiyet grubuna girer.

3.2.1.3.Muvakkat Memnuiyet

Kocası tarafından üç talakla boşanan kadın başka biriyle evlenmedikçe tekrar kocasıyla evlenemez.

“Eğer kadını bir daha boşarsa, bundan sonra artık başka bir kocaya varıncaya kadar ona helâl olmaz. Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah'ın hududunu sağlam tutacaklarını ümid ettikleri takdirde öncekilerin birbirlerine

⁶¹ Şakir Berki, Hayrullah Hamidi, **İslam Hususi Hukuku'nun Ana Prensipleri**, Ankara, 1956, s.29.

⁶² Nisa Suresi:4/ 23.

⁶³ Nisa Suresi:4/ 22.

dönmelerinde her ikisine de günah yoktur. İşte bunlar, Allah'ın tayin ettiği hudududur. Bunları, bilen bir kavim için açıklıyor."⁶⁴

Dörtten fazla evlilik de muvakkat memnuiyet grubuna girer.

Aynı anadan doğan kızların aynı nikâh altında evlenemez. ⁶⁵

Müşrik kadın ve erkeklerin mümin olan erkek ve kadınlarla evlenmeleri menedilmiştir. *"Müşrik kadınları, iman etmedikçe nikâhlaymayın. Bir müşrik kadın, sizin hoşunuza gitse bile, iman etmiş olan bir cariye herhalde ondan daha hayırlıdır. Müşrik erkeklere de mümin kadınları nikâh ettirmeyin. Bir müşrik, sizin hoşunuza gitse bile, mümin bir köle elbette ondan daha hayırlıdır. Onlar sizi ateşe davet ederler, Allah ise, kendi izniyle cennete ve mağfirete davet ediyor ve ayetlerini insanlara açıklıyor. Umulur ki onlar hatırdan tutup, öğüt alırlar.*"⁶⁶

5- Evli Olanlar:"... evli kadınlarla evlenmeniz de size haram kılındı. Bütün bunlar Allah'ın üzerinize farz kıldığı hükümlerdir..."⁶⁷

Bu ayet esirler hariç evli olan kadınlarla nikâhın olmayacağını bildirir. Esir alınan kadınlar kocalarından ayrılmış sayılırlar. Ancak kocalarıyla birlikte esir alınırlarsa nikâhları fesh olmuş olmaz. Dolayısıyla bu kadınlara cariye olarak sahip olanlar onlara yaklaşamazlar. Bir Müslüman bir hür ile evli iken bir cariyeyi nikâhına alamaz.⁶⁸

Nisa Suresi 25. ayette ise hür kimselerle evlenmeye güç yetiremeyenlerin cariyelerle evlenebileceği bildirilmiştir. Ancak cariye ile evlilik bir takım sorunları beraberinde getirebilir. Dolayısıyla sabredebiliyorlarsa bu onlar için daha hayırlıdır.

İddet bekleyen kadın iddeti içinde evlenemez. Kocasının vefatı veya boşanma suretiyle dul kalan kadının beklemeye mecbur olduğu şer'i müddettir. Bu müddet bitmedikçe kadın evlenemez veya evlenmeye zorlanamaz. *"İçinizden vefat edip de geride eşler bırakan kimselerin hanımları, kendi başlarına dört ay on gün beklerler. İddet (bekleme) sürelerini*

⁶⁴ Bakara Suresi:2/ 230.

⁶⁵ Nisa: 4/23.

⁶⁶ Bakara Suresi:2/ 221.

⁶⁷ Nisa Suresi:4/24.

⁶⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, **Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali Âlisi ve Tefsiri**, Sentez Yayınevi, İst.1996,c.2,577.

bitirdikleri zaman, artık kendileri hakkında meşru bir şekilde yapacakları hareketten size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”⁶⁹

Hür bir kadınla bir cariyenin aynı zamanda bir kocanın nikâhı altında birleştirilememesi veyahut hür bir kadının üzerine bir cariyenin nikâh edilememesidir.

Hür bir kadın, mülkiyetinde bulunan kölesi ile evlenemeyeceği gibi, başkasına ait veya başkasıyla müştereken sahip olduğu köle ile evlenemez. Aynı zamanda hür bir erkek, kendi mülkiyetindeki cariye ile evlenemez. Her iki halde yasağın kalkması ancak köle ve cariyenin azadından sonra mümkün olabilir.⁷⁰

“Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi davranışta olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir.”⁷¹

Ömer Nasuhi Bilmen, muharremat konusundaki ayeti açıkladıktan sonra Allah'ın bu emirlerinin sebebi hikmetini açıklamıştır. Örneğin bir babanın oğlunun hanımı ile evliliğinin yasak oluşunun hikmeti aralarındaki hürmet ve muhabbetin devamının sağlanması olarak açıklanmıştır. Çünkü çocukların ebeveyne saygı ve sevgisi dinimizde büyük bir yer kaplar.⁷²

“Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helal değildir. Verdiğiniz mehrin bir kısmını kurtaracaksınız diye, onları sıkıştırmanız da helal değildir. Ancak açık bir hayasızlık yapmış olurlarsa başka. Onlarla iyi geçinin. Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa, olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmasanız da Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur.”⁷³

Bu ayette akrabasının, ölenin karısına zorla varis olmaları; kadınlara verilen mehri geri almak ya da onların mallarına sahip olmak için onların evlere kapatılıp baskı altında tutulmaları haramdır. Şayet kadınlar açıkça bir

⁶⁹ Bakara Suresi:2/ 234.

⁷⁰ Şakir Berki, Hayrullah Hamidi, **İslam Hususi Hukuku'nun Ana Prensipleri**, Ankara, 1956, s.29-31.

⁷¹ Nur Suresi:22/ 32.

⁷² Ömer Nasuhi Bilmen,a.g.e., c.2,575.

⁷³ Nisa:4/19.

fuhuş yapmış, zina etmiş iseler, o zaman verilen mehri geri alınabilir. Kocasını mehrini almak için hul' isteyebilir. Namuslu kaldıkları sürece kadınlarla iyi geçinmek lazımdır. Çünkü kişinin karısıyla iyi geçinmesinde yarar vardır. Karısından mutlaka ayrılmaya karar veren kişi verdiği mehri almak için hile ve yalana başvurması doğru değildir.

3.2.2. Mehir

Mehir, nikâh bedeli, ağırlık anlamındadır. Kadının nikâh akdi ile hak kazandığı mal anlamına gelir.⁷⁴

Mehir, İslam dininde evlenme şartlarından birisidir. Erkek, kadına belli bir miktar para veya değeri bir şey vermek durumundadır. Mehir iki kısımdır: Birincisi, mehr-i muaccel, evlilik akdini yapıldığı anda verilen mehirdir. Mehr-i müeccel ise kocanın ölümü veya boşanma durumunda hak kazanılan mehirdir. İslam fıkhiinde bazı imamlar mehir için alt sınır belirlerken bazıları da bir miktar tayin etmemişlerdir. Bunu erkeğin güç ve isteğine bırakmışlardır.⁷⁵

Konu ile ilgili Cenab-ı Hak Nisa Suresinde şöyle buyurmuştur :*“Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla verin. Eğer onlar gönül rızasıyla size bir şey bağışlarsa onu afiyetle yiyin.”*⁷⁶

Burada da belirtildiği gibi evlilikte kadınlara mehirlerinin mutlaka verilmesi gerekir. Mehirden kadının velisinin faydalanma hakkı yoktur. Mehir, kadının bizzat kendisine teslim edilmesi gerekir.⁷⁷

Peygamber Efendimiz nikâhta mehrin verilmesini tavsiye etmiştir. Hz. Ali'nin Hz. Fatıma ile evliliğinde hiçbirşeyi yoksa bile zırhını mehir olarak vermesini istemiştir.⁷⁸

Ömer Nasuhi Bilmen'e göre mehir, kadınlar için bir yardım, sevgi ve hürmet nişanesidir. Kadının rızası olmadan ona dokunulmaz. İslam'dan önce Arabistan'da kadının velileri ya da kocası tarafından mehrinin alındığına dair

⁷⁴ Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, 1998, İstanbul, Rağbet Yayınları, s.284.

⁷⁵ Ömer Ferruh, **İslam Aile Hukuku**, Ter: Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul 1969, s.119–120.

⁷⁶ Nisa Suresi: 4/ 4.

⁷⁷ Yazır, a.g.e., c.2, s.513.

⁷⁸ Nesai, Nikâh: 76

rivayetler olmasına rağmen İslam, kadın ancak kendisi isterse başkasına mehrini verebileceğini bildirir. Mehir, kadının ihtiyacını gidermesini ve nikahın devamını sağlar. Nikâhta her iki tarafın da mağdur olmaması için mehirde itidalli olmak gerekir.⁷⁹

Mehir, kadınlara verilen değer ve onlara karşı gösterilen rağbetin bir sembolüdür. Diğer yandan da bir teminat, bir güvenlik vasıtasıdır. Mehrin teminat oluşu iki noktada kendini gösterir: Birincisi, boşamayı güçleştirir. Çünkü mehir borçlanılmış ise boşama halinde erkek tarafından derhal ödenecektir, yani boşama bir malî külfet getirmektedir. Peşin ödenmiş ise yeniden evlenme yeni bir ödemeyi gerektirecektir. İkincisi, kendi imkânlarına dayalı ekonomik yeterliği bulunmayan kadınlar için mehrin bir müddet ihtiyaç karşılama vasıtası olması. Boşanmış kadın, bu sayede yeni bir iş, eş veya himaye elde edinceye kadar aç ve açıkta kalmayacaktır.⁸⁰

Nikâhlı kadınlar mehir takdir edilmiş olan ve mehir takdir edilmiş olmayan olmak üzere iki kısımdır. Bunlardan her biri de nikâhtan sonra gerdeğe girilmiş olan ve olmayan olmak üzere iki kısımdır. Buna göre boşanmış kadınlar da bu şekilde dört kısımdır: Birincisi kendisiyle zifafa girilmiş ve mehir takdir edilmiş olan boşama üzerine haksızlıkla hiç bir şey alınmayıp, mehirlerinin tam olarak ödenmesi ve üç "kur" (âdet veya temizlik süresi) kadar iddet beklemeleri gerekir. İkincisi, kendisiyle zifafa girilmiş olup mehri takdir edilmemiş bulunmaktadır. Bunlara da aynı şekilde, "*Erkeklerin kadınlar üzerindeki meşru hakları gibi, kadınların da hakları vardır.*"⁸¹ Ayeti kerimesi gereğince mehr-i misil (emsaline ödenen mehir miktarı) gerektiği bildirilmiştir. Üçüncüsü, kendisiyle zifafa girilmemiş ve mehir de kesilmemiş olan; dördüncüsü de kendisiyle zifafa girilmemiş, fakat mehir kesilmiş bulunmaktadır, Ahzâb Suresinde bununla ilgili olarak: "*Sizin için (dokunmadan boşadığınız) kadınlar hakkında sayacağınız bir iddet yoktur.*"⁸² Ayetiyle Şöyle ki:

⁷⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsir**, c.2,553.

⁸⁰ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.2, s.18.

⁸¹ Bakara: 2/228

⁸² Ahzab: 33/49.

Nikâhlınız olan kadınlara ne temas, ne de onlar için nikâhta farz olan bir mehir takdir edip söylemediğiniz; yani ne zıfâf, ne de mehir takdiri, hiç birini yapmadığınız müddetçe onları boşamanız caizdir. Sırf bundan dolayı size bir günah yoktur. Mehri söylemeden nikâh sahih olabileceği gibi, zıfaftan önce boşamak da caiz ve geçerli olur. Fakat buna da dinî bir vecibe gerekli olur: Bundan dolayı onlara meşru şekilde bir mal verip yararlandırınız; öyle ki bu mal, durumu geniş olana kudretince, dar olana da kudretince olsun. Bunu bahşetmek, iyilere gerçekten vacibdir. İsterse mehir söylenmemiş bulunsun, her nikâhın kadına mali bir menfaatle sonuçlanması gerekir. Mehri söylenmeden nikâhın sahih olması, mutlak olarak hiçbir şey lazım gelmez demek değildir.⁸³

“Mut’a, kadına yarar sağlayacak bir miktar eşya, para vs.dir. Mehr ise evlenme mukabilinde kadına verilmesi gereken mal, eşya yahut paradır. Mehr belirtilmeden nikâhı kesilmiş, fakat kendisine dokunulmadan boşanmış olan kadına mehr değil mut’a verilir. Nikâhta mehr belirtilmiş ve dokunulmadan boşanmış olan kadına da Bakara Suresi 237. ayetin hükmünce belirtilmiş hükmü genel olan bu ayet, bütün boşanmış kadınlara müt’a vermeyi emretmektedir. Birleşmeden sonra boşanmış kadınlara gelince: Şayet nikâh kıyılırken mehr belirtilmiş ise mehrin tamamı ödenir. Nikâhta mehr belirtilmemiş ise bunlara da dengi olan kadınların mehri verilir.”⁸⁴

Boşanmış kadınlara verilecek mut’a, bir atıyye değil, kadının erkek üzerinde bulunan bir hakkı, bir alacağıdır. Bakara Suresi’nin 241. ayeti, bunu açıklamıştır: “*Boşanmış kadınlar için de meşru ve geleneğe uygun şekilde bir geçim verilmesi, Allah’tan korkanlar üzerine bir borçtur.*” Nitekim : “*Ey peygamber! Eşlerine söyle: Eğer siz dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size müt’a vereyim ve sizi güzellikle salayım.*”⁸⁵ ayeti de genel olarak boşanan kadınlara müt’a verilmesini gerekli kılmaktadır. Said İbn Cübeyr, Ebu’l Aliye, Hasan Basri (1897–1964) ve bir rivayete göre

⁸³ Yazır , a.g.e., c.2, s.120,121.

⁸⁴ Süleyman Ateş, **Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri**, İst. 1988, c.1,421.

⁸⁵ Ahzab, 33/28.

Şafii(ö.204/819), bu görüştedir. Buna göre dokunulmamış, mehr kesilmemiş kadınlara yalnız mut'a, diğerlerine ise mut'a ile beraber mehr de verilecektir. Bir kısım bilginler de, ikinci ayetin hükmüne dayanarak müt'anın, mehrin yarısı olduğuna hükmetmişlerdir. Bazılarına göre de müt'a üzerinde bir anlaşmazlık olursa mut'anın miktarını hâkim tayin eder. İmam Şafiye göre koca, belli bir miktar vermek hususunda zorlanmaz. Ancak müt'a denebilecek bir şey verir. Bunun en azı, içinde namaz kılmanın caiz olacağı bir elbisedir.⁸⁶

Cinsel ilişkiden önce boşanmış kadın için daha önceden bir mehir miktarı belirlenmiş olursa koca bunun yarısını ödemekle yükümlüdür. Boşayan veya boşanan tarafın malî ve psikolojik durumu farklı tavır ve davranışlar gerektirebilir. Bu sebeple taraflar bağışlama ve hoşgörüyü, birbirlerine lütufkâr davranmaya teşvik edilmişlerdir. Bu teşvik kadın açısından -kocasının durum ve şartlarına bakarak-alacağını azaltma veya bağışlamaya, koca tarafından ise daha fazlasını vermeye yöneliktir.⁸⁷

Bakara Suresinin 241. ayetinde zifaf yapılmadan boşanmış kadınlara nikâh akdi yapılırken mehir belirlenmemişse bunun yerine geçecek bir şeyin verilmesi aynı sürenin 236. ayetinde emredilmişti ve bu emri birçok müctehid bağlayıcı (vücûb için) olan bir emir olarak yorumlamışlardı. Burada bütün boşanan kadınlara, takva sahibi (Allah'ın rızasını gözeten, azabından sakınan) kocaların, gönül alıcı bir şeyler vermesinin borç olduğu ifade buyrulmuştur. 236. ayette geçen borcun bağlayıcı olmayan, iyilikseverlerin yapacağı bir vicdan borcu olduğunu düşünen müctehidler buradaki borcu da öyle anlamış ve bunu, kısa veya uzun bir müddet hayatı paylaştığı kadına onu boşayan kocası tarafından bir şeyler verilerek gönlünü almasının, iyi duygularla ayrılmayı sağlamasının güzel olacağı gerekçesine bağlamışlardır. Bunu mehir dışında ödenmesi gerekli bir boşama tazminatı olarak anlayanlar da vardır.⁸⁸

Allah-u Teala evlilik ve boşanma ile ilgili hiçbir konuyu dışarıda bırakmamıştır. Her iki tarafın karşılıklı haklarına riayete titizlik göstermeleri

⁸⁶ Ateş, a.g.e, c.1,421- 422.

⁸⁷ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1,s.375.

⁸⁸ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1, s.380.

konusunda öğütler verilmiştir. Erkeklerin, kadınların haklarını göz ardı eden davranışlarda bulunmaları yasaklanmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi mehir, kadın için bir maddi güvence erkek için de bir boşama müeyyidesidir. Tasarruf hakkı da kadına aittir. Bakara Suresi 241. ayet de dinimizin kadınları ne kadar koruduğunun bir göstergesidir. İslam, hem evlilik hem de boşanma durumunda eşlerin birbirlerine karşı kin ve nefret duymalarına sebep olacak davranışlardan kaçınmalarını emreder. Bütün bu kurallar İslam'da aile birliğinin devamını sağlayıcı tedbirler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ailenin devamı toplumun sağlıklı bir şekilde devamı anlamına gelir.

3.2.3. Müşriklerle Evlenme

Bakara Suresi'nin 221. ayetinde, müşrik kadınlarla evlenme yasağı vardır. Elmalılı, bu ayeti tefsir ederken ilk önce "nikah" ve "müşrik" kelimelerinin sözlük ve terim anlamını veriyor. Daha sonra sebab-i nüzulünü açıklıyor. Daha sonra ayeti Kur'an-ı Kerim'in genelini dikkate alarak tefsirini yapıyor. Elmalılı, ayeti tefsir ederken pek çok rivayette bulunuyor.

İslâm'ın geldiği ilk zamanlarda, müslümanlar gerek kitap ehli ve gerekse kitapsız genel olarak müslüman olmayanlarla kız alır verirlerdi. Bu arada Abdullah b. Revaha(ö.629), müslüman bir cariyesini hürriyetine kavuşturmuş ve onunla evlenmişti. Şereflerine düşkünlüklerinden kâfir kadınlarla evlenmeyi arzu eden insanlar, bir cariye ile evlendi diye onu vermişlerdi. Bir de aralarında Haşim Oğulları ile dostluk anlaşması olan Ebu Mersed Ganavî, Kennaz b. el-Husayn veya Mersed b. Ebi Mersed, Kureyş'ten Anak adında müşrik olan, ancak güzellikten payını almış bir kadınla evlenmek için, Resulallah'tan izin istemişti. Yine bunun gibi, Huzeyfe b. el-Yeman, Velidei Sevda Hasna adındaki cariyesini azad edip onunla evlenmişti. Bu olaylardan birisi veya hepsi nedeniyle bu ayet indi. Kâfirlerle evlenme ilişkisi içine girmek, yani gerek almak ve gerek vermek, ikisi de kesin bir biçimde yasak ve haram kılındı. Bunun haramlığının şiddetine bir uyarı için, genel olarak inanmayanlara "Müşrik" denmiş, *"Onlar gerek sana ve gerekse senden önce indirilen kitaplara inanırlar ve ahirete de kesin olarak*

iman ederler."⁸⁹ Ayetinin anlamı gereğince Hz. Muhammed'in tebliği uyarınca tek Allah'a inanan bir mümin olmayanların hepsinde, zahirî olmasa bile, hakikî bir müşriklik bulunduğu ve bunlarla nikâh yapmanın ateşe atılmak demek olduğu da özellikle hatırlatılmıştır. Ancak Maide Suresinde, "*sizden önce kitap verilen ümmetlerin hür ve iffetli kadınları da iffetlerinizi koruyarak, zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın, kendilerine mehirlerini verip nikâhladığınız takdirde size helâldir*"⁹⁰ ayeti uyarınca bu ayetin birinci fıkrasından kitap ehlinde kız almaya mekruh olarak ruhsat verilmiştir. Fakat ikinci fıkra muhkem olarak kalmış ve kız vermeye hiçbir şekilde izin verilmemiştir. "*Erkekler, kadınları yönetmeye yetkilidirler.*"⁹¹ İlâhî ayeti kânun gereğince kadınlar kocalarının yönetimi altında bulunurlar. Dolayısı ile bir mümin kadını, bir kâfir ile evlendirmek onu, o kâfirin yönetimi altına bırakmak ve onun davasına mahkûm etmek olacağından, o mümin kadını kesinlikle ateşe atmaktır. Özet olarak, müslümanların kadınları, İslâm tohumları için şerefli bir tarladır. Ve müslümanlar genellikle tarlalarından ve ekin ektikleri yerlerden hiçbirini yabancılara çiğnetmemek, cinsel birleşmelerine izin vermemekle yükümlüdürler.⁹²

Ömer Nasuhi Bilmen, Müslüman kadınların müşriklerle evlenmesi caiz olmadığını fakat Maide Suresinin 5. ayet gereğince ehli kitaptan kadınların Müslüman erkeklerin evlenmesi caiz olduğunu bildirmiştir. Bu da aile reisinin erkek olması konumundan kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda böyle bir durum kadının İslamiyet'e girmeye vesile olma ihtimali evliliği takdire şayan kılar.⁹³ Burada nüzul sebebi olarak Abdullah b. Revaha'nın birçok servet sahibi, güzel gayri Müslim dururken Müslüman bir cariye ile evlenmesini bazı kimselerin garip karşılaması olayı aktarılmıştır.

Süleyman Ateş'in tefsirine de baktığımızda aynı yorumu görmekteyiz. Süleyman Ateş, öncelikle ayette geçen "şirk" kelimesini açıkladıktan sonra Maide Suresinin 5. ayetinin Bakara Suresinin 221. ayetini tahsis ettiğini ve

⁸⁹ Bakara Süresi, 2/4.

⁹⁰ Maide Süresi, 5/5.

⁹¹ Nisa Süresi, 4/34.

⁹² Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Sadeleştiren: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Azim Dağıtım, İstanbul, Tarihsiz, c.2, s.96-97.

⁹³ Bilmen, a.g.e., c.1,225.

böylece Yahudi ve Hristiyan kızlarla evlenmeye müsaade edildiğini belirtmiştir. Fakat bu görüşün Kur'an'ın zahirine ve sahabenin uygulamalarına aykırı olduğunu çeşitli örneklerle dile getirmiştir. Sonuç olarak Peygamberimizin *“Kadın şu dört şeyden ötürü alınır: Malından, soyundan, güzelliğinden ve dindarlığından. Sen dindarını seç, mutlu olursun.”*⁹⁴ Hadisini zikrederek de kendi fikrini ortaya koymuştur.⁹⁵

Kur'an Yolu'nda Bakara süresinin 221, ayeti şöyle açıklanmaktadır:

“Aile reisinin erkek olması ve tarih boyunca fiilen de aile içinde erkeklerin egemen bulunması hem kadının hem de çocukların dinî hayatlarını etkilemiş ve etkilemektedir. Kitabî olan bir kadının müslüman bir erkekle evlenmesi halinde kadın müslüman olmazsa kocası onu İslâm'a zorlayamaz; çünkü dini bunu engellemektedir. Ancak çocukları müslüman olurlar. Bu husus hem erkeğin ailede ve bu gibi konulardaki tercihlerde önceliği ve hâkimiyetinin tabii sonucudur, hem de hukukun belirlediği bir haktır. Aile reisinin gayri müslim olması halinde hem kadının dinî hayatı tehlikeye düşecek hem de büyük bir ihtimalle doğacak çocuklar gayri müslim olacaklardır. Hak dini inkâr edenlerin insanları ateşe çağırdıklarının burada hatırlatılması da konuyla yakından ilgilidir. Bir dine inanan başkalarını da o dine girmeye çağırır, batıl bir dine çağırmak demek ateşe çağırmak demektir. Dine davette, dinle ilgili tebliğ ve eğitimde güçlü olan etkili olur. Ailede erkek daha güçlü ve hâkim olduğu için eşini ve çocuklarını da kendi dinine girmeleri konusunda etkileyebilecektir, bu ise onları ateşe çağırmak demektir”.⁹⁶

Görüldüğü gibi, bu ayet konusunda tefsirlerimizde yaklaşık aynı yorumu görmekteyiz. Ehli kitaptan kadınlarla evlilik konusunda Kur'an'da böyle bir izin olmasına karşılık efdal olanın Müslüman olanlarla nikâh olduğu belirtilmiştir.

“...Müşrik erkeklere de, onlar iman edinceye kadar, (mü'min kadınları) nikâhlaymayın.” ayeti, müşrik bir erkeğin, müslüman bir kadınla evlenmesini kesinlikle haram kılar. Ayette “müşrik” kelimesinden murat, İslâm dinine

⁹⁴ Nesai, Nikah, 13.

⁹⁵ Ateş, a.g.e., c.1,383-384.

⁹⁶ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1,s.351–352

girmeyen, putperest, mecusi, yahudi, hristiyan ve mürtedlerdir. Bunların hepsi de ayette de görüldüğü gibi kesinlikle haramdır. Bunun hikmeti de İslâmın izzet ve şerefının herşeyin üstünde olmasıdır. Hiçbir şey, İslâmın üstüne çıkamaz.⁹⁷

*“Yine O’nun ayetlerindendir ki, sizin için nefislerinizden kendilerine ısırırsınız diye eşler yaratmış, aranızda bir sevgi ve merhamet koymuştur. Şüphesiz ki bunda düşünecek bir kavim için nice ibretler vardır”.*⁹⁸

*“Onlar, sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtü durumundasınız.”*⁹⁹

Bu ayetler aileyi kuran iradenin yalnızca cinsi ihtiyaç veya ekonomik menfaatten güç almadığını, sevgi, şefkat, huzur ve mutluluk gibi manevi ve insani ihtiyaçların da rol oynadığını göstermektedir.

Çağımızda ailenin yapısı ve aile fertleri arasındaki ilişkiler ile rol dağıtımı önemli ölçüde değişmiş olmakla beraber tarih boyunca insanları aile kurmaya iten ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların en iyi cevabı ailenin verdiği gerçeği değişmemiştir. Önemsiz sapmalar ve aşırılıklar hesaba katılmazsa bugün dünya yeniden hukuki ve ahlaki aileye dönüş eğilimi içindedir.¹⁰⁰

3.2.4.Çok Eşlilik

Çok evlilik günümüzün çok tartışılan konularından bir tanesidir. Kur’an-ı Kerim’de bu konu ile ilgili Nisa Suresi’nde şöyle buyrulmaktadır:

*“Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın. Haksızlık etmekten korkarsanız tek kadın veya mülkiyetinizde bulunan cariye ile yetinin; bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.”*¹⁰¹ Daha sonra aynı surenin bir başka ayetinde *“Kadınlarınız arasında her yönden adaletli davranmaya ne*

⁹⁷ Muhammed Ali Sabuni, **Kur’an-ı Kerim’in Ahkâm Tefsiri**, Tercüme: Mazhar Taşkesenlioğlu, 1984, İstanbul, c.1,236.

⁹⁸ Rum Suresi: 30/21.

⁹⁹ Bakara Suresi: 2/187.

¹⁰⁰ Hayrettin Karaman, “Değişen Şartlar Karşısında İslam Aile Yapısı”, **Diyanet İlmi Dergi**, Cilt.27, Sayı.2,1991, s.36.

¹⁰¹ Nisa:4/3.

*kadar uğraşsanız buna güç yetiremezsiniz. Bari birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir ve haksızlıktan korunursanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.*¹⁰² ”buyrulur.

Elmalılı’ya baktığımız zaman Nisa Suresinin 3. ayetinin yorumunda yetimlerin hakkına riayet etmenin önemi üzerinde durulurken, onları sırf malları için nikâhlayıp maddi manevi zarara uğratmanın doğru olmadığı belirtilmiştir. Ayetin nüzul sebebi ile ilgili pek çok rivayet zikredilmiş ve bunlardan biri müellif tarafından tercihe şayan görülmüştür. Aralarında adaletle hükmedememekten korkulursa tek evlilik yapmanın daha uygun olacağı bildirilmiştir.

Birden fazla kadınla evlilik konusunu şöyle açıklamıştır: “Bu esas itibariyle yalnız bir mücade ve mübah kılmak olduğunda ve haksızlık etme endişesi bulunduğu takdirde mekruh olduğu hususunda söylenecek bir söz yoktur. Bununla beraber ayet, birden fazla kadınla evlenmenin bazı durumlarda mendub olduğunu ve hatta vacib olduğunu bildirmekten de uzak değildir ki, bunu da en fazla gerek erkekler ve gerek kadınlar için fuhuş ve zina tehlikesinin yüz göstereceği durumlarda aramak gerekir ifadesi gereğince bu müsadenin en fazlası dört (kadın) olmuştur.”¹⁰³

Görüldüğü gibi Yazır, buradaki yorumunda Kur’an metnine son derece sadık kalmıştır.

Ömer Nasuhi Bilmen, tefsirinde Nisa Suresinin ilk ayetinin açıklarken nikâh konusuyla ilgili olarak nikâhın mahiyetini açıkladıktan sonra nikahın farz, sünnet, mekruh ve haram olacağı durumları açıklamıştır. Nikâhın meşruiyetinin hikmetini insanlık âleminin devamı olarak belirtmiştir. Nikâh dışında gayri meşru ilişkiler insan tabiatına aykırıdır. Böyle bir durum hem erkek hem de kadın için zilletir. Ömer Nasuhi Bilmen, Nisa Suresinin başında nikâhla ilgili açıklamalar yaptıktan sonra çok evlilik konusunda dinimizin dört kadınla evliliğe izin vermesinin bir mecburiyet olmadığını vurgular. Ancak bunun için gerekli şartlar oluşursa ve eşler arasında adaletle riayet etmek şartıyla olabileceğini açıklar. Daha sonra çok tartışılan ve çeşitli

¹⁰² Nisa:4/129.

¹⁰³ Yazır, **Hak Dini Kur’an Dili**, c.2, s.512.

itirazlar getirilen bu konuya eleştiriler çerçevesinde açıklık getirerek cevaplar verir. Aynı zamanda bu konu sadece İslam'a has bir konu değildir. İslam'dan önce de var olan bu uygulama İslam'da çeşitli sınırlama ve kurallara bağlamıştır. Ömer Nasuhi Bilmen, çok evlilik konusuna getirilen itirazlara cevap mahiyetinde açıklamalarda bulunmuştur. Çok evliliğin aile efradı arasında husumete sebep olacağı fikrine karşı cevap olarak: “Çok evlilik aile saadetine mani olmaz. Buna mani dini ve içtimai terbiyenin noksan oluşudur. Ailede adalete riayet edilmemesidir.”¹⁰⁴Fikrini ortaya koymuştur.

Bunun yanında çok evliliğin erkeğe daha fazla selahiyet vermesi itirazına ise kadın ve erkeğin fitrat olarak farklı yaratıldıklarını ifade etmiştir. Her ikisinin de farklı özelliklerinin olduğunu bunların ise birbirini tamamladığını belirtmiştir.¹⁰⁵

Süleyman Ateş'in tefsirinde ise, çok kadınla evlenme adetinin eski toplumların birçoğunda geçerli olduğu belirtilmiştir. Eski Hindular, sınırsız kadınla evlenmeyi mubah gördükleri gibi bugün bile bazı Brehmenler arasında çok kadınla evlenme âdeti vardır. Lidyalılar, Babilliler, eski İran ve Hz. Musa'nın vefatından önce ve sonraki Yahudilerde erkeğin evlenmesi sınırlı değildi. İslam, geldiği zaman mevcut toplumların birçoğunda uygulanan çok kadınla evlenmeyi sınırlayarak dörde indirmiştir. Fakat dört kadınla evlenmeyi de emretmemiş; ancak topluma iyice yerleşmiş olan bu uygulamayı kısmış, şarta bağlamıştır. Kadınlar arasında adalet yapmama endişesi bulununca bir tane almayı emretmiştir. Böylece İslam, çok kadınla evlenmeyi zorlaştırmıştır. Kadınlar arasında her bakımdan adaleti yerine getirmek kolay bir şey değildir. Adalet yapılamayınca da bir kadınla evlenme zarureti ortaya çıkmaktadır. Demek ki İslam, dört kadınla evlenmeye teşvik etmiyor, sınırsız evlenmeyi sınırlayarak en çok dörde müsaade ediyor, fakat bazı hallerde toplumun selameti için birden fazla kadınla evlenme kapısını da tamamen kapatmıyor, biraz açık tutuyor. Zira bazı durumlarda birden fazla kadınla evlenmek zaruri olabilir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Bilmen, a.g.e., c.2, 544-551.

¹⁰⁵ Bilmen, a.g.e., c.2,548.

¹⁰⁶ Ateş, a.g.e.,c.2,199-200.

Ayette, yetimleri sırf malları için nikâhlamanın doğru bir şey olmadığından bahsediliyor. Onların her türlü haklarına daha özenli davranılması gerektiği vurgulanıyor. Aynı zamanda çok eşlilik ile ilgili olarak bu adeti İslam'ın getirmediği daha önceden var olduğu belirtildikten sonra şöyle bir yorumda bulunulmuştur:

“Erkeğin birden fazla kadınla evlenme imkân ve uygulamasını İslâm getirmemiş, mevcut uygulamayı belli şartlara ve hukuk kurallarına bağlamak suretiyle iyileştirerek devam ettirmiştir. Devam ettirirken de iki durumu birbirinden ayırmış gibidir: Bunlardan birincisi; henüz evlenmemiş olanlara - bu ayette- bir kadınla yetinmeleri tavsiye edilmiş, birden fazla kadınla evli olanlar için adalete riayet edememe tehlikesinin bulunduğu, bundan uzak kalmanın en uygun yolunun ise bir kadınla evlenmek olduğu dile getirilmiştir. İkincisi; Nisa Suresi 129. ayette ise birden fazla kadınla fiilen evli olanlara hitap edilmiş, birden fazla kadın arasında adalete tam riayetin mümkün olmadığı bir kere daha hatırlatıldıktan sonra hiç olmazsa adaletsizlikte, farklı ilgi ve muamelede ölçünün kaçırılmaması istenmiştir.”¹⁰⁷

Kur'an-ı Kerim'de olan bir kuralın, bir hükmün uygulamasında tabii olmayan sonuçlar ortaya çıkıyorsa uygulama durdurulabilir. Tarihi ve sosyal şartların gereği olan çok evlilik kötüye kullanıldığı ve olumsuz sonuçlar doğurduğu için Müslümanların veya yetkili mercilerin kararıyla engellenebileceği belirtilmiştir.¹⁰⁸

İslamiyet tek eşliliği teşvik etmekle beraber zaruri olarak çok eşliliği gerektiren bazı haller mevcuttur. Örneğin; savaşlardan sonra kadınların sayıca erkeklerden daha çok olması, kadının evlilik icaplarını ve ev işlerini yerine getiremeyecek bir hastalık geçirmesi ve kadının kısır olup erkeğin çocuk sahibi olmak istemesi gibi durumlardır. Çok evlilik zevk için değil sadece zaruret için meşru kılınmıştır.¹⁰⁹

Kur'an-ı Kerim'de bulunan ahkâm ayetlerini tefsir eden eserlere baktığımız zaman konuyla ilgili şöyle açıklamalarda bulunulmuştur: İslâm

¹⁰⁷ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.2,s.16

¹⁰⁸ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.2,s.17

¹⁰⁹ Ömer Ferruh, **İslam Aile Hukuku**, Ter: Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul 1969, s.116

geldiği sıralar, erkekler on, hatta daha fazla kadınla evleniyorlardı. Sahabilerden Gaylan (ra) isimli bir zat, müslüman olduğunda on kadınla evli bulunuyordu. Resulullah (sav) Gaylan’a “Dört tanesini seç, diğerlerini bırak” buyurdu. Bu hadise de İslâm’ın çok evliliğe bir sınır getirdiğinin açık bir delilidir. İslâm getirdiği hükümlerle erkeklere manen şöyle diyor: Evlilikte bir sınır vardır ve sınırı aşmak haramdır. Bu sınır ise dördtür. Ayrıca evlilikte bir kayıt ve şart vardır. Bu da, erkeğin kadınlar arasında adil olmasıdır. Kadınlar arasında adaleti sağlayamayacak erkek, bir kadınla evlenmelidir.¹¹⁰

İslam Dini kadın ve erkeğe yaratılış ve kullukta eşit olarak yaratmıştır. Birinin diğerine bir üstünlüğü söz konusu değildir. Her ikisi de birer insan ve eş olarak birbirlerinin hak ve hukukunu gözetmek durumundadır. Gözetemedikleri durumlarda bundan sorumlu olurlar. Çok eşlilik söz konusu olduğunda sorumlulukların yerine getirilmesi çok daha zor olacaktır. Bu nedenle İslam’ın da bize emrettiği gibi tek eşlilik insan için çok daha uygundur.

3.2.5. Boşanma

Talak, sözlükte bağı çözüp serbest bırakmak anlamına gelir.¹¹¹

Kur’ani bir kavram olarak nikâh bağının çözülmesi manasında kullanılmaktadır.¹¹² Boşanma ile ilgili ayetler Kur’an-ı Kerim’de Bakara, Nisa, Talak ve Ahzab Surelerinde yer almaktadır. Medine’de nazil olan Talak Suresinde boşanmanın ne şartlarda gerçekleşeceği, iddet ve boşanma durumunda nasıl bir tavır takınılması gerektiğinden bahsedilmektedir. Diğer surelerde ise sünnete uygun boşanma, temastan önce ve mehirsiz olarak boşanma, i’la(yaklaşmamaya yemin ederek boşama), kadının fidyeye vererek boşanması, iddet, zihar (hanımını anneye benzetme) gibi konulardan bahsedilmektedir.

Bakara Suresi’nin 229. ve 231. ayeti ile Talak Suresi’nin 2. ayetinde kadınları iyilikle tutmak veya güzellekle boşamak gerektiğinden

¹¹⁰ Sabuni, a.g.e., c.1, s.359.

¹¹¹ Ragıb el-İsfahani, **Müfredat**, Çev. Yusuf Türker, Pınar Yay. İst. 2007, s.928.

¹¹² Şemseddin Işık, **Kur’an-ı Kerim’e Göre Evlenme ve Boşanma**, Ankara, 2004, s.114.

bahsedilmektedir. Evlilikte zaman içinde birtakım sorunlar ortaya çıkmış olabilir. Bu sorunlar çözülemez bir hal aldığına ise evliliği kağıt üzerinde sürdürmenin bir anlamı yoktur. Bu durumda taraflara düşen güzellikle boşanmaktır.

İslam'da boşanma olayı eşin ölümü, hâkimlere başvurma, kocanın boşaması, eşlerden birinin dinden çıkması, kadının ödeyeceği bir meblağ karşılığında boşanması şeklinde gerçekleşir.

İslam'da boşama hakkı erkeğe verilmiştir. Ancak önceden anlaşılması durumunda bu hakkın kadına verilmesi de söz konusu olabilir. Böyle olmadığı takdirde kadın ancak fidyeye vermek suretiyle boşanabilir.¹¹³ Kadın boşandıktan sonra iddet içinde kocanın evinde kalır ve nafakası koca tarafından karşılanır.

Talak Suresi 1. ayette Allah Teala boşanacak kadınların açık bir kötülük işlemedikçe evlerinden çıkarılmamalarını, iddetlerini evlerinde geçirmelerini bildirmektedir. Buradaki kötülükten maksat zina veya hırsızlık olarak açıklanmıştır. İddetleri bitmeye yaklaştığı vakit ya güzellikle boşanır ya da evliliğe devam edilir. Onların iddetleri uzatarak zarara uğratılmaz.¹¹⁴

Sünnete uygun boşama sırasında kadın, hayızlı olmayacak ve üç boşama hakkı bir temizlik içinde kullanılmayacaktır. Koca daha önce iki boşama hakkını kullanmış olursa üçüncü boşamadan sonra taraflar istese bile yeniden evlenmeleri mümkün değildir. Bunun için kadının, başka biriyle samimi yaşamak ve aile olmak niyetiyle bir evlilik yapması gerekir. Bu ikinci koca da kadını boşar veya bir başka şekilde evlilik hayatı sona ererse, tarafların istemesi halinde kadının eski kocasıyla yeniden evlenmesi caiz hale gelir.¹¹⁵

Süleyman Ateş'in konu ile ilgili açıklamasına göre; bir vakitte söylenen bir sözle kadın boş olmaz. Bu süre içinde erkek boş olursa karısına dönebilir. Bir söz ile talakın vaki ve kadının kocasından boş olacağını söyleyen haberler ahad haberlerdir. Kur'an'ın açık hükmünü bırakıp günün şartlarına

¹¹³ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, c.8, s.105.

¹¹⁴ Bilmen a.g.e., c.8, 3754.

¹¹⁵ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1, s. 367.

tamamen ters düşen bu haberlerle amel edilemez. Hz. Ömer'in bir defada verilen üç talakı geçerli sayması, kendi içtiihadıdır. Ömer zamanında İslam ülkeleri genişleyip nüfus çoğalarak bu oranda da sosyal problemlerin ve boşanma olaylarının artması ve halkın Halifeden boşanmanın kolaylaştırılmasını, çabuklaştırmasını ısrarla istemesi üzerine halife bu içtihada varmıştır.¹¹⁶

Kur'an-ı Kerim'de nikâhta olduğu gibi boşanmada da kurallar kesin olarak belirtilmiştir. Bu kurallara göre hareket edilmesi gerekir. Evlilik ve boşanma şakaya gelecek işlerden değildir. Üç talak ile eşini boşayan birisinin eşiyle tekrar evlenebilmesinin şarta bağlanması da evlilik kurumunun yozlaştırılmadan sağlıklı bir şekilde devamını sağlamak içindir. Tekrar dönüş şartının karısının başka biriyle evlenmesi olması da bu işin ne kadar ciddiye alınması gerektiğine dair koyulmuş bir kuraldır.

3.2.5.1.Nüşuz

Nüşuz kelimesi, kadının kocasına isyan etmesi anlamına gelir.¹¹⁷

Allah (cc), erkeklerin riyasetindeki kadınları iki sınıfa ayırarak hallerini beyan etmektedir. Kadınlardan bir kısmı, salih ve Allah (cc)'in emirlerine itaatkârdır. İkinci kısmı ise, asi ve serkeştirler. Salih kadınlar kocalarına itaat ederler, Allah (cc)'in emirlerine harfiyyen uyarlar. İffet ve namuslarını hakkıyla korurlar. Kocalarının evden uzak olduğu zamanlarda onların mallarını israf etmezler, iktisatlı kullanırlar. Her hususta emin ve güvenilir kadınlardır. Asi ve serkeş kadınlar ise kocalarına karşı dilleri uzun, hiçbir hususta itaat etmeyen ve zaman zaman kocalarına alçak gözle bakan kadınlardır. Allah (cc) bu gibi kadınlarla geçinmenin, onları te'dib etmenin yollarını şöyle göstermektedir: Böylesi kadınlar önce nasihatla terbiye edilmeye çalışılmalıdır, nasihatla terbiye olmazlarsa yatağını ayırarak, onlarla konuşmayarak ve yaklaşılmayarak terbiye etmek lazımdır. Bu yolla da ıslah olmadıkları takdirde yüzlerine vurmamak şartıyla dövmelidir.¹¹⁸

¹¹⁶ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c.9,485.

¹¹⁷ Mukatil bin Süleyman, *El-Eşbah ve'n- Nezair fil Kur'an'il-Kerim*, Mısır, 1994, s.273.

¹¹⁸ Sabuni, a.g.e., c.1, 397.

“Erkekler, kadın üzerine idareci ve hâkimdirler. Çünkü Allah birini (cihad, imamet, miras gibi işlerde) diğerinden üstün yaratmıştır. Bir de erkekler mallarından (aile fertlerine) harcamaktadırlar. İyi kadınlar, itaatkâr olanlar ve Allah'ın korunmasını emrettiği şeyleri kocalarının bulunmadığı zamanlarda da koruyanlardır. Fenalık ve geçimsizliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince: Önce kendilerine öğüt verin, yataklarından ayrılın. Bunlar da fayda vermezse dövün. Eğer size itaat ederlerse kendilerini incitmeye başka bir bahane aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, çok büyüktür.”¹¹⁹

Elmalılı, Nisa Suresi'nin 34. ayetinin tefsirinde kadının dövülmesi konusunu şöyle açıklamıştır: “Kadın elbette dövülmez. Fakat sırasına göre insanca bir tokat, isyan hissi ile alçalmaya doğru giden bir kadına kadınlık şeref ve terbiyesini bağışlamak için güzel bir ders olabilir.”¹²⁰

Görüldüğü gibi Elmalılı, kadınlar için dayağı bir terbiye aracı olarak kabul etmektedir.

Bilmen, Nisa Suresi'nde “*erkekler kadınlar üzerine kaimdirler*”¹²¹ ayetini şöyle açıklamıştır: Erkekler kadınları muhafaza eder, onların geçimlerini temin ederler. Ayrıca erkekler ameller ve taat konusunda daha kuvvetlidir. Bunun içindir ki, erkekler nübüvvete imamete ve her hususta şahadete ehil olmuşlardır. Aynı zamanda onlar eşlerinin mehirlerini verir, nafakalarını temin ederler. Canlarıyla mallarıyla yurt savunmasına katılırlar. Kadınlar da kocalarının meşru emirlerine riayet ederler. Çocuklarını en güzel şekilde yetiştirmeye çalışırlar. İşte her iki taraf da görevlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışarak Cenab-ı Hakkın rızasını kazanmaya çalışmalıdır. Serkeşliklerinden, itaatsizliklerinden (nüşuz) korktuğunuz kadınlara gelince önce onlara öğüt veriniz. Sonra yataklarını ayırınız. Bu da kafi gelmezse onları eza vermeksizin dövünüz. Ömer Nasuhi Bilmen'e göre hafifçe, eza vermeyecek şekilde kadınları dövmek bazı kadınlar üzerinde tesir yaparak onların itaatli olmalarını sağlayabilir. Fakat fazla dövmek caiz değildir.¹²²

¹¹⁹ Nisa Suresi:4/ 34.

¹²⁰ Yazır, a.g.e. c.2, s.559.

¹²¹ Nisa:4/34.

¹²² Bilmen, a.g.e. , c.2,586

Süleyman Ateş, “kavvam” kelimesini yönetici, kollayıcı, amir olarak açıklıyor. Erkeklerin kadınlar üzerinde yönetici olmaları, biri yaratılıştan diğeri de sonradan kazanılmış iki sebebe bağlıdır. Birincisi erkekler, vücut yapıları bakımından kadınlardan daha dayanıklı, akıl yönünden daha üstündürler. Bundan dolayı cihad, devlet başkanlığı, imamlık gibi hususlar erkeklere verilmiştir. Ancak ayet-i kerime, bununla beraber her erkeğin, her kadından üstün olduğu anlamını vermez. Nice kadınlar vardır ki bilgide ve beden gücünde çok erkekten üstündür. İkinci sebep ise erkeklerin, çalışıp kazanmaları, mallarıyla kadınların mehirlerini vermeleri, geçimlerini sağlamalarıdır. Ayetin devamında açıklanan kadınların dövülmesi konusunda ise bunun İslam’ın teşvik ettiği bir metod olmadığı, fakat çaresiz kalındığında son ümit olarak başvurulacak bir usûl olduğu bildirilmiştir. Başka ıslah metodu varken dayağa başvurmak, hiçbir suretle doğru değildir. Kadın insanın kölesi değil, hayat arkadaşı, en yakın dostu olduğu açıklaması yapılmıştır.¹²³

Ayet-i kerime, Kur’an Yolu’nda şöyle açıklanmıştır:

“Bize göre bu ayette, kadının aile hukukunu çiğnemesi halinde bir ıslah tedbiri olarak başvurulabilecek bellibaşlı yolların insanlığın tecrübeleri ve özellikle içinde yaşanılan topluluğun örf ve âdeti dikkate alınarak zikredilirken "kocanın karısını dövmesi" eylemine de yer verilmiştir. Bununla birlikte bu uygulama Hz. Peygamber tarafından toplum ıslah edilerek, insanın ve özellikle zevcenin dövülemeyeceği ifade ve telkin edilerek kötülenmiş, "iyi bir kocanın karısını dövmeyeceği" kaidesi bu yakışıksız davranışın önüne bir set olarak konmuştur. Burada sünnet (Resûlullah'ın sözleri ve uygulaması) âyeti neshetmemiş, yerelliğini ve kültürel bağlamını açıklamıştır.”¹²⁴

Ayet-i kerime, burada Peygamber Efendimiz’in hadisleri ve o dönemdeki uygulamaları göz önünde bulundurularak açıklanmaya çalışılmıştır. Bize göre ise ayet-i kerimede bildirilen kadının dövülmesi basit

¹²³ Ateş, a.g.e., c.2, s.274-277.

¹²⁴ Komisyon, **Kur’an Yolu**, c.2, s.59–61.

konularda, sudan sebeplerle değildir. Belki istisnai durumlarda ve son çare olarak başvurulmuş bir durumdur. Bu durumda da aşırıya kaçmak, bir güç gösterisinde bulunmak doğru değildir.

3.2.5.2. Lian (Lanetleşme)

Lianın sözlük anlamı cezalandırmayı gerektirecek kadar şiddetli bir öfkeyle uzaklaştırma, kovma manasındadır.¹²⁵ Kocanın karısına zina isnadında bulunması ve dört şahit getirememesi durumunda karı ile kocanın, hakim huzurunda şer'i usûlüne uygun olarak dörder defa şهادette bulunduktan sonra kendilerine lanet ve gazab okumalarıdır.¹²⁶

Konu ile ilgili olarak Allah-u Teala ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur:

“Eşlerine zina suçlamasında bulunup da kendilerinden başka tanıkları olmayanların her birinin tanıklığı, dört kere, doğru söylediğine Allah'ı tanık göstermesidir. Beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, Beşinci defa da, eğer (kocas) doğru söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır.”¹²⁷

Bu ayetlerin nüzul sebebi olarak şu olay zikredilmiştir:

“Hilâl b. Ümeyye Peygamberimize gelerek Şerik isimli birisi ile karısının zina ettiğini iddia etmiş, Peygamberimiz de dört şahit getirmezse kendisine iftira cezası vereceğini bildirmişti. Hilâl, "Ey Allah'ın elçisi, bir kimse karısının üzerinde bir erkek görürse şahit arar mı?" demiş. Peygamberimiz "Ya dört şahit veya sırtına sopa" diyerek ısrar etmişti. Hilâl doğru söylediğini ifade ederek işi Allah'a bıraktı, O'nun vahiy ile durumu aydınlatacağı ümidini

¹²⁵ Ragıb el-İsfahani, **Müfredat**, Çev. Yusuf Türker, Pınar Yay. İst. 2007, s.1330.

¹²⁶ Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1998, Rağbet Yayınları, s.260.

¹²⁷ Nur Suresi:24/6-7-8-9

dile getirdi ve arkasından da mülâane (lânetleşme) âyeti diye anılan âyetler geldi.”¹²⁸

Elmalılı’da Nur Suresi 6,7,8 ve 9. ayetler şu şekilde açıklanmıştır: Zina suçlamasında kocanın kendisinden başka şahidi yoksa kendisinin doğru söylediğine dair dört defa Allah adına yemin etmesi gerekir. Beşincisinde, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını diler. Koca, böyle beş kere şehadetle liân yapınca cezadan kurtulur, ithamı karısına yönelir. Daha sonra kadın kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ile şahitlik eder, beşincisinde eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler. Böylece zevce de bu beş yemin ile şehadet ederse zina cezasını (yani recm) kendi üzerinden kaldırmış olur ve artık karı koca arasında ayrılık meydana gelir. Fakat kadın, bu beş şehadeti yapmaz da liân yapmaktan kaçınırsa azabı defedemez. Bu durumda Şafiiler hadd cezasının yapılmasına hüküm vermiş fakat Hanefiler dört şahidin ve ikrarın da bulunmadığı için liânı kabul veya hadd yerine getirilmek üzere ikrar edinceye kadar hapse hükmetmişlerdir.¹²⁹

Zina isnadı da zina fiili de çok çirkindir. Aileyi korumak, fertlerin haklarına sahip çıkmak için kocanın karısına zina isnadı bulunması durumunda doğru söylediğini bir şekilde ispat etmesi gerekir. Bu durum Kur’an-ı Kerim’de lian ile çözülmüştür. Taraflardan birisi bunu yapmaktan kaçınırsa yalan söylediği ortaya çıkacaktır. Elmalılı evli olanların zina yapması durumunda cezasının recm yani taşlanarak öldürülmek olduğunu bildirmiştir.

Ömer Nasuhi Bilmen, Nur Suresi’nin 6. ayeti ile ilgili olarak: “Lian yapılması bir vecibedir. Eğer kadın zina isnadıyla hakime müracaat eder ise hakim kocayı lian yapıncaya ya da söylediğini yalanlayıncaya kadar

¹²⁸ Komisyon, Kur’an Yolu, c.4, s.55.

¹²⁹ Yazır, **Hak Dini Kur’an Dili**, c.5, s.554.

hapseder. Fakat koca lian talebinde bulunursa kadın suçunu itiraf edinceye veya lian yapıncaya kadar hapseder.”¹³⁰Açıklamasında bulunmuştur.

Lian ile ilgili olarak Süleyman Ateş’in tefsirinde yaklaşık olarak aynı açıklamalarda bulunulmuştur. Yukarıda belirttiğimiz ayetin sebab-i nüzulünden başka rivayetler de nakledilmiştir.¹³¹

Kur’an Yolu’nda konu ile ilgili olarak, lanetleşmenin camide yapılmasının uygun görüldüğü açıklaması yapılmıştır. Böylece hâkim ve dinleyici topluluk huzurunda bu yeminleşme yapılırca bazı müctehidlere göre evlilik bağı da çözülmüş olur. Bazı ictihadlara göre ise tarafları hâkim karar vererek ayırır, evliliği sona erdirir. Mülâane yoluyla ayrılmış bulunan çiftin tekrar evliliğe dönmelerinin caiz olup olmadığı konusunda da farklı ictihadlar olduğu açıklaması yapılmıştır.¹³²

3.2.5.3. İ’la

Sözlükte “yemin etmek, ağlarken elinde mendil tutmak” gibi anlamlara gelir.¹³³ Bir fıkıh terimi olarak i’la, kocanın karısına yanaşmamak üzere yemin etmesidir.¹³⁴ İ’la ile ilgili olarak Kur’an-ı Kerim’de Bakara Suresi’nin 226 ve 227. ayetlerinde bahsedilmektedir.

İ’la üç kısma ayrılır. Birincisi i’layı muvakkattır. Bu dört ay ya da sekiz ay gibi bir müddetle mukayyet olan iladır. İkincisi i’layı müebbettir. Üçüncüsü de ilayı meçhuldür ki bir süre vermeksizin edilen yemindir. İ’la’nın hükmü ise dört ay geçtiğinde koca, karısına dönmezse boşanma meydana gelir. Dört ay geçmeden karı-koca bir araya gelirse yemin kefareti verilmesi gerekir.¹³⁵

Elmalılı, i’la ile ilgili olarak üç görüş ortaya koymuştur. Bunlardan birincisi, İbn Abbas ve İbn Mesut’a aittir. Bunlara göre i’la yapanın dört ay içinde karısına dönmemesi boşanmaya karar vermesi demektir. İkinci görüş

¹³⁰ Bilmen, a.g.e. c.5, s.2328.

¹³¹ Ateş, a.g.e. c.6, s.159.

¹³² Komisyon, **Kur’an Yolu**, c.4, s.56.

¹³³ İsmail Karagöz, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, DİBY, Ankara 2005, s.397.

¹³⁴ Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, 1998, İstanbul, Rağbet Yayınları, s.192.

¹³⁵ Bilmen, a.g.e., c.1,231.

Hız. Ali, Hız. Ömer ve Ebüdderda'ya aittir. Bunlara göre süre geçtikten sonra koca ya eşine dönmesi ya da boşaması için tevkıf edilir. Üçüncü görüş olan Said b. Müseyyeb, Salim b. Abdullah Ata ve Tavus'a göre dört ay geçince boşama meydana gelir. Hanefiler birinci, Şafii ve Malikiler de ikinci görüşü benimsemişlerdir.¹³⁶

İslâm'dan önce i'la, kadınları baskı altında tutmak, zulmetmek ve onlardan haksız menfaatler sağlamak üzere yaygın olarak uygulanırdı. Az da olsa eşlerini eğitmek, bazı kötü davranışlarını düzeltmek üzere i'la yapanlar da bulunurdu. Kötü maksatla bu yemin âdetinden yararlananlar eşlerini yıllarca nikâh altında tuttıkları halde onlarla ilişkide bulunmazlardı. Kadınların bu tutsaklıktan kendi istekleriyle kurtulma imkânları yoktu. İslâm kadına zarar verme kastıyla yapılan i'layı yasakladı. İyi niyete dayanan i'layı ise dört ayla sınırladı. Dört ay içinde normal aile ilişkilerine dönüldüğü takdirde evlilik hayatı devam eder. Kefaretin gerekli olup olmaması hükmü ise ictihad ihtilâfına konu olmuştur, çoğunluğa göre iyi niyetle yemini bozmuş olduğundan kefarete gerekir. Dört ayın dolması halinde İmam Malik (ö.179/795) ve Şafii'ye(150–204/819) göre kadın hâkime başvurur ve hâkim kocasına "Ya boşaya veya evlilik hayatına dön" der. Koca bunlardan birine yanaşmazsa hâkim re'sen boşar. Hanefiler'e göre dört ayın dolmasıyla kadın kesin (bâin) olarak kocasından boşanmış sayılır. Dört aydan az olmak üzere karısına yaklaşmamaya yemin eden kimse bu müddet içinde yeminini bozmazsa bir şey gerekmez, bozar da temasta bulunursa kefarete gerekir. Bir yönüyle günümüzde hâkim tarafından verilen "ayrılık kararı"na benzeyen i'layı Hız. Peygamber de bazı sebeplerle uygulamıştır.¹³⁷

Peygamberimizin i'la yaptığına dair Hız. Enes(r.a) şöyle rivayet etmiştir: Peygamberimiz kendisine mahsus yerde bekleyerek kadınlarına bir ay yaklaşmamak üzere yemin etmişti. Yimidokuz gece bekledi. Sonra bulunduğu yerden indi. Rasulullah'a(s.a.v.):

¹³⁶ Yazır, a.g.e. c.2, s.105.

¹³⁷ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1.,s.360–361.

-“Bir ay diye yemin etmemişmiydin?” diye soruldu. Rasulullah(s.a.v.): --

-“Bir ay yirmidokuz gündür.” buyurdu.¹³⁸

Süleyman Ateş’e göre koca karısına yaklaşmamaya yemin ettiği zaman bunu ancak dört ay sürdürebilir. Dört aydan fazla sürdürüp kadını zarara sokmak dinimizde yasaklanmıştır. Bir kısım ulemaya göre i’la yalnız münasebeti terk etmeye yemin değildir. Bunun yanında kadını döveceğine, ona kötülük edeceğine yemin etmek de i’ladır.¹³⁹

Süleyman Ateş, Elmalılı, Kur’an Yolu ve Ömer Nasuhi Bilmen’de i’la ile ilgili yorumlarda bir farklılık yoktur. Öncelikle i’lanın tanımı yapıp ayetin nüzul sebebi ortaya konulmuştur. Daha sonra bu konu ile ilgili hüküm açıklanmıştır. Süleyman Ateş, Kur’an Yolu ve Elmalılı’da Hanefi, Maliki ve Şafilere göre fikir belirtilmiştir.

İslâm kadınlarla iyi geçinmeyi ve onlara iyilik yapmayı emretmiştir; Her ne şekilde olursa olsun eza ve cefa yapmayı yasaklamıştır. Çünkü Allah (cc), *“...Onlarla (kadınlarınızla) İyi geçinin. Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah, onda birçok hayır takdir etmiş bulunur”*¹⁴⁰ ayetiyle bunu beyan eder.

İslam, getirmiş olduğu emir ve yasaklarla insanlar arasında adalet ve düzenin gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Aile bütünlüğünün korunmasına son derece önem vermiştir. Cahiliye devrinde uygulanan ve özellikle kadına zulüm niteliği taşıyan uygulamaları ya kaldırmış ya da bir takım düzenlemeler getirmiştir.

3.2.5.4. Zihar

Zihar, sözlükte organ adı, arka, sırt manalarına gelir. Kur’an’da bazı surelerde yardım etmek, desteklemek manasında da kullanılmıştır.¹⁴¹ Zihar, ıstılahta erkeğin eşine, onu kendisine haram kılmak maksadıyla “sen benim

¹³⁸ Nesai, Talak, c.6, s.584.

¹³⁹ Ateş, a.g.e. c.2, s.394.

¹⁴⁰ Nisa: 4/19.

¹⁴¹ Ragıb el-İsfahani, **Müfredat**, Çev. Yusuf Türker, Pınar Yay. İst. 2007, s.958

anamın sırtı gibisin” demesidir. İslam’da zihar yapan kimsenin kefarete ödemededen eşi ona helal değildir.¹⁴²

*“Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyetle bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah, işitendir, bilendir. İçinizde zihâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadındır. Şüphesiz onlar çirkin ve yalan bir laf söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedici, bağışlayıcıdır.”*¹⁴³

Ayetlerin iniş sebebi olarak gösterilen olay özetle şöyledir: Ensâr'dan Evs b. Sâmit bir sebeple kızıp hanımı Havle (veya Huveyle) bint Sa'lebe'ye zihar yapmıştı ("Sırtın anamın sırtıdır" demişti). Çok geçmeden söylediğine pişman oldu ve evliliğe dönüş yapmak istedi. Bu, müsluman toplumun karşılaştığı ilk zihar uygulamasıydı. Kadın geleneğe göre yasak olan bu ilişkiyi bu halde sürdürmeyi kabul etmedi. Sonunda duruma bir çare bulması için Resûlullah'a başvurdu. Gençliğini kocası uğruna tükettiğini, ona çocuklar verdiğini ama şimdi yaşlanınca kapı dışarı edildiğini dertti dertli anlattı. Hz. Peygamber bu konuda ilâhî bir bildirim almadığını ve bilinen hükümden (haramlık) başka bir çözüm söyleyemeyeceğini belirtti.¹⁴⁴ Kadın daha sonra dua ederek halini Allah'a arzetti. Kısa bir süre sonra da vahiy indi.

Zihar, aile hayatını tehlikeye atan cahiliye adetlerinden birisidir. Cahiliye devrinde bir boşama şekli olarak kullanılırdı. Cahiliye devrinde bir adam hanımından hoşlanmadığı ve onun başkasıyla da evlenmesini de istemediği zaman ona i'la veya zihar yapardı. Böylece kadın ne boşanabilir ne de başka biriyle evlenebilirdi. Kur'an-ı Kerim, ayet-i kerimeyle bu adeti kaldırmıştır. Böyle yapıldığı zaman da keffaret ile hanımına dönebileceği hükmü getirilmiştir. Böylece kadınların mağdur olması engellenmiştir.

¹⁴² İsmail, Karagöz, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, DİBY, Ankara 2005, s.715.

¹⁴³ Mücadele Suresi: 58/ 1-2.

¹⁴⁴ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.5, 60.

Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de zihar yapmakla eşlerinin anaları olmayacağı gerçeğini şöyle açıklar:

*“Allah bir kişinin göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır, analarınıza benzeterek haram olsun dediğiniz eşlerinizi analarınız kılmamış, evlâtlıklarınızı da oğullarınız olarak kabul etmemiştir. Bunlar sizin kendi iddianızdır; hak ve hakikati Allah söyler, doğru yolu da O gösterir. ”*¹⁴⁵

Elmalılı da bu konu şöyle açıklanmıştır:

“Zihar, bir kimsenin eşine, "Sen bana anamın sırtı gibisin." demesidir ki, anam bana nasıl haram ise, sen de bana öyle haramsın demek olur. Araplar, böyle denilen bir kadını ana gibi kabul ederler, hemen ayırırlardı ve ana gibi sayıldığına göre tekrar nikâh edilememesi de gerekirdi. Burada onlara ana gibi demekle gerçekten ana oluvermeyecekleri anlatılarak bu âdetin değiştirilmesinin gerekliliği gösteriliyor.”¹⁴⁶

Görüldüğü gibi zihar, Kur'an-ı Kerim'de evliliği sona erdiren bir olay olarak görülmemiş, kefarete gerektiren bir yemin gibi kabul edilmiştir. Evliliğe devam edilmesi için kefaretin yerine getirilmesi gerekir. Aksi halde ayrılık meydana gelir. Ömer Nasuhi Bilmen de aynı yorumu yapmıştır. Bilmen, Hanefi mezhebi ve diğer mezhepler ziharın gerçekleşmesi için gereken şartları bildirmiştir. Bunlardan birincisi, ziharda bulunan eş akıl, baliğ ve Müslüman olmalıdır. İkincisi, ziharda bulunan kadın, ziharda bulunan erkeğe müebbeden haram olmalıdır. Üçüncüsü, kendisine teşbih edilen kimse kadın olmalıdır. Çünkü bir kimse karısını, babasına veya oğluna teşbih etmekle zihar meydana gelmez. Dördüncüsü, zihar esnasında kullanılan söz açık bir ifade olmalıdır. Kinayeli bir tabir kullanılmış ise niyet olmalıdır.¹⁴⁷

Mücadele Suresi 1 ve 2. ayetlerde Süleyman Ateş şu sonucu çıkarmıştır:

¹⁴⁵ Ahzab Suresi:33/ 4.

¹⁴⁶ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, c.6, s.294.

¹⁴⁷ Bilmen, a.g.e., c.8,3646.

“Kocası kendisine zihar etmiş olan kadının, Peygamber ile adeta tartışması, sözü döne döne söylemesi, Peygamber devrinde kadınların, kendi haklarını açıkça savunduklarını, onlara bu özgürlüğün verildiğini gösterir. Kadın Peygamberin huzuruna gidip konuştuğuna, onunla tartıştığına göre demek ki, bugün bazı yerlerde hala şiddetle uygulandığı gibi kadın, dört duvarın arasına hapsedilmemiştir. Hatta yalnız peygamberle değil, ondan sonra gelen halifeleri de kadınlarla konuşmuşlar, onların şikayet ve isteklerini dinlemişlerdir.”¹⁴⁸

Burada bunların hepsinden önemli olan bir husus da: Hakkında bir hüküm gelmemiş olan örfün meşru olduğudur. Zihar, Araplarda uygulanan bir adet idi. Bu ayetler ininceye dek ziharı meneden bir hüküm bulunmadığı için Hz. Peygamber bu eski Arap geleneğini geçerli saymış ve bundan yakınan kadına. “Benim kanaatime göre sen ona haram olmuşsun” demiştir. Yani Arapların bu örfünü meşru ve yürürlükte saymıştır. Kur'an'ın genel prensiplerine aykırı olmayan başka Arap gelenekleri de yürürlükte sayılmıştır. Diyet, akile, hac menasiki, Kâbe'nin şikayet ve sidanet gelenekleri de bunlardandır. İşte bunlardan dolayı İslam hukukunda “Adet muhakkemdir” sözü, genel prensip olarak kabul edilmiştir.¹⁴⁹

Zihar konusundaki şeri hükme göre burada zihar yapan kişi büyük bir hata işlemiştir. Helali haram yapmış ve eşini bu konuda mağdur bırakmıştır. Yaptığından dolayı pişmanlığını ortaya koyup tevbe etmelidir. Kendisine gereken kefarete ise, bir tevbe ve pişmanlık göstergesidir. Verilmek istenen mesaj açısından bu ayetlerden çıkan anlamları iki ayrı şıkta ele almak uygun olur:

Bunlardan birincisi, zihar konusuna ilişkin değerlendirmeye ve hükmün bildirilmesine geçilmeden önce sureye “...kadının sözünü Allah iştir” tarzında pekiştirilmiş bir ifadeyle başlanması, Kur'an'ın üzerinde önemle durduğu adalet ilkesinin uygulamaya taşınabilmesi için, öncelikle zayıfların seslerini duyurmalarına imkân sağlanması ve onların haklarının korunması gereğine özel bir vurgu anlamı içerir

¹⁴⁸ Ateş, a.g.e., c.9,313.

¹⁴⁹ Ateş, a.g.e. ,c.9,314.

İkincisi, konuyla ilgili düzenlemeden ise şu anlaşılmaktadır: Zihar uygulamasında esas alman düşüncenin sakatlığı ortaya konup ona karşı bir tavır alınmış, fakat buna yönelten amiller varlığını korudukça bu yola başvurabilecekler için konunun tabiatına uygun bir yaptırımın konması tercih edilmiştir. Bu yaptırım da, birincisi o zamana kadar geleneğin sağladığı sonucu tanımama, diğeri bu yolu deneyenleri caydırıcı ama aynı zamanda toplumdaki zayıfların yüzünü güldürücü bir yükümlülük getirme şeklinde olmak üzere iki yönlüdür.¹⁵⁰

Allah Teala'nın böyle bir olay karşısında vahiy göndermesi, İslam'ın kadına değer vermediğini ileri sürenlere karşı bir cevap niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda kadınların her ne durumda olursa olsun hakkını aradığının da bir göstergesidir. O dönemdeki ve hatta şimdiki Müslümanlar açısından da önemli bir dönüm noktasıdır.

3.2.5.5. Zina

Zina, sözlükte şer'i bir akde dayalı olmaksızın kadınla cinsel ilişkiye girmek mansındadır.¹⁵¹ Bu fiili işleyen erkeğe "zani" kadına da "zaniye" denir.¹⁵²

Kur'an-ı Kerim'de zina ile ilgili olarak Nur, İsra, Nisa, Maide ve Furkan Surelerinde bahsedilmektedir. Bu surelerde genel olarak zinanın kötülüğünden, zinaya yaklaşılmaması gerektiğinden, , zina iftirası ve zina cezasından bahsedilmiştir.

Zina cezası ile ilgili Nur Suresi'nin ilk ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır: *"Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah dini(ni tatbik) hususunda sizi sakın acıma duygusu kaplamasın! Müminlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun"*¹⁵³ buyrulmaktadır.

Toplumun genel ahlak esaslarının ve kamu düzeninin sağlanması için Kur'an'ın yasakladığı fiillerden birisi de zinadır. Bütün dinlerde olduğu gibi

¹⁵⁰ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.5, s.261–262.

¹⁵¹ Ragıb el-İsfahani, **Müfredat**, Çev. Yusuf Türker, Pınar Yay. İst. 2007, s..674.

¹⁵² Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuku Terimleri Sözlüğü**, 1998, İstanbul, Rağbet Yayınları, s.495.

¹⁵³ Nur Suresi: 24/2.

İslam Dini de zinayı büyük günahlar arasında saymış ve önlenmesi için bir takım tedbirler koymuştur.

Elmalılı Hamdi Yazır, tefsirinde zina cezası ile ilgili olarak Nur Suresinin ikinci ayetini şöyle açıklıyor: Öncelikle zani ve zaniyenin tarifini yaptıktan sonra zaniye ile mezniye ayrımını yapıyor. Mezniye, zorla zina edilen kadına denir. Bu fiil zorlama ile yapıldığı zaman had cezası gerekmez. Zinanın tesbiti ise dört şahidin getirilmesi ile olur.¹⁵⁴ Bundan sonra hakkında hüküm kesinleşen kişiler yüz sopa ile cezalandırılır. Burada vurmanın iz bırakmayacak şekilde hafifçe olması gerektiğini bildirmiştir. Elmalılı'ya göre, ayet hem evli hem de bekâr kişiler açısından ikisini de kapsıyormuş gibi görünmesine rağmen Peygamber Efendimizin bilinen uygulaması gereği ayet sadece evli olmayanlar içindir.¹⁵⁵

Ömer Nasuhi Bilmen'e göre ise zinanın cezası evvelce evlenmiş bulunanlar hakkında recm cezası tatbik edilir. Bu ayetteki umumiyet, hadisi şerif ile takyit ve nesh edilmiştir, İhsan vasfına haiz olmayanlara mahsus bulunmuştur. Ancak köleler ve cariyeler hakkında recm cezası tatbik edilmez. Çünkü recm yarı bölünemez. Ölüm cezasının yarısı olmaz.¹⁵⁶

Süleyman Ateş'in tefsirine baktığımız zaman bu konuyla ilgili şöyle denilmiştir:

“Ayette zina edenlerin evli veya bekâr olmaları arasında bir fark yapılmamıştır. Hepsine aynı cezanın uygulanması gerekir. Ancak evli olduğu halde zina edenlerin recmedileceğine dair hadisler rivayet edilir. Kendi aralarında çelişkili ve Kur'an'ın kesin hükmüne de ters düşen bu hadislerin gerçekten peygamberin sözü olduğu konusunda şüphemiz vardır. Recm gibi çok önemli bir konuda ahad haberlerden ibaret olan delillerden daha sağlam

¹⁵⁴ Nisa Suresi: 24/15.

¹⁵⁵ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, c.5, s.544,545.

¹⁵⁶ Bilmen,a.g.e., c.5,2320.

bir kaynak bulma çabasından doğmuş olan bu rivayetlerin mantıklı bir tutarlılığı yoktur.”¹⁵⁷

Süleyman Ateş'e göre, Araplarda kısas el kesme cezaları gibi recm cezası da vardı. Nitekim bu ceza Tevrat'ta da vardır. Kur'an recm cezasını içine almayıp sadece celt(vurma) cezasını getirince, namus ve geleneklerine son derece bağlı olan Araplar arasında sonradan Peygamberin recmi uyguladığına ve bunu uygulamayı buyurduğuna dair rivayetler ortaya atılmış, hatta bunun vaktiyle ayet iken şahit yetersizliği yüzünden Kur'an'a yazılmadığı rivayeti hadis kitaplarına girmiştir. Böylece bu ceza İslam hukukuna da girmiştir.”¹⁵⁸Süleyman Ateş'e göre Kur'an-ı Kerim dövme cezasını kabul etmiş; fakat recm cezasını kabul etmemiştir, bu konuda evli ve bekarlar arasında da bir fark yapmamıştır. Çünkü suç aynı suçtur. Aynı suçun cezası da aynı olur.

Kur'an Yolu tefsirinde şöyle bir açıklama getirilmiştir:

“Tefsircilerin ve fıkıhçıların çoğu bu cezanın muhsan olmayan (sahih evlilik akdi içinde cinsel temas yapmamış) kimseler için olduğunu, muhsan olanların cezasının ise recm yani taşlayarak öldürmek olduğunu belirtmişlerdir. Bize göre ise, yüz sopa genel olarak cezadır (haddir), recm, sürgün vb. cezalar ise kanunlaştırılması ve uygulanması yönetimlere bırakılmış, ta'zir diye bilinen ve değişmeye açık bulunan cezalardır.”¹⁵⁹

Zina fiili birçok hukuk sisteminde toplumsal değerleri dejenere eden büyük bir suç sayılmıştır ve birbirinden ağır müeyyidelerle önlenmesi için gayret sarf edilmiştir. Sözel gelişimi eski Mısır hukukunda bu fiil, neslin karışmasına sebep olduğu ve başkasının hakkına tecavüz sayıldığı için zina eden kadınların burnunun, erkeklerin de cinsel organının kesilmesini gerektiren bir ceza ile karşılık bulmuştur. Yine Babil hukukunda zina eden kadın ve erkek suya atılarak idam edilirken, Uzak doğu medeniyetlerinde de

¹⁵⁷ Ateş, a.g.e., c.6, 145.

¹⁵⁸ Ateş, a.g.e., c.6, 146.

¹⁵⁹ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.4, s.51.

ahlaka aykırı bir hareket sayılıp şiddetle üzerine gidilmiştir. Kitab-ı Mukaddes'te de zina fiili şiddetli bir suç sayılmış ve işin işleniş biçimine göre çeşitli cezaların tatbik edilmesi istenilmiştir. Eski Ahit'e göre bir kişinin nişanlı bir kız veya evli bir kadın ile zina etmesi halinde, kadın ve erkeğin kötülüğün yok edilmesi için recm edilerek öldürülmesi istenilmektedir.¹⁶⁰

İmam-ı Azam'a (ö.150/767) göre zina eden bekarların cezası yalnızca yüz sopadır. Ayrıca sürgün cezası verilemez. Sürgün cezası imamın elindedir. Dilerse verir dilerse vermez. Cumhura göre bekar zaninin cezası yüz sopa ve bir sene sürgündür.¹⁶¹

Zina eden kadın ve erkekle evlilik konusunda Allah Teala şöyle buyurmuştur:

*"Zina eden erkek ancak zinakâr veya müşrik bir kadınla evlenir, zina eden kadını da ancak zinakâr veya müşrik bir erkek alır. Bu müminlere haram kılınmıştır."*¹⁶²

Bu ayetin nüzul sebebi olarak, Medine'ye hicret eden müslümanlardan Mirsed, gizlice Mekke'ye gidiyor, müşriklerin hapsederek veya bağlayarak hicret etmelerine izin vermedikleri müslümanları birer ikişer kaçırıyordu. Yine bir gece Mekke'ye girmiş, kaçıracağı müslümanın bulunduğu yere gelmişti, Mirsed'in Mekke'de oturan eski metresi Anâk onu gördü, yanına gelip o geceyi beraber geçirmelerini teklif etti. Mirsed, İslâm'ın zinayı yasakladığını söyleyerek teklifi reddedince kadın bağırdı, onun yerini ve niyetini Mekkeliler'e duyurdu, Mirsed kaçarak canını kurtardı. Sonra yine bir fırsatını bulup hapsedilmiş olan bir mümini daha kaçırarak Medine'ye geldi. Hz. Peygamber'in huzuruna çıktığında başından geçenleri anlattı ve "Anâk ile evlenebilir miyim?" diye sordu. Peygamberimiz hemen cevap vermedi, bir süre sonra âyet nazil olunca bunu tebliğ etti ve Mirsed'e, "O kadınla evlenme" dedi. Bir başka rivayete göre âyetin gönderilme sebebi, Suffe ehli diye bilinen, evsiz barksız oldukları için mescidin sofasında kalan müslümanların,

¹⁶⁰ Şemseddin Işık, **Kur'an-ı Kerim'e Göre Evlenme ve Boşanma**, Ankara, 2004, s.94.

¹⁶¹ Sabuni, a.g.e., c.2. 70.

¹⁶² Nur:24/ 4.

Medine civarında paralı fuhuş yapan bazı kadınlarla evlenmek istemeleridir.¹⁶³

Elmalılı, ayetin tefsirinde çeşitli rivayetleri zikrettikten sonra aşağıdaki şekilde ayetin tefsirini üç kısımda şöyle özetlemiştir:

Bunlardan birincisi, herhangi bir mümin erkeğin veya mümin kadının, şirk koşan bir kadın veya şirk koşan bir erkekle nikâhı sahih olamaz, kesinlikle haramdır. O bir zina olur. İkincisi, zina eden erkek ve zina eden kadın, âyetin nüzul sebebi olan kerhaneciler ve sermaye olarak kullandıkları kadınlar gibi zinayı helal gören veya zinayı hafife alan takımdan ise, haramlığı nass ile belirlenmiş olanı helal kabul etme veya hafife alma küfür olduğu için, bunlar müşrik hükmünde olduklarından, nikahları nikah olmaz, kesinlikle haramdır, müşrik nikahı gibidir. Onun için ayette zina eden erkek ve kadın, müşrik erkek ve kadına denk tutulmuş "*Bu müminlere haram kılınmıştır*"¹⁶⁴ buyurulmuştur. Ayet bu iki kısmın nikâhının haram oluşuna delildir. Ancak gerçekten tevbe etmiş olanlar başkadır. Üçüncüsü, helal sayma veya hafife alma gibi küfür delili olmayarak zinası tesbit olunmuş, önceden de başından hiç nikah geçmemiş ise, iffet sahibi müminlerin bunları nikahlamaları tahrimen mekruh, fakat nikahları sahih olur. Ayetin tahriminin bu kısmı içine aldığı hususunda bir çeşit şüphe vardır. Onun için ictihada yol açılmıştır. İşte zikredilen ihtilaf, ancak bu kısım hakkındadır. Yalnız Hz. Aişe, İbnü Mesud ve Berâ b. Azib hiçbirisi de nikahlanmayı uygun bulmamış, bu kısmın haramlığını da diğer iki kısım derecesinde tutmuşlardır.¹⁶⁵

Nisa Suresi 15. ve 16. ayette belirtilen "zina eden kadınları 4 şahit ile ispat ettikten sonra ölünceye kadar hapsedin" emrini Ömer Nasuhi Bilmen İslam'ın ilk devirlerine ait bir emir olarak açıklıyor. Daha sonra Nur Suresinde geçen had ile ilgili ayetlerle neshedildiğini belirtiyor.¹⁶⁶ Elmalılı ve Süleyman Ateş ayetlerin yorumu ile ilgili iki ayrı fikri ortaya koyuyor. Bunlardan birincisi

¹⁶³ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.4, s.51.

¹⁶⁴ Nur:24/4.

¹⁶⁵ Yazır. **Hak Dini Kur'an Dili**, c.5, s.551.

¹⁶⁶ Bilmen, a.g.e., c.2, 567.

ayetin Nur Suresi 2. ayet ile neshedildiğidir. İkincisi ise Nisa Suresi 15 ve 16. ayetlerde kadınların ve erkeklerin kendi aralarında yaptıkları fuhuştan bahsedildiği açıklamasıdır.¹⁶⁷

Kur'an Yolu'nda ise ayetler şöyle açıklanmıştır: Nisa Suresi'nin 15. ayetinde kadınların kendi aralarında yaptıkları fuhuştan (sevicilik, lezbiyenlik), 16. ayetinde de erkeklerin kendi aralarında yaptıkları fuhuştan (livâta, homoseksüellik) bahsedilmektedir. Nur suresinin 2. ayetinde ise kadınlarla erkekler arasında yapılan fuhuş (zina) suçunun hükmü açıklanmıştır; şu halde suçların cezalarıyla ilgili hükümlerde bîr değiştirme (nesih) söz konusu değildir.¹⁶⁸

3.2.6. Boşanma Şekilleri

Nikâh akdinin sona erme biçimleri birbirinden farklı olduğu için her birisinin kendine göre usûl ve biçimleri bulunmaktadır. Bunlar fesih, boşanma(talak), anlaşarak boşanma, mahkeme kararıyla boşanma olarak sıralanabilir.

“Fesih”, nikâh akdi sırasında veya sonradan meydana gelen bir eksiklik sebebiyle evliliğin sona ermesidir.

“Boşanma”, nikâh bağının çözülmesi yani erkeğin kadını boşamasıdır.

“Anlaşarak Boşanma”, eşlerden birinin diğerini razı ederek nikâh akdini sona erdirmeye girişiminde bulunmaktan ibarettir. Bu çeşit boşanma fıkhîta hul', muhalea, mubarea, talak, alıp satma ve mufareka gibi isimler alır. Bakara Suresi'nin 229. ayetinde belirtildiği gibi kadın, boşanmak istemeyen kocasına fidyeye vermek suretiyle boşanma talebinde bulunabilir. Ancak bu sebebin meşru bir sebep olması gerekir.¹⁶⁹ *“Boşamak (talak) iki defadır. Ondan sonrası ya iyilikle tutmak veya güzellekle salmaktır. Onlara verdiklerinizden bir şey almanız da size helâl olmaz. Ancak Allah'ın çizdiği*

¹⁶⁷ Ateş, a.g.e. c.2, s.225–226.

¹⁶⁸ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.2, s.29.

¹⁶⁹ Şemseddin Işık, **Kur'an-ı Kerim'e Göre Evlenme ve Boşanma**, Ankara, 2004, s.112, 121.

hudutta duramayacaklarından korkmaları başkadır. Eğer siz de bunların, Allah'ın çizdiği hudutta duramayacaklarından korkarsanız, kadının, ayrılmak için hakkından vazgeçmesinde artık ikisine de günah yoktur. İşte bunlar, Allah'ın çizdiği hudududur. Sakın bunları aşmayın, Her kim Allah'ın hududunu aşarsa, işte onlar zalimlerdir.”¹⁷⁰

Muhalea, kadının evliliğe tahammül edememesi, geçimsizlik sebebiyle evlilik hukukuna riayet edememekten korkması durumunda, bir meblâğ ödeyerek kocasından boşanmak istemesi takdirde mehri kısmen veya tamamen geri ödeyerek evliliği bitirmesidir. Geçimsizlik kocadan kaynaklanıyor, mehri almadan da karısını boşamak istemiyorsa yine kadın mehrini vererek boşanır; ancak bu takdirde aldığı mehir kocaya helâl olmaz (manevî yaptırım). Muhâlea anlaşmasıyla evliliği sona erdirmek Hanefîler'in de dâhil bulunduğu çoğunluğa göre yeni bir nikâh yapmadan dönüş imkânı vermeyen bir boşamadır (bâin talâk), bununla evlilik bağı kopmuş olur.¹⁷¹

“Mahkeme Kararıyla Boşama” ise bunun diğerlerinden farkı, boşamaya hâkimin karar vermesidir.¹⁷²

Karı koca arasında bir anlaşmazlık meydana geldiği zaman biri kadının akrabalarından biri de erkeğin akrabalarından olmak üzere hakem tayin edilir. Bu her iki tarafın kararı ya da resmi hakim tarafından tayin edilir. Hakemler birer vekil hükmündedirler. Hanefi ve diğer mezheplere göre hakemler eşlerin ayrılığına hüküm veremezler. Hakem tayinindeki başlıca hikmet ve maslahat aile hayatının devamına yardım etmek, aile arasında meydana gelen nahoş durumları yok etmeye çalışmaktır.¹⁷³

“Eğer karı-koca arasının açılmasından endişeye düşerseniz bir hakem erkeğin tarafından, bir hakem de kadının ailesinden kendilerine gönderin. Bu arabulucu hakemler gerçekten barıştırmak isterlerse, Allah karı-koca

¹⁷⁰ Bakara Suresi: 2/229.

¹⁷¹ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.I,366.

¹⁷² Şemseddin Işık, **Kur'an-ı Kerim'e Göre Evlenme ve Boşanma**, Ankara, 2004, s. 121.

¹⁷³ Bilmen, a.g.e., c.2,587.

arasındaki dargınlık yerine geçim verir. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilendir, her şeyin aslından haberdardır.”¹⁷⁴

Bu ayet ile karı- kocanın aralarını açan meselelerini aile büyüklerine veya tayin edecekleri hakemlere götürmelerini zaruri kılmaktadır. Hatta bazı müfessirler bunun Müslümanlar üzerine farz olduğunu bile söylemektedirler. Gerçekten de karı kocayı birbirinden ayırma yetkisine sahip olmayan bu hakemler sayesinde, hem araları bulunmuş hem de aile sırları dışarıya sızmamış olacaktır. Böylece iyi niyetle atılan adımlar, meyvesini vererek yangının büyümesine ve kontrolden çıkmasına fırsat vermemiş olacaktır.¹⁷⁵

3.2.7. Boşanma İle Başlayan Hususlar

3.2.7.1. İddet

Sözlükte, sayıları birbirine katmak, saymak manasındadır. Kadının iddeti, boşanmayla birlikte, kadının evlenmesinin helal hale geldiği günler manasındadır.¹⁷⁶

Bir erkeğin veya kadının evlilik sona erdikten sonra belli bir süre başkasıyla evlenmeyip beklemedir.¹⁷⁷ Kur'an-ı Kerim'de iddet konusu Bakara Suresi ve Talak Surelerinde yer almaktadır.

Boşanma gerçekleşikten veya kadının kocası vefat ettikten sonra kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için belirli bir süre beklemesi gerekir ki, buna iddet denir. İddet konusu, Kur'an-ı Kerim'de bütün emirlerin bir hikmete binaen yer aldığı en güzel örneğidir. Kur'an-ı Kerim'de boşanma iddeti, vefat iddeti ve hamile kadının iddeti farklı biçimlerde açıklanmıştır. Vefat iddeti hem kadının hamile olup olmadığının anlaşılmasını, hem de kocanın vefatından dolayı yas anlamı ifade eder. İddetten sonra kadının evlenmesinde bir sakınca yoktur. İddet içinde evlenme ya da açıktan evlenme teklifinde bulunma dinimizce yasaktır.

¹⁷⁴ Nisa, 35.

¹⁷⁵ Işık, a.g.e., s.108,109.

¹⁷⁶ Ragıb el-İsfahani, **Müfredat**, Çev. Yusuf Türker, Pınar Yay. İst. 2007, s.978.

¹⁷⁷ Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, 1998, İstanbul, Rağbet Yayınları, s.179.

3.2.7.2.Boşanma İddeti

Kadın boşandıktan sonra yeni bir evlilik yapabilmesi için belli bir süre beklemesi gerekir. Boşanan kadınların iddeti Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle üç âdet süresidir.

*“Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç adet süresi beklerler.”*¹⁷⁸

Ayette geçen kur', zıt anlamlı sözcüklerden olarak, hayız ve temizlik anlamlarına gelen ortak bir sözcüktür. İmam Malik ve Şafiî, bunu temizlik olarak Hanefi imamları ise hayız olarak açıklamışlardır.¹⁷⁹

Ömer Nasuhi Bilmen, kadınlar boşanınca üç hayz müddeti beklemeleri ve bu müddet içinde evlenmenin söz konusu olmadığı açıklamasını yapmıştır.¹⁸⁰

Süleyman Ateş'in tefsirine baktığımızda öncelikle “kur” kelimesinin anlamı veriliyor. Kur', Arapçada iki zıt anlamlı kelimelerdendir. Hem adet hem temizlik anlamlarına gelir. Ebu Hanife, bunu adet anlamında almış, Şafii de temizlik anlamında almıştır. İddet beklemenin iki önemli hikmeti vardır: Biri, kadının hamile olup olmadığının anlaşılması, diğeri de eşlerin belli bir süre düşünüp tekrar birleşme zemini oluşturmalarına imkân sağlamaktır. Bunun için Allah, boşanmanın olupbittiye getirilmesini yasaklıyor ve ayrı zamanlarda verilmek şartıyla talakı üçe çıkarıyor.¹⁸¹

. İslâm'da sünnete uygun boşama ancak kadın temizlik halinde iken yapılır. Kelimeye temizlik manası verenlere göre, içinde boşama yapılan temizlik günlerini bir kur' saydıkları için iddet kısalır. Hayız manası verenlere göre ise iddet temizliği takip eden hayızla başlayacağı için biraz daha uzar. İddetin gerekçeleri arasında kadının hâmile olup olmadığının anlaşılması ve boşayan koca ile boşanan kadının salim kafa ile düşünüp taşınmalarının, ümit görüyorlarsa tekrar evlilik hayatına dönmelerinin temini vardır. İddeti hayızla hesaplayarak süreyi uzatan müctehidler, ailenin yıkılmamasına yardımcı olabilecek ihtiyatı ve tedbiri tercih etmiş olmaktadır.¹⁸²

¹⁷⁸ Bakara:2/ 228.

¹⁷⁹ Yazır, a.g.e. c.2, s.105.

¹⁸⁰ Bilmen, a.g.e. c.1, s.232.

¹⁸¹ Ateş, a.g.e. c.2, s.398.

¹⁸² Komisyon, **Kur'an Yolu**, s.361–362.

Tefsirlerde “kur” kelimesinin anlamı hayz olarak verilmiştir. Hadisler ışığında ve mezheplerin görüşlerine dayanılarak bu görüşe varmışlardır. Burada beklemenin amacının çocuk olup olmadığının anlaşılması olarak belirtilmiştir. Hak Dini Kur'an Dili ve Kur'an Yolu'nda Bakara Suresi'nin 228. ayetinin açıklamasında kadın ve erkeğin karşılıklı hak ve ödevlerinden bahsedilir. Erkeklerin kadınlardan bir derece üstün olmalarının sorumlulukla orantılı olarak belirlendiği açıklanmıştır. Fakat bunun erkekler tarafından kötüye kullanılmaması üzerinde önemle durulmuştur.

Kur'an Yolu'nda, İslam'ın kadına getirdiği haklardan bahsedilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak “Kadını ve erkeği ile bütün insanlar insanlıkta ve insanlığa bağlı haklarla yükümlülüklerde eşittirler. Yönetimin ve düzenin gerektirdiği iş bölümüne ve farklı rollere gelindiğinde eşitlik yerine "denge, adalet, hakkaniyet, ehliyet, kabiliyet" gibi değer ve kriterler devreye girer. İslâm insan ve kul olmaya bağlı haklar ve ödevlerde kadınlarla erkekleri eşit kılmıştır. Kadınların insanlık ve kullukta erkeklerden aşağı derecede veya geri olduklarını ifade eden bütün söylemler ya dinî kaynakları bakımından sahih değildir ya da yanlış anlaşılmış ve yorumlanmışlardır.”¹⁸³ Yorumunu yapmıştır.

Kur'an Yolu'nda “Hulle veya tahlil, üç kere boşanmış kadını, boşayan koca ile yeniden evlenmesini sağlamak üzere bir başka erkekle -nikâh akdinden ve cinsel ilişkiden sonra hemen boşaması üzerinde- anlaşarak (muvazaalı olarak) evlendirmek suretiyle gerçekleşmektedir. Böyle bir evlenme en azından niyetlerde bir "geçici evlenmedir ve geçici evlenme Sünnî İslâm'da caiz değildir. Hz. Peygamber samimi ve evlilik içinde yaşamak niyetiyle olmayıp, tahlîl (hulle) niyetiyle yapılan evliliğin caiz olmadığını bildirmiştir.”¹⁸⁴

Kur'an-ı Kerim'de iddetini bitiren kadınlarla ilgili olarak ya iyilikle evlilik hayatına dönmek ya da birbirini incitmeden ayrılık tavsiye edilmiştir. Kocaların boşama hakkını kötüye kullanarak intikam almak, kadının

¹⁸³ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1, s.363.

¹⁸⁴ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1,368.

evlenmesine engel olmak veya kadından mal karşılığı boşanmak amacıyla nikâh altında tutmaları yasaklanmıştır.¹⁸⁵ Ayrıca bu ayette Allah'ın ayetlerinin alay konusu edilmemesi istenmektedir. Bu konu Elmalılı'da evliliğin ciddi bir olay olduğu şeklinde açıklanırken Kur'an yolu'nda buna çeşitli örnekler verilmiştir. Nişanlıların serbest görüşebilmek için imam nikâhı yaptırımları ve eski eşle tekrar evlenebilmek için hülle yaptırımları Allah'ın ayetleriyle alay etmek olarak değerlendirilmiştir.¹⁸⁶

İslamiyetten önce bir kimse karısını sayısız defa boşayabilir ve iddeti bitmeye yakın tekrar nikâhına alırdı. Allah-u Teala, "Boşamak (talak) iki defadır"¹⁸⁷ ayetiyle boşama adedi ikiye indirilmiştir. İkinci talaktan sonra koca iddet bitmeden ya evliliğe devam eder ya da güzellikle hanımını boşar. Kocanın kadından mal karşılığı boşanmak ve kadının evlenmesini engellemek amacıyla nikâh altında tutması yasaklanmıştır. Burada da İslam'ın aile kurumuna verdiği değeri ve işin ciddiyetini görüyoruz. Evlilik hiçbir şekilde karşılıklı tarafların kendi nefsi heva ve heveslerine göre hareket edecekleri bir alan değildir. Evlilik ve boşanma şakaya gelecek bir durum da değildir. Her alanda olduğu gibi bu alanda da Allah kesin kural ve sınırlarını belirlemiştir. Bu sınırların dışında hareket etmek Allah'ın emirlerine, karşı davranışta bulunmaktır. Allah açıktan ve gizliden yapılanları mutlaka görür.

3.2.7.3.Vefat İddeti

Vefat iddeti, kocası ölen kadının beklemesi gereken iddettir. Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür. Kocası ölen kadın hamile ise, onun iddeti çocuğunu doğuruncaya kadardır

"İçinizden vefat edip de geride eşler bırakan kimselerin hanımları, kendi başlarına dört ay on gün beklerler. İddet (bekleme) sürelerini bitirdikleri

¹⁸⁵ Bakara: 2/231.

¹⁸⁶ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1.s.369.

¹⁸⁷ Bakara:2/229.

zaman, artık kendileri hakkında meşru bir şekilde yapacakları hareketten size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."¹⁸⁸

Vefat iddetinin gerekçesi, kadının hamile olup olmadığının anlaşılmasıdır. Bunun yanında kadının kendini toparlayıp normal hayata uyum sağlaması da amaçlanmıştır. Ölüm iddetinin, boşanmadan daha fazla bir yas manası taşıması da vardır. Vefat iddeti bekleyen kadınlara doğrudan değil dolaylı yoldan evlenme isteğinde bulunulabilir. Bunlardan anlaşılır ki kocası veya ric'î talâk (dönüş yapılabilecek bir boşama) ile boşanmış bulunan kadınlara gerek açıktan ve gerekse üstü kapalı olarak hiçbir şekilde söz atmak caiz değildir. Yani nikâh akdini iddet çıkmadan yapma azminde bulunulmaz. İddet içinde nikâh haramdır,¹⁸⁹

Ömer Nasuhi Bilmen Bakara Suresi'nin 234. ayetinin açıklamasında: Kocası vefat eden kadının iddeti dört ay on gündür. Bu müddet zarfında kimse ile evlenemezler. Bir zaruret bulunmadıkça da evlerinden çıkmazlar. Üzüntülü olduklarından ve kocalarının hatırasına riayet için zinetlerini takmazlar. Vefat iddeti kadının hamile olup olmadığının anlaşılmasını sağlar. Aynı zamanda nikâh nimetinin ortadan kalktığı için bir hüznün ifadesi taşır.¹⁹⁰

Bakara Suresi 234. ayet kocası ölen bir kişinin iddetinin dört ay on gün olduğunu bildirmektedir. Bu müddet yas tutmak için değil evlenmemek için konulmuştur. Çünkü yas ancak üç gündür. Daha önce Arap toplumunda kocası ölen kadın, bir yıl yas tutar, evinden ayrılmazdı. Kur'an bu süreyi dört ay on güne indirmiştir.¹⁹¹ Bu da İslam'ın insanlığa kazandırdığı güzellik ve kolaylıklardan birisidir.

Bakara Suresi 235. ayette, kocası ölmüş kadına, iddeti içinde iken üstü kapalı biçimde hitbe teklifi yapılabileceği yahut bu niyetin içte tutulabileceği; ancak onunla gizli bir konuşma veya buluşmaya yeltenilemeyeceği, iddet tamamlanmadan nikâh da kıyılmayacağı belirtilmektedir. Hitbe, evlenilmek istenen kadını isteme konuşmasıdır. Kocası ölen kadın iddeti içinde evlenemez. Ancak iddet süresi içinde adaba uygun biçimde, kapalı bir tarzda

¹⁸⁸ Bakara: 2/234.

¹⁸⁹ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, c.2, s.120.

¹⁹⁰ Bilmen, a.g.e.,c.1, s.242.

¹⁹¹ Ateş, a.g.e.,c.1, s.418.

ona evlenme teklifi yapmak caizdir. Bu durumda olan bir kadın ile gizli gizli konuşmak, buluşmak ya da gayri meşru bir şekilde birleşmek üzere sözleşmek haramdır.¹⁹²

İddet bekleyen kadının bir takım hak ve görevleri vardır. Bunlar: evlilik talebinin haram kılınması, evliliğin haram oluşu, evden çıkmanın haram oluşu, evlilik meskeninde ikamet ve nafaka, yas, iddet içinde doğan çocuğun nesebinin sübutudur.¹⁹³

Bakara Suresi 234. ayet-i kerime, Kur'an Yolu'nda ise şöyle açıklanmıştır:

Vefat iddetinin gerekçesi kadının hamile olup olmadığını tesbit etmektir. Bunun yanı sıra duygusal yönü daha baskın olan kadının kendini toparlayıp hayata intibak etmesine fırsat vermek de iddetin amaçlarından biridir.¹⁹⁴

Âlimler, kadının iddet beklemesinin hikmeti hususunda, birçok neden saymışlardır. İlk olarak, kadının hamile olup olmadığını bilmesidir. Bu da, nesep karışıklığı olmaması içindir. Çünkü kocası ölen bir kadına iddet beklemek farz olmasa da, kadın hemen evlense, hamile kaldığı takdirde doğuracağı çocuğun babasının hangi kocası olduğu bilinmezdi. Bu bilgisizlik, çocuğa karşı bir ilgisizlik meydana getireceğinden, İslâmın emrettiği kurallar çerçevesinde yavrunun yetiştirilemeyeceği, herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Tüm bu ihtimallere karşı İslâm, kadının iddet beklemesini emretmiştir. İkincisi, Allah (cc), yalnız mü'min kadınların iddet beklemesini emretmiştir. Bu emre uymak ibadettir. Üçüncüsü, kadınların, ölen kocalarına acıdıklarını ve aile hayatlarının unutulmaz bir yaşantı olduğunun bilinmesi içindir. Dördüncüsü, talak-ı ric'î ile ayrılan kadınlar, müracaat yoluyla eski kocalarına tekrar döneblme ve kocalarında bu sürede, hanımlarına tekrar ricat etme veya tamamen ayrılma fırsatı verilmesi içindir. Beşincisi, nikahın büyüklüğünü ve onun için uzun bir süre beklenmesinin lazım geldiğini, insanların idrak, etmesi içindir. İddet olmasaydı, kadınların evlenip ayrılmaları çocuk

¹⁹² Ateş, a.g.e., c1,419.

¹⁹³ Vehbe Zuhayli, **İslam Fıkhi Ansiklopedisi**, Risale Yayınevi, İstanbul, 1994, c.9,518.

¹⁹⁴ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1, s.374.

oyuncağına benzerdi.¹⁹⁵

Allah (cc), aile şerefının korunması, dağılmaması ve nesebin karışmaması için mü'min kadına iddet beklemeyi farz kılmıştır. Kocasını ölen kadınlara iddetle birlikte, aile hayatına saygı duyulması, evliliğin çok faziletli ve güzel bir şey olduğunun açıklanması için Allah (cc), zînet takmamayı ve koku sürmemeyi de emretmiştir.

Cahiliyet devrinde iddet bir sene olduğu gibi kadın, en çirkin bir elbiseyle, en karanlık bir odada oturur, zînet ve kokuyu terkederek yıkanmaz, suya elini sürmez, tırnaklarını kesmez ve saçlarını da taramazdı. Bu çileli bir yılı bitirdikten sonra en kötü bir koku ve elbiseyle ortaya çıkar, kendisine verilen koyun veya deve dışkısını, bir köpeğe atardı. Maksat da, ölen kocasının hakkının çok büyük olduğunu sözüyle değil, yaşantısıyla göstermekti. İslâm, cahiliyet devrindeki bu çirkin durumu düzelterek kadının, yalnız güzel koku sürme ve güzel elbise giymeyi terketmesini istemiş, iddet süresinin çirkin ve pis bir şekilde değil, intizamlı ve düzenli bir şekilde geçirilmesini emretmiştir. Çünkü temizlik, islâmın şiarındandır. Kadınlar bu iddet süresini, dilediği evde geçirebileceği gibi yakınları yanında da geçirebilir. Hatta kadınlar arasındaki toplantı günlerine dahi katılabilirler.¹⁹⁶

Görüldüğü gibi iddetin hikmeti sadece kadının hamile olup olmadığının anlaşılması değildir. Eğer öyle olsaydı bunun tesbit edilmesi durumunda beklemeye gerek olmayacaktı. Hâlbuki burada bir takım insani değerler de dikkate alınmıştır. Kadının hamile olma ihtimali olmasa da ölen eşin hatırasına saygı ve üzüntünün ifadesi adına iddet beklenilmesi gerekir. Aynı zamanda iddet eşlerin bir durum değerlendirmesi yapmasına fırsat vermektedir. Böylece iddetin, sosyal, psikolojik ve dini hikmetlerinin olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁹⁵ Sabuni, a.g.e., c.1,299.

¹⁹⁶ Sabuni,a.g.e., c.1, s.300.

3.2.7.4. NAFKA

Nafaka, sözlük anlamı infak edilen, harcanıp tüketilen şey manasındadır.¹⁹⁷ Nafaka, "infak" mastarından türetilen bir kelime olup, geçmişte üstlenilen kişi veya kişilerin giyecek, yiyecek ve mesken ihtiyaçlarının karşılanmasını içeren bir kavramdır.¹⁹⁸ Zekât, sadaka, imaret, rızk manalarına da gelir. Konumuzla alakalı olan nafaka ile kasdedilen Talak Suresi'nin 6. ayetinde belirtilen kadınlar üzerine hak olan şeydir.¹⁹⁹

Nafaka, başkasının yaşamasını temin için kişinin yüklendiği masraflardır. Burada kocanın karısı için yüklendiği masraflar söz konusudur. Nafaka giyecek, yiyecek ve barınacak yer manasında kullanılır. Yalnız yiyecek manasında kullanıldığı da vardır. Kocanın nafaka borcuyla mükellef olması için zengin olması gerekmediği gibi, kadının fakir olması da gerekmez. Kadın zengin bile olsa nafaka kocaya aittir.²⁰⁰ Zevcenin nafakası evlilik akdi ile kocasına vacip olan asli haklarından bir haktır.²⁰¹ Nafakayı iddet nafakası ve emzirme nafakası olarak ikiye ayırabiliriz.

3.2.7.5. İddet Nafakası:

Kocası vefat eden kadın iddetini kocanın evinde geçirir ve geçimi bu süre zarfında temin edilir. Konuyla ilgili ayet-i kerime de şöyle buyrulmaktadır:

*"İçinizden vefat edip de geride eşler bırakanlar, bir yıla kadar evlerinden çıkarılmaksızın eşlerinin geçimliğini vasiyet etsinler. Onlar çıkar giderlerse kendiliklerinden yaptıkları uygun şeylerde sizin için bir vebal yoktur, Allah izzet ve hikmet sahibidir. Boşanmış kadınlara faydalanacakları uygun bir şeyler verilmesi, Allah'ın rızasını gözetenlerin borcudur. Akledesiniz diye Allah size ayetlerini işte böyle açıklıyor."*²⁰²

Ayet-i kerimede içinizden vefat edip de acılı hanımlar bırakanlar, eşleri için senesine kadar evden çıkarılmayarak geçinecekleri bir malı vasiyet

¹⁹⁷ Ragıb el-İsfahani, **Müfredat**, Çev. Yusuf Türker, Pınar Yay. İst. 2007, s.1475.

¹⁹⁸ Şemseddin Işık, **Kur'an-ı Kerim'e Göre Evlenme ve Boşanma**, Ank.2004, s. 129.

¹⁹⁹ Hasan b. Muhammed ed-Damegani, **el-Vücuḥ ve'n-Nezair Li-Elfazı Kitabillahi'l Aziz**, Kahire1992, c.2, s.246.

²⁰⁰ M. Akif Aydın, **İslam-Osmanlı Aile Hukuku**, İstanbul, 1985, s.32.

²⁰¹ Vehbe Zuhayli, **İslam Fıkḥı Ansiklopedisi**, Risale Yayınevi, İstanbul,1994, c.10,s.93.

²⁰² Bakara: 2/240-41-42.

etmeleri tavsiye edilir. Bunların, hanımları için böyle bir vasiyet hükmü vardır ki vasiyet yapılmasa bile hüküm verilir. Bunun üzerine o hanımlar, kendiliklerinden çıkarlarsa, o zaman kendi haklarında meşru bir şekilde yaptıkları hareketlerde size bir günah yoktur. Nafaka haklarını, kendileri düşürmüş olurlar. Allah azizdir, hâkimdir (çok güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir); meşru olanın aksine hareket edenleri veya meşru olan harekete müdahale edenleri hesaba çeker.²⁰³

Elmalılıya göre ayetin manası şöyle açıklanır: Kocasını vefat eden eşlere kendi miras paylarından başka bir de nafaka vacib değildir. Bu âyet, İslâm'ın başlangıcında kadına miras yokken inmiş ve daha sonra miras ile hükmü kaldırılmıştır. Ve bu hükmün kaldırılması, karının aleyhine değil, lehine (yararına) olmuştur. Bir sene de iddet mânâsı düşünenler, bu neshin, sonradan inen iddet âyetiyle olduğunu da söylemişlerdir. Demek ki her iki takdirde neshedilmiştir.²⁰⁴

Bakara Suresi 234. ayet, kocasını vefat eden kadının iddetini bir yıldan dört ay on güne indirmiştir. Meşru ve makul bir mazeret bulunmadıkça kadın bu iddeti kocasının hanesinde geçirecektir. Miras ayeti ona mirastan hak verdiği için ve terike de vârislere intikal etmiş bulunduğu (kocasının mülkiyetinden çıktığı) için iddet esnasında terikeden nafaka hakkı yoktur. Kadının malî durumu müsait olmazsa nafakası genel kurallara göre ilgili ve borçlu yakınları tarafından karşılanacaktır. Kocasının "zevcesinin bir yıl evinden çıkarılmamasını" vasiyet etmesi teşvik edilmiş (müstehap), kadın da dört ay on günden sonraki kısmı koca evinde geçirip geçirmeme konusunda serbest bırakılmıştır.²⁰⁵

İslâm'ın başlangıcında ölen kişinin karısı bir sene bekler ve ihtiyaçları varisler tarafından karşılanırdı. Bir sene durursa kadının ihtiyaçları varisler tarafından karşılanır. Durmazsa burada varisler için bir sorumluluk söz konusu değildir. Fakat daha sonra miras ayeti indikten sonra bu hüküm ortadan kalkmıştır.

²⁰³ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, c.2, s.130.

²⁰⁴ Yazır, a.g.e., c.2, s.131.

²⁰⁵ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.1, s.380.

“O kadınları, gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun ve onları sıkıştırmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Şayet gebe iseler, doğuma kadar onları besleyin. Sonra sizin için emzirirlerse ücretlerini verin ve aranızda güzellikle konuşup danışın. Güçlük çekerseniz çocuğu, başka bir kadın emzirecektir. Eli geniş olan genişliğine göre nafaka versin. Rızkı kısılmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah bir kişiye ne vermişse ancak onu teklif eder. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.”²⁰⁶

Talak Suresi altıncı ayete göre boşanmış kadının iddet süresi içinde geçimini ve konutunu sağlamak kocaya aittir. Eğer kadın gebe ise doğuruncaya kadar nafaka ve konutu sağlanır. Boşanmış kadın, doğurduğu çocuğu emzirmek zorunda değildir. Emzirmek için bir ücret isteyebilir. Çocuğun babası, kadının istediği ücrete razı olursa çocuğu emzirir. Razi olmazsa çocuğuna başka bir sütanne tutabilir. Şayet anne, başka kadının istediği ücretle emzirmeye razı olursa, çocuğu emzirmek annenin hakkıdır. Ve eğer çocuk, başka kadının sütünü emmezse o zaman annesi, kocanın verdiği ücrete razı olup çocuğu emzirmek zorundadır.

Süleyman Ateş konu ile ilgili açıklamasında şöyle demiştir: Üç talak veya lian ile bain olarak boşanmış kadının sadece konut hakkı vardır. “Gebe iseler, çocuklarını doğuruncaya kadar onların geçimini sağlayın”²⁰⁷ cümlesi uyarınca sadece gebe olan kesin kesin boşanmış kadının nafaka hakkı yoktur, konut hakkı vardır. Fakat âlimlerden bazıları da bain ve ric'i talakla boşanmış kadın arasında bir fark görmezler. Her ikisinin de iddet içerisinde nafaka ve konut hakkı olduğunu söylerler ki Kur'an'ın ruhuna uygun olan da budur. Çünkü surenin birinci ayeti, boşanmış kadınların evden çıkarılmamalarını ve çıkmamalarını emretmektedir. Kadınların menfaatleri

²⁰⁶ Talak:65/6-7.

²⁰⁷ Talak:65/6.

bunu gerektirir. Kadın evde kalacak ki kocası ona kolay dönme imkânı bulsun.²⁰⁸

Araplarda vefat iddeti bir yıl idi. İslam'ın başlangıcında da bu süre böyle kaldı. Ancak sonradan dört ay on güne indirildi. İsteyen kadın kocasının vefatından dört ay on gün sonra evlenebilir. Ama evlenmek istemediği takdirde yoksulluk içine düşmemesi için bu ayette ona bir güvence getirilmiş oluyor. Kocalara hanımlarının bir yıl geçimlerinin ve meskenlerinin sağlanmasını vasiyet etmelerini emrediliyor. Tabii bu bir yıl iddet değil, yas süresi de değil, sadece kadına bir güvencedir. Kocasının evinden çıkmak istemeyen kadının perişan duruma düşmesini önleme amacına yöneliktir. Fakat kadın bir yıl kocasının evinde kalmak zorunda değildir. İsterse evinden çıkar, iddetini bitirince de evlenir. Ama evden çıkmakla nafaka hakkını kaybeder.²⁰⁹

3.2.7.6. Emzirme Nafakası:

Çocukların nafakalarını temin etmek, babanın görevleri arasında yer almaktadır. Buna yeni doğan ve süt emme döneminde bulunan bebekler de dâhildir. Bundan dolayı onların bakım ve emzirme bedeli olarak, boşandığı eski eşine emzirme süresince nafaka ödemesi gerekmektedir. Bu süre “emzirmeyi tamamlamak isteyen (baba) için anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler”²¹⁰ ayeti ile belirtilmektedir.

Ayete göre evli ya da boşanmış olsun anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Bu emzirme süresinin en çoğu iki yıl olup, ayette açıklandığı üzere bu sürenin azaltılması caizdir. Anne ile baba iki seneden önce anne ve baba görüş alış verişinde bulunup memeden kesmek isterlerse kesebilirler. Bu süre içinde annelerinin yiyecek ve giyeceklerini karşılamak da baba üzerine vaciptir. Ancak bu karşılama kayıtsız şartsız olmayıp babanın gücü nisbetindedir. Emzirme hakkı öncelikle çocuğun annesine aittir. Eğer

²⁰⁸ Ateş, a.g.e., c.9, 493.

²⁰⁹ Ateş, a.g.e., c1, 428.

²¹⁰ Bakara: 2/233.

emzirme konusunda veya ücretinde anlaşma sağlanamaz ise, o zaman bakım ve ihtiyaçlarının karşılanması için bir başka kadına verilmesi söz konusu olur.²¹¹

Emzirme ile ilgili olarak Bakara Suresi'nin 233. ayeti diğer tefsirlerde de aynı şekilde açıklanmıştır.

3.3. MİRAS HUKUKU

Virase veya irs kökünden gelir. Herhangi bir akit ya da akit türünden bir şey olmadan bir kazancın ya da servetin başka birinden intikal etmesi, geçmesidir. Kişiye kalan kazanca ya da servete miras denir.²¹²

Miras, bir ölünün terikesinden yakınlarına intikal eden mal manasına gelir. Mirasa hak kazanana “varis” denir.²¹³

İslam hukukunda miras hukuku “feraiz” başlığı altında işlenmektedir. Feraiz terimi bizzat Hz. Peygamber tarafından kullanılmıştır. Hz. Peygamberin “Feraizi öğreniniz ve insanlara öğretiniz. Çünkü feraiz ilmin yarısıdır” buyurduğu rivayet edilmiştir. Feraiz terimi “fariza”nın çoğuludur. Fariza miras hukukunda pay, hisse manasında kullanılmıştır. Bu manada feraiz ilmi, paylar ve hisseler ilmi demek olur.²¹⁴

“Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere pay vardır; yine ana-babanın ve akrabanın bıraktıklarından kadınlara da pay vardır; azından çoğundan, belli pay (Vâris olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunurlarsa bundan, onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin. Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde korkacak olanların (başkalarının yetimleri için de) kalpleri sızlasın; Allah'tan sakınsın ve doğru söz söylesinler. Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler

²¹¹ Yazır, a.g.e.,c.2, s.115.

²¹² Ragıb el-İsfahani, **Müfredat**, Çev. Yusuf Türker, Pınar Yay. İst. 2007, s.,1551.

²¹³ Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 1998, s.303.

²¹⁴ Hamza Aktan, **Mukayeseli İslam Miras Hukuku**, İşaret Yayınları, İstanbul, 1991, s.15.

*şüphesiz karınlarına ancak ateş dolduruyorlar. Zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.*²¹⁵

Hak Dini Kur'an Dili'nde miras ayetleri açıklanırken öncelikle nüzul sebebi veriliyor. Yukarıda mealini verdiğimiz Nisa Suresi 7. ayette Allah Teala öncelikle o zamana kadar uygulanmayan kadınlara da mirastan pay almayı getiriyor. Demek ki ayetin iniş hikmetinin en önemli yönü, kadınların ve çocukların mirasçılığa hakkıyla katılması ve evlenmenin ister koca ve ister hanım için miras sebepleri içine konması büyük inkılabı ile nicelik ve niteliği mirasçılığın kesin bir şekilde belirlenmesi ve bundan önceki geleneklerin ve hükümlerin hükümsüz kılınması ve yürürlükten kaldırılmasıdır.²¹⁶

Elmalılı, mirasta erkeğin kadından fazla olmasının hikmetlerini de üç-dört maddede açıklıyor. Birincisi, ailede erkeğin mali yönden sorumluluğu daha fazladır. Erkek evin geçimini sağlamakla yükümlüdür. İkincisi, kadın ile erkek birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Birinde eksik olan yön diğerinde güçlendirilmiştir. Bu özellikleriyle birbirinin dengi ve tamamlayıcısıdır. Üçüncü olarak, burada Allah Teala hak ve adalet dengesini gözetmiştir. Ayrıca bu kural, her durumda geçerli değildir.²¹⁷

Ömer Nasuhi Bilmen tefsirinde bir farklılık söz konusu değildir. Allah'ın her şeyi bir hikmete göre yaptığını belirterek Kur'an metnini açıklamıştır. Ancak Nisa Suresi'nin 33. ayetinin açıklamasında ise İslam'ın ilk yıllarında bazı kimseler kanları, canları savaş ve barışta ortak olmak ve varis olmak üzere birbirlerine söz verirler ve yemin ederlerdi. Bu durum İslamiyet tarafından kaldırılmıştır.²¹⁸

Süleyman Ateş'in tefsirinde kadına bir erkeğe iki hisse miras verilmesi konusunda hem kendisine, hem karısına, çoluk çocuğuna, gerektiğinde anne babasına bakmak, onların da geçimlerini sağlamak durumunda bulunan erkeğin, icabında yine kendisinin himaye edeceği kız kardeşinden bir kat fazla miras alması, adaletsizlik değil, adaletin ta kendisidir. Çünkü erkek bir

²¹⁵ Nisa Suresi:4/7,8,9,10.

²¹⁶ Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, c.2, s.520.

²¹⁷ Yazır, a.g.e., c.2, s.521-523.

²¹⁸ Bilmen, a.g.e., c.2,585.

kadını getirip bakacak, kız ise bir başka erkek tarafından götürölüp bakılacaktır. Ayette diğér önemli husus da erkek gibi, kadına da borç ve vasiyet hakkının tanınmış olmasıdır. Kur'an, kadına her türlü mülkiyet ve mülkünde tasarruf hakkı tanımış, ona tam hür bir kişilik kazandırmıştır. Bu kadın hakları bakımından çok büyük bir gelişmedir. Çünkü kadının mülkiyet hakkı, değil o günkü toplumlarda, medeni kabul edilen batı batı toplumunda bile ancak ondokuzuncu asrın sonlar ile yirminci asrın başlarında tanınmaya başlamıştır. Kur'an indiğı zaman kadın, birçok sosyal haklardan mahrum yaşıyor, bir eşya gibi kabul ediliyordu. İşte Kur'an onun elinden tutup insani bakımdan onu erkekle eşit yapmış, ona toplumun tanıyabileceğı en ileri hakları tanımış, onu saygıdeğér bir insan yapmıştır.²¹⁹

İslâm'dan önce Araplar mirastan kadınlara ve kızlara pay vermezlerdi. Vârisler ya vasiyet ile ya da -vasiyet yok ise- güç ve yaşa göre belirlenen erkeklerden ibaret idi. Doğumdan akraba olan erkeklerden başka, evlât edinme ve kan kardeşliğine benzer kardeşlik sözleşmeleri yapmak suretiyle ilişki kurulan erkeker de vâris olurlardı. Mekke döneminde uygulanması mümkün olmadığı için miras taksimiyle ilgili bir değişiklik yapılmadı. Medine'ye hicret edilince muhacirlerin birçok yakın akrabası -çoğı müşrik olarak- Mekke'de kalmış oldular. Önce Hz. Peygamber'in "her bir muhacire bir Medineli müslümanı kardeş etmesi" sonucunda doğan yakınlık ile karşılıklı sözleşme miras hakkına sebep kılındı. Daha sonra Mekke'de kalan akraba Medine'ye göçüp yeni doğumlarla da aileler genişleyince hedeflenen düzenleme yapıldı ve kadınlar da dâhil olmak üzere belli derecelere kadar akraba olanlar birbirine vâris kılındı. İbn Abbas bu konuda şu önemli açıklamayı yapmıştır: "Bu ayetler gelip durumu değiştirmeden önce miras erkek çocuğa kalırdı, ana-babaya da vasiyet yoluyla mal bırakılırdı. Müslümanlar Mekke'den Medine'ye göçünce, Hz, Peygamber'in Muhacirlerle Ensar arasında kurduğı kardeşlik bağlantısı sebebiyle bu iki zümre arasındaki miras ilişkisi devreye girdi. Sonra Nisa suresi'nin 33. ayeti ve bunu açan 11 ve 12. ayetler gelince, manevî kardeşlerin birbirine vâris olmaları hükmü

²¹⁹ Süleyman Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, c.2,223.

kaldırılmış oldu. Artık manevî kardeşler arasında geçerli olan ilişki iyi niyet, yardımlaşma, ikram ve istenirse vasiyet yoluyla mal bırakma şekline dönüştü.²²⁰

“Allah size, çocuklarınız hakkında erkeğe, iki kadın payı kadar (vermenizi) emreder. İkidenden fazla kadın iseler bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana-babası ona vâris olmuşlarsa anasının hakkı üçte birdir. Ölenin kardeşleri varsa anasının payı, vasiyetten ve borçtan sonra altıda birdir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş paylardır; şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir. Yapacaktan vasiyetten ve borçtan sonra, eşlerinizin, çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa sizin de, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, anası, babası ve çocukları bulunmadığı halde malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kız kardeşi varsa, vasiyetten ve borçtan sonra her birinin payı altıda birdir. Bundan fazla iseler üçte bire ortaklırlar. Kimse zarar görmesin; Allah'ın hükmü budur. Allah her şeyi bilendir, hilim sahibidir.”²²¹

Miras paylaşımında kadınların yarı erkek hissesi kadar pay almaları ilk bakışta bazı kimselere ters gelmiş, "Kadının daha fazla pay alması gerekirdi" gibi düşünülmüş, müslüman olmayan bazı yazarlar da bu bakımdan İslâm miras hukukunu tenkit etmişlerdir. Hâlbuki konuya, İslâm'ın getirdiği yükümlülükler bütünü, nimet-külfet dengesi gibi başka unsurlar göz önüne alınarak bakıldığında bu dağıtım şeklinin adalet ve hakkaniyete daha uygun olduğu görülmektedir. Şöyle ki:

Bütün durumlarda kadının payı erkeğinkinin yarısı kadar değildir. Çocukları da bulunan bir ölünün mirası paylaştırılırken anası ile babası hayatta iseler bunların payları altıda birer olmak üzere eşittir. Dede ve nine

²²⁰ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c.2, s.20–21.

²²¹ Nisa Suresi:4/ 11–12.

de böyledir. Anası bir olan kardeşler birden fazla iseler mirasın üçte birini - erkek ve kadın- eşit olarak paylaşırlar.²²²

Aynı derecede erkekle kadın akraba yan yana geldiğinde erkeğe, iki kadın hissesi kadar pay verildiği durumlarda aile ve kamu yararı ile malî yükümlülükler göz önüne alınmış ve buna göre bir denge kurulmuştur. Bugün daha ziyade Batı toplumlarında durumun kısmen değiştiği gözlenmekte olsa bile geçmiş zamanlarda erkekler, ticarî tecrübe, bilgi birikimi ve toplumsal aktivite gibi imkân ve konumlan itibariyle servetin rasyonel kullanımına kadınlardan daha yatkın olmuşlardır. Ayette, bu gibi objektif şartlar dikkate alınarak, içinde toplumun da hakkı bulunan servetin, daha çoğunun üzerinde tasarruf hakkı erkeğe verilmek suretiyle servetin korunması, iyi idare edilmesi, aile ve toplumun ondan azamî derecede istifade etmesi amaçlanmıştır.

Tasarruf ve idare bakımından mirasın çoğuna erkekler hükmetmekte iseler de bizzat faydalanma bakımından kadınlar daha avantajlı durumdadırlar. Çünkü kadınlar, erkeklerin aldıklarının yarısını almakla beraber bu yanda başkalarının -meselâ kocalarının, erkek kardeşlerinin- tasarruf, müdahale ve istifade hakları yoktur. Kadınlar bu hisseyi istedikleri gibi kullanırlar. Evlenirken düğün masrafı, mehir (kocanın karısına vereceği veya borçlanacağı teminat akçesi), evlendikten sonra ailenin geçiminin temini hep erkeğe yüklenmiştir ve bu vesileyle kadınlar, erkeklerin aldıkları mirastan da istifade etmektedirler. Hesaplandığında görüleceği üzere kadınlar, mirasın üçte birine malik oldukları halde faydalandıkları pay yaklaşık olarak üçte ikiyi bulmaktadır. Ayrıca erkeklerin askerlik, belli dereceye kadar muhtaç akrabasının nafakasını temin, kaza tazminatı (diyet) ödemesine katılma gibi - kadınlar için söz konusu olmayan- malî yükümlülükleri de vardır.²²³

Eski Roma, Yunan, Mısır, Hint, İran, Çin ve Arabistan'da kadınlar mirastan tamamen mahrum bulunuyorlardı. Miras taksiminde ulaşılmak istenen amaç, servetin ailede kalması, başka ailelere intikal etmemesi idi. Ortaçağ'dan sonra Batı'da, kadınlarla erkeklerin mirastan eşit pay almaları

²²² Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.2, s.26.

²²³ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.2, s..27.

için bazı hukukî düzenlemeler yapıldı, kanunlar çıkarıldı. Ancak bu defa kadınların, malları üzerinde serbest tasarruf haklarına sınırlamalar -özellikle erkeklerin izni şartı- getirildi. Buna karşı yeni zamanlarda yapılan mücadeleler sonunda genellikle elde edilen sonuç, mülkiyet ve tasarrufta eşitlik olabildi. İslâm'ın daha baştan verdiği hak ise mülkiyet bakımından kadına üçte bir olan, fakat tasarruf ve istifade bakımından üçte ikiyi bulabilen bir miras payıdır.²²⁴

İslam Dini son din olması gereği insanın ihtiyacı olan her türlü konuyu en ince ayrıntısına kadar ortaya koymuştur. Buna en güzel örnek miras ile ilgili düzenlemelerdir. İslam'daki kadın-erkek ilişkisi konusu geçmişten günümüze kadar çeşitli yönleriyle eleştirilen bir konu olmuştur. Fakat kadın sorununun İslam'ın "yumuşak karnı" olmaktan çıkarılıp "mefahir kaynağı" haline getirilmek isteniyorsa, temel metinlerdeki (Kur'an, Hadis) kadın-erkek ilişkileri üzerine söylenenleri, tarihsel bağlamında, cinslerin eşitliği kadar farklılığı, cinslerin fonksiyonel bütünleyiciliği ve nihayet Arap dilinin erkeksi yapısı göz önünde bulundurularak anlamaya çalışılmalıdır.²²⁵

Eşler ticarete, servet edinmekte tam tasarruf haklarına sahip müstakil iki ayrı şahıs olarak kalır. Kocanın kadının kendi malları üzerinde hiçbir otoritesi yoktur; bilakis karı, kocanın izni ve rızası olmadan bu hususta tasarruf hakkına sahiptir. Onun kendi mallarının mahsullerini kabzetmek, kocasını veya başkasını kendi işlerinin idaresinde vekil kılmak salahiyeti vardır. O, kayıtsız ve şartsız olarak kocasının icazesine tevakkuf etmeksizin akitlerini ifa eder. Kadın zengin olunca aslında kocasının bir mükellefiyeti olan nafaka ona gerekmez.²²⁶

²²⁴ Komisyon, **Kur'an Yolu**, c.2, s.27.

²²⁵ İlhami Güler, "Kur'an'da Kadın Erkek Eşitsizliğinin Temelleri", **İslami Araştırmalar Dergisi**, 1991, Cilt:5, Sayı:4.

²²⁶ Ömer Ferruh, **İslam Aile Hukuku**, Ter: Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul 1969, s.114.

SONUÇ

Aile hukuku ile ilgili konular genel itibariyle Kur'an-ı Kerim'de Medeni sureler içinde yer almaktadır. Bu sureleri içerik bakımından incelediğimiz zaman evlilik, boşanma ve bunlardan meydana gelen hususlara değindiklerini görmekteyiz. İlahi kitabımızda bu konuyla ilgili en ince ayrıntılara kadar yer verilmiştir.

Konumuz olan Cumhuriyet Dönemi Türkçe Tefsirleri incelediğimiz zaman aile hukuku ile ilgili ayetlerin yorumunda belli başlı bazı konular hariç çok fazla bir farklılık söz konusu değildir. Ancak geçmişte ve günümüzde tartışılan ve eleştirilere maruz kalan bir takım konularda bazı farklılıklar mevcuttur. Bu konular zina cezası, kadının dövülmesi, kadın erkek eşitliği, çok eşlilik ve bazı Kur'ani terimlerin açıklanmasında bir takım yorum farklılıklarını görüyoruz.

Hak Dini Kur'an Dili'nde Nur Suresi'nde yer alan zina ile ilgili ilk ayetlerde Elmalılı zina suçunun cezası olarak had cezasının, evli olmayanlar için olduğunu evli olanlar için Peygamberimizin uygulamasının bulunduğunu bildirmiştir. Daha sonraki 4. ayetin tefsirini yaparken de evli olan birinin zina yaptığında cezasının recm olduğunu açıklamıştır. Kur'an Yolu'nda ise ayetteki had cezasının evli olan ve olmayanlar için genel olduğunu recm, sürgün gibi cezaların uygulanması ise yönetimlere bırakılmış, ta'zir diye bilinen ve değişmeye açık bulunan cezalar olduğu fikrini ortaya koymuştur.

Tefsirlere mukayeseli olarak baktığımızda bir diğer farklı yorumu Nisa Suresi 34. ayetin yorumunda görmekteyiz. Bu ayette *"Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmasına bağlı olarak ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar. Sâliha kadınlar Allah'a itaatkârdır. Allah'ın korumasına uygun olarak, kimsenin görmediği durumlarda da kendilerini korurlar. (Evlilik hukukuna) baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız*

*bırakın ve onları dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.”*buyrulur.

Kur'an Yolu'nda nüşuze olan kadınları ıslah etmek için dövme emrinin açıklaması, Elmalılı tefsirinden farklı olmuştur. Elmalılı, asi davranan kadınların zarar vermeyecek şekilde ıslah etmek amacıyla dövülebileceği açıklamasını yapmıştır. Kur'an Yolu'nda ise öncelikle bunun kadın hakları ve insanlık haysiyeti yönlerinden önemli bir tartışma konusu olduğunu belirtilmiştir. Dövmenin caiz görülmediğine dair eski tefsirciler arasından ve Peygamber Efendimiz'in hadislerinden örnekler verilmiştir. Fıkıh kitaplarında dövmenin şekli ve miktarının, kadına zarar vermemesi, iz bırakmaması, yüze vurulmaması şeklinde olacağının kaydedildiğini, bazı tefsircilere göre ise vurmanın tamamen sembolik olduğu bildirilmiştir. Meselâ müfessir Atâ'ya göre misvak (dişlerin temizlendiği, fırça büyüklüğündeki özel, yumuşak ağaç dalı) gibi bir şeyle yapılacaktır. Namusu lekeleyecek bir davranışta bulunmadığı sürece de dövemez.

Süleyman Ateş'e göre dayak, İslam'ın teşvik ettiği bir metod değil, fakat çaresiz kalındığında son ümit olarak başvurulacak bir usuldür. Başka ıslah metodu varken hemen dayağa başvurmak, hiçbir suretle doğru değildir. Allah'ın kullarına acımak lazımdır. Kadın insanın kölesi değil, hayat arkadaşı en yakın dostudur. Onu bir oyuncak gibi kullanmak, canı sıkılınca nefsinin tatmin, öfkesini gidermek için ikide bir de ona dayak atmak, sonra da onu sevmeğe kalkmak İslam'ın sevgi, şefkat anlayışına aykırıdır. Kur'an'ın amacı, toplumun çekirdeği olan aileyi sağlamlaştırmak, yuvanın bozulmasını, ailenin dağılmasını önlemektir. Aile içinde anlaşmazlıklar olabilir. Önce öğüt, sonra ayrı yatmak, daha sonra hafifçe dövmek de işi düzeltmez, anlaşmazlık büyür, yuvayı bozacak derecede tehlikeli boyutlara ulaşırsa 35. ayetin hükmü gereğince karı kocanın arasını bulmak üzere erkek ve kadının ailelerinden birer hakem tayin edilir.

Kur'an Yolu'nda kadın ve erkek insanlıkta ve insanlığa bağlı haklarla yükümlülüklerde eşit olduğu bildirilmiştir. İslam insan ve kul olmaya bağlı

haklar ve ödevlerde kadınlarla erkekleri eşit kılmıştır. Kadınların insanlık ve kullukta erkeklerden aşağı derecede veya geri olduklarını ifade eden bütün söylemler ya dinî kaynakları bakımından sahih değildir ya da yanlış anlaşılmış ve yorumlanmışlardır. Kurumlar ve toplum içindeki farklı rollere bağlı haklar ve yükümlülöklere gelindiğinde ise kadınlarla erkekler arasında eşitlik değil, dengeli ve erkek hakkının dengi, misli olma ölçüsü vardır.

Erkeklerin bir derece fazlalığını eski müfessirler erkeğin fizik gücünü, üstün aklını ve güçlü iradesini ortaya koymuşlardır. Erkeğin fizik gücünün kadınınkinden fazla olduğunda şüphe bulunmadığından buna dayalı bulunan hak ve ödev farklılıkları da tabiidir. Erkeğin aklının daha fazla olduğu iddiası "Akıllı ve dini eksik olanlar içinden, sizden fazla, akıl sahiplerine hâkim (galip) olanları görmedim!" mealindeki hadise dayandırılmıştı. Hâlbuki bu hadisin söyleniş amacı kadınlarla erkekler arasındaki akıl farkını açıklamak değildir. Ayrıca burada geçen "akıl eksikliğimden maksadın ne olduğu hanımlar tarafından Hz. Peygamber'e sorulmuş; akıl eksikliği, "şahitlikle bir erkeğe karşılık iki kadın şahit istenmesi"; din eksikliği ise "hayız halinde namaz kılmamak ve oruç tutmamak" olarak tanımlanmıştır.

Hak Dini Kur'an Dili ve Kur'an Yolu'nda miras konusunda Kur'an'ın kadınlara ve çocuklara mirastan hak vermesi mühim bir inkılâbın başı olarak değerlendiriliyor. Allah'ın bunu bir hikmete binaen yaptığı açıklanıyor. Süleyman Ateş'in tefsirinde ise kadının erkeğe nazaran daha fazla miras alması hak ve sorumluluk açısından değerlendirilerek açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

- AKTAN, Hamza, **Mukayeseli İslam Miras Hukuku**, İşaret Yayınları, İstanbul, 1991.
- ALBAYRAK, Halis, **Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri**, Şule yay, İstanbul, 1998, IV. Baskı.
- ALBAYRAK, İsmail, **Klasik Modernizmde Kur'an'a Yaklaşımlar**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.
- Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1993, C:XXXIV.
- ATAR, Fahrettin, **Fıkıh Usulü**, İFAV, İstanbul, 1988.
- ATEŞ, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, İstanbul, 1988.
- AYDIN, Mehmet Akif, **İslam Osmanlı Aile Hukuku**, Anka Ofset, İstanbul, 1985.
- BERKİ, Şakir, HAMİDİ, Hayrullah, İslam Hususi Hukukunun Ana Prensipleri "Kur'an'da Hukuk", **AÜİFY**, Ankara, 1956.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Büyük Tefsir Tarihi (Tabakatü'l Müfessirîn)**, Ankara, 1962.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri**, İstanbul, 1996.
- CANAN, İbrahim, **İslam'da Aile Terbiyesi**, İstanbul, 1996.
- CERRAHOĞLU, İsmail, **Tefsir Tarihi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay, Ankara, 1988, C:I-II.
-, **Tefsir Usulü**, TDV, Ankara, 2004, 14. Baskı.
- "İslam'da Ailenin Önemi ve Aile Müessesemizdeki Erozyon", **Diyanet İlmi Dergisi**, C.27, S.2, 1991
- ÇAĞRICI, Mustafa, **İslam Düşüncesinde Ahlak**, İstanbul, 1989.
- ED-DAMEGANİ, Hasan b. Muhammed, **el-Vücuḥ ve'n-Nezair Li-Elfazı Kitabillahi'l Aziz**, Kahire, 1992.
- DEMİRAY, Kemal, ALAYLIOĞLU Ruşen, **Ansiklopedik Türkçe Sözlük**, İstanbul, 1970.

DEMİRCİ, Muhsin, DÖNMEZ, İbrahim Kafi, **İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, İstanbul, 1997.

EBU ZEHRA, Muhammed, **İslam Hukuku Metodolojisi Fıkıh Usulü**, (Terc: Abdulkadir ŞENER), Fecr Yayınevi, Ankara, 1990, V. Baskı.

El-Huli, Emin, **Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod**, (Terc: Mevlüt GÜNGÖR), Kur'an Kitaplığı, Ankara, 2001, II. Baskı.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu (4-6 Eylül 1991), TDV yay, Ankara, 1993.

EREN, Şadi, **Elmalılı Hamdi Yazır'dan Tefsir Nükteleri**, Zafer yay, İstanbul, 1998.

Es-Salih, Subhi, **Kur'an İlimleri**, Çev. M.Said Şimşek, Konya, tarihsiz

Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinar en-Nesei, **Sünen'ün-Neseî**, Kalem Yayıncılık, İst. 1981.

FERRUH, Ömer, **İslam Aile Hukuku**, (Çev: Yusuf Ziya Kavakçı), İstanbul, 1969.

GÜNEŞ, Ahmet, Kur'an ve Sünnete Aile Birliğinin Korunması, **AÜİFD**, Erzurum, 2004, Sayı:21.

GÜNGÖR, Mevlüt, **Cassas ve Ahkamu'l Kur'an'ı**, Ankara, 1989.

....., **Kur'an Tefsirinde Fıkhi Tefsir Hareketi ve İlk Fıkhi Tefsir**, İstanbul, 1996.

GÜMÜŞ, Sadrettin, **Kur'an Tefsirinin Kaynakları**, Kayıhan Yayınları, Ankara, tarihsiz.

HALLAF, Abdulvahhap, **İslam Hukuk Felsefesi**, (Çev: Hüseyin Atay, AÜİFY, Ankara, 1985(İkinci Baskı).

IŞIK, Şemseddin, **Kur'an-ı Kerim'e Göre Evlenme ve Boşanma**, Ankara, 2004.

İbrahim Enis, **Mucemu'ul Vasit**, İstanbul 1990, C.1.

El-İsfahani Ragıb, **Müfredat**, Çev. Yusuf Türker, Pınar Yay. İst. 2007.

İslam Araştırmaları Dergisi, **İSAM**, 1991, C.5, sayı:4.

İslami Araştırmalar, **TEKDAV**, ?, 2001, C:14, Sayı:1.

KARAGÖZ, İsmail, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, DİBY, Ankara 2005,

KARAMAN, Hayreddin, **Anahatlarıyla İslam Hukuku**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1990.

....., **Başlangıçtan Zamanımıza Kadar İslam Hukuk Tarihi**, Nesil yay, İstanbul, 1989.

....., **İslam'ın Işığında Günün Meseleleri**, Nesil yay, İstanbul, 1987, 3 cilt.

....., **Mukayeseli İslam Hukuku**, Nesil yay, İstanbul, 1991.

....., **Yeni Gelişmeler Karşısında İslam Hukuku**, İklim yay, İstanbul, 1992.

..... "Değişen Şartlar Karşısında İslam Aile Yapısı", **Diyanet İlmi Dergisi**, c.27, s.2, Ankara, 1991.

.....**Kadın ve Aile**, İstanbul, 1993.

KARAMAN, Hayrettin, ÇAĞRICI, Mustafa, DÖNMEZ, İbrahim Kafi, GÜMÜŞ, Sadrettin, **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2006, 5 cilt.

KESKİOĞLU, Osman, **Nüzulünden Günümüze Kur'an'ı Kerim Bilgileri** (Ulum-ı Kur'an), TDV yay, Anılara, 1987.

Komasyon, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul 1989.

ÖZSOY, Ömer, GÜLER, İlhami, **Konularına Göre Kur'an (Sistemik Kur'an Fihristi)**, Fecr yay, Ankara, 1999, IV. Baskı.

ÖZTÜRK, Nazif, **Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar (Ahkamu'l-Evkaf)**, Ankara, 1995.

SABUNİ, Muhammed Ali, **Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri**, (Terc: Mahzar TAŞKESENİOĞLU), Şamil Yay, İstanbul, 1984.

SOYALAN, Mehmet Yaşar, **Elmalılı Tefsirinde Kur'anî Terimler ve Deyimler**, Ağaç Yay, İstanbul, 2003.

SUBHİ, Salih, **Kur'an İlimleri**, Tercüme: M.Said Şimşek, Konya, tarihsiz.

ŞA'BAN, Zekiyyüddin, **İslam İliminin Esasları** (Usulü'l Fıkh), Terc: İbrahim Kafi DÖNMEZ, TDV Yay, Ankara, 2004, VII. Baskı.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1995, C: XI.

- ŞAHİNKAYA, Rezzan, **Psikososyal Yönleriyle Aile**, Ankara, 1975.
- ÜNAL, İsmail, “Kur’an’da Aile Kurumu”, **Diyanet İlmî Dergi**, c.40, sayı:2, Haziran 2004.
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, **Makaleler I**, Kitabevi, (Yayına Hazırlayanlar: Cüneyd KÖKSAL, Murat KAYA), İstanbul, 1997.
-, **Makaleler II**, Kitabevi, (Yayına Hazırlayanlar: Cüneyd KÖKSAL, Murat KAYA), İstanbul, 1998.
-, **Hak Dini Kur’an Dili**, (Sadeleştiren: İsmail KARAÇAM, Emin IŞIK, Nusrettin BOLELLİ, Abdullah YÜCEL), Azim Dağıtım, İstanbul, Tarihsiz, 10 cilt.
-, **Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali** (sadeleştirenler: Prof.Dr. M.Sadi Çögenli, Doç. Dr. Nevzat H. Yanık), Huzur Yayınevi, İstanbul, 1996.
- YILMAZ, Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, 1992.
- YILMAZ, Musa, **Kur’an Ailesi**, Urfa, 1994.
- YÜKSEL, Nevzat, **Konularına Göre Kur’an-ı Kerim Fihristi**, İstanbul, 1980.
- ZUHAYLİ, Vehbe, **İslam Fıkı Ansiklopedisi**, (Terc: Mehmet Ali Yekta SARAÇ ve diğerleri), Risale- Zaman, İstanbul, 1994, 10 cilt.

ÖZET

(KARGAN, Saniye), (Cumhuriyet Dönemi Türkçe Tefsirlerde Aile Hukuku İle İlgili Ayetlerin Yorumunun Mukayeseli İncelemesi), (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008

Tezimizin adı, “Cumhuriyet Dönemi Türkçe Tefsirlerde Aile Hukuku İle İlgili Ayetlerin Yorumunun Mukayeseli İncelemesi” dir. Bu konuyu incelerken nikah ve boşanma ana başlıkları altında araştırdık.

Bu çalışmanın amacı; Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze kadar yazılan tefsirlerde aile hukuku ile ilgili ayetlerin yorumunu mukayese yaparak, benzer ve farklı yanlarını ortaya koymaktır.

Giriş kısmında, konunun önemi, yöntem ve kaynaklar, amaç ve sınırlar hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde; Cumhuriyet dönemindeki Türkçe tefsirler ve genel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde; Kur’an-ı Kerim ve ahkam ayetleri değerlendirilmiş, aile ve aile hukuku kavramları incelenmiştir. Kur’an-ı Kerim’de aile hukuku ile ilgili ayetler hakkında bilgi verilmiştir.

Son bölümde ise; konu edilen tefsirlerde aile hukuku ile ilgili ayetler nikah ve boşanma ana başlıkları etrafında mukayeseli bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler:

1-Aile

2-Aile Hukuku

3-Nikah

4-Boşanma

5-Kur’an

ABSTRACT

(KARGAN, Saniye), (The Study Of The Interpretation Of Ayats (The Verses Of Quran) Related To Family Law In Turkish Interpretations In The Period Of Time After The Republic Was Established), (Thesis Of Master Of Art), Ankara 2008

The title of the thesis “The Comparative Study Of The Of Ayats (Verses) Related To Family Law In Turkish Interpretations Of Quran(In The Period)After Republic” . We studied this subject detaily at the main titles of marriage and divorce.

The aim of this study is to bring up both the differences and similarities of inter- pretations by comparing the interpretation of verses related to family law written from the first years of republic until the present day.

At the introduction part, the importance of the study, the method and the sources, aim and the borders of the study are defined.

At the first part of the study, The Turkish Interpretations of the term of republic and their main characteristics are placed.

At the second part Quran and the order verses (ahkam ayat) and also family and family law are studied. In addition The ayats related to family law in Quran are stated.

At the conclusion part, the verses (ayats) related to family law are studied comparatively in the main titles of marriage and divorce in the subject matter of interpretation.

Key Words

- 1-Family
- 2-Family Law
- 3-Marriage
- 4-Divorce
- 5-Quran